

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 13 maja 2025 r.

Poz. 3108

UCHWAŁA NR XIV/126/2025 RADY MIEJSKIEJ W TUCHOWIE

z dnia 30 kwietnia 2025 roku

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025 – 2028"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 Ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024r. poz. 1465, 1572, 1907, 1940), w związku z art. 87 ust. 1, 3 i 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024r. poz. 1292), po uzyskaniu opinii Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Tuchowie uchwala, co następuje:

- § 1.** Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025 – 2028”
 - w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.
- § 2.** Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Tuchowa.
- § 3.** Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.
- § 4.** Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Tuchowie

Jerzy Odronec

Załącznik do uchwały Nr XIV/126/2025
Rady Miejskiej w Tuchowie
z dnia 30 kwietnia 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY TUCHÓW na lata 2025 – 2028

*„RZECZPOSPOLITA POLSKA
STWARZA WARUNKI UPOWSZECHNIANIA I RÓWNEGO DOSTĘPU
DO DÓBR KULTURY, BĘDĄCEJ ŹRÓDŁEM
TOŻSAMOŚCI NARODU POLSKIEGO, JEGO TRWANIA I ROZWOJU”*

/ KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ /

Spis treści :

Spis treści	2
1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
3.1 Wybór przepisów	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	19
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi	
- dokumenty o znaczeniu krajowym	19
4.1.1 Rozwój Inicjatyw Lokalnych	19
4.1.2 Promesa dla Kultury	19
4.1.3 Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026	20
4.1.4 Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	20
4.1.5 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	22
4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	23
4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”	23
4.2.2 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025	25
4.2.3 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2020-2030	26
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	26
5.1 Dokumenty programowe gminy	26
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Tuchów z perspektywą do roku 2030	26
5.1.2 Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tuchów	28
5.1.3 Gminny Program Rewitalizacji Gminy Tuchów	30
5.1.4 Strategia Ekoenergetyczna Gminy Tuchów	30
5.1.5 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów	31
5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
5.2.1 Zarys historii obszaru gminy	32
5.2.2 Krajobraz kulturowy	43
5.2.3 Kult cudownego obrazu Najświętszej Marii Panny jako element krajobrazu kulturowego	46
5.2.4 Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Tuchów	47
5.2.4.1 Obiekty objęte wpisem do rejestru zabytków	47
5.2.4.2 Obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków	53
5.2.5 Zabytki ruchome	70
5.2.6 Zabytki archeologiczne	76
5.2.7 Dziedzictwo niematerialne	84
5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	85
5.3.1 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony – zestawienie	86
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	87
5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	87
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	92
6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego.	92
6.2 Ocena działań gminnych władz samorządowych	92
6.3 Analiza SWOT	93
6.4 Podsumowanie analizy SWOT	94
7. Założenia programowe	94
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	98
9. Zasady oceny realizacji programu	99
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	99

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania „**Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025-2028**” jest ochrona dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych Gminy Tuchów. Program jest dokumentem administracyjnym opracowanym w celu określenia podejmowanych działań, koniecznych do sprawowania odpowiedniej opieki nad zabytkami, w zależności od uwarunkowań, na terenie Gminy Tuchów, w okresie czterech lat od wejścia w życie.

Zaproponowane w programie działania są nastawione na poprawę stanu substancji zabytkowej, jej rewaloryzację oraz promowanie i upowszechnianie krajobrazu i dziedzictwa kulturowego. Korzyściami płynącymi z zainicjowanych działań będą m.in. wzrost znaczenia lokalnych wartości, poczucie tożsamości i wspólnych korzeni oraz, harmonia między opieką nad zabytkami a innymi celami społeczno-gospodarczymi. Będzie to również podstawa współpracy między samorządem gminy a Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Program nie stanowi formy aktu prawa powszechnie wiążącego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawą prawną przygotowania „**Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025-2028**”, jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292). Artykuł 87 ust. 1 zobowiązuje burmistrza do sporządzenia wyżej wymienionego programu. Gminny Program Opieki nad Zabytkami ma na celu (art. 87 ust. 2), w głównej mierze:

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów, po uzyskaniu opinii Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje Rada Miejska. Ogłaszany jest on w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego. Burmistrz zobowiązany jest co dwa lata przygotować sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, które następnie przedstawia Radzie Miejskiej.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Wszelkie zabytki znajdujące się na terenie państwa Polskiego zostały na mocy Konstytucji RP objęte ochroną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela.

Ochrona zabytków, ich trwałe zachowanie, zagospodarowanie i utrzymanie ma na celu nie tylko utrwalenie samej „substancji zabytkowej” a również wpisanie jej i doznań płynących z obcowania z nią w codzienność. Zasoby kulturowe mają bowiem nie tylko wymiar poznawczy kształtujący poczucie estetyki, tożsamości kulturowej i świadomości historycznej, ale także wymiar ekonomiczny - mogą stać się podstawą rozwoju przedsiębiorczości i turystyki. Jasne zasady przyświecające kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków dzięki którym najlepiej można wykorzystać wszelkie ich wartości określają tworzone od lat przepisy.

Aby efektywnie uwzględniać lokalne warunki społeczne i gospodarcze oraz aktualny stan zachowania zabytków, ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom strategii rozwoju gmin, planom zagospodarowania przestrzennego oraz planu ogólnego (art. 18). W związku z powyższym, niezależnie od ochrony będącej konsekwencją wpisu do rejestru zabytków, gmina decyduje poprzez odpowiednie zapisy o najkorzystniejszych, z punktu widzenia regionu, kierunkach opieki nad swym dziedzictwem mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

3.1 Wybór przepisów

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6.

1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Art. 86.

1. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

**Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r.
o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292)**

Art. 3.

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) **zabytek ruchomy** – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

- 14) **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6.

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7.

Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
 - 3) utworzenie parku kulturowego;
 - 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:
- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
 - 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
 - 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131–134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54, 834 i 1089).

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
 - 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
 - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:
 - 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
 - 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków
- 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:
 - 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:
 - 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.
3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują

określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Art. 89.

Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1130, ze zm.)

Art. 1.

2. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza:
 - 4) wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 13b.

Ustalenia planu ogólnego określa się, uwzględniając uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy, w szczególności:

- 1) politykę przestrzenną gminy określoną w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego;
- 2) ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa;
- 3) znajdujące się na obszarze gminy:

- j) zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904), lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej,
- k) obszary pomników zagłady i ich strefy ochronne.

Art. 13.

1. Przed sporządzeniem projektu planu ogólnego rada gminy podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzania planu ogólnego.

3. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta, po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do planu ogólnego, kolejno:

5) występuje o:

b) uzgodnienie projektu planu ogólnego z:

- właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do wskaźników i parametrów zabudowy i zagospodarowania terenu, o których mowa w art. 13e ust. 2 i 3, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 15.

1. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta sporządza projekt planu miejscowego, zawierający część tekstową i graficzną, wraz z uzasadnieniem, uwzględniając politykę przestrzenną gminy określoną w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego. (...)

2. W planie miejscowym określa się obowiązkowo:

2) zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego;

3) zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu;

3a) zasady kształtowania krajobrazu;

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 17.

Wójt, burmistrz albo prezydent miasta po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzania planu miejscowego kolejno:

6) występuje o:

b) uzgodnienie projektu planu z:

– właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 39.

3. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii rozwoju województwa oraz rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym, oraz określa się w szczególności:

2) system obszarów chronionych, w tym ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, uzdrowisk, obszarów ochrony uzdrowiskowej, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Art. 51.

1. W sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

1) inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim – wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;

- 2) inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym – wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych – wojewoda.

Art. 53.

4. Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z:

- 2) wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 418)

Art. 2.

2. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności:

- 3) o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Art. 5.

1. Obiekt budowlany jako całość oraz jego poszczególne części, wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając:

- 7) ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską;

Art. 9.

1. W przypadkach szczególnie uzasadnionych dopuszcza się odstępstwo od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7. Odstępstwo nie może powodować zagrożenia życia ludzi lub bezpieczeństwa mienia, a w stosunku do obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego - ograniczenia dostępności dla potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, oraz nie może powodować pogorszenia warunków zdrowotno-sanitarnych i użytkowych, a także stanu środowiska, po spełnieniu określonych warunków zamiennych.

2. Zgody na odstępstwo, po uzyskaniu upoważnienia ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane, udziela albo odmawia udzielenia, w drodze postanowienia, organ administracji architektoniczno-budowlanej, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę albo decyzji o zmianie pozwolenia na budowę.

3. Wniosek do ministra, o którym mowa w ust. 2, w sprawie upoważnienia do udzielenia zgody na odstępstwo organ administracji architektoniczno-budowlanej składa przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę albo decyzji o zmianie pozwolenia na budowę. Wniosek zawiera:

- 1) charakterystykę obiektu oraz, w miarę potrzeby, projekt zagospodarowania działki lub terenu, a jeżeli odstępstwo mogłoby mieć wpływ na środowisko lub nieruchomości

sąsiednie - również projekty zagospodarowania tych nieruchomości, z uwzględnieniem istniejącej i projektowanej zabudowy;

2) opinię organu wnioskującego wraz ze szczegółowym uzasadnieniem o konieczności wprowadzenia odstępstwa;

3) propozycje rozwiązań zamiennych;

4) w przypadku obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków lub do gminnej ewidencji zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską - pozytywną opinię wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie wnioskowanego odstępstwa;

Art. 29.

3. Nie wymaga decyzji o pozwoleniu na budowę, natomiast wymaga zgłoszenia, o którym mowa w art. 30, wykonywanie robót budowlanych polegających na:

4) przebudowie:

a) przegród zewnętrznych oraz elementów konstrukcyjnych budynków mieszkalnych jednorodzinnych, o ile nie prowadzi ona do zwiększenia obszaru oddziaływania obiektu poza działkę, na której budynek jest usytuowany,

b) obiektów, o których mowa w ust. 1 pkt 2, 3, 9, 11–13 oraz 30,

c) sieci gazowych oraz sieci elektroenergetycznych innych niż wymienione w ust. 1 pkt 2 lit. a i e,

d) dróg, torów kolejowych i urządzeń z nimi związanych, torów tramwajowych i urządzeń z nimi związanych, e) polegającej na dociepleniu budynków o wysokości powyżej 12 m i nie wyższych niż 25 m,

e) instalacji odnawialnych źródeł energii o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej nie większej niż 1 MW wykorzystujących hydroenergię do wytwarzania energii elektrycznej w rozumieniu ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (Dz.U. z 2023 r. poz. 1436, 1597, 1681 i 176)

5) instalowaniu:

c) tablic i urządzeń reklamowych, z wyjątkiem reklam świetlnych i podświetlanych usytuowanych poza obszarem zabudowanym w rozumieniu przepisów o ruchu drogowym.

6. Decyzji o pozwoleniu na budowę wymagają przedsięwzięcia, które wymagają przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, oraz przedsięwzięcia wymagające przeprowadzenia oceny oddziaływania na obszar Natura 2000, zgodnie z art. 59 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, z wyłączeniem przedsięwzięć, o których mowa w ust. 1 pkt 17–19.

Art. 30.

1b. Zgłoszenia budowy lub wykonywania innych robót budowlanych dokonuje się organowi administracji architektoniczno-budowlanej.

5. Zgłoszenia należy dokonać przed terminem zamierzonego rozpoczęcia robót budowlanych. Organ administracji architektoniczno-budowlanej, w terminie 21 dni od dnia doręczenia zgłoszenia, może, w drodze decyzji, wnieść sprzeciw. Do wykonywania robót

budowlanych można przystąpić, jeżeli organ administracji architektoniczno-budowlanej nie wniósł sprzeciwu w tym terminie.

7. Organ administracji architektoniczno-budowlanej może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy lub spowodować:

- 2) pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków;

Art. 31.

1. Nie wymaga decyzji o pozwoleniu na rozbiórkę, ale wymaga zgłoszenia:

- 1) rozbiórka budynków i budowli o wysokości poniżej 8 m, jeżeli ich odległość od granicy działki jest nie mniejsza niż połowa wysokości;
- 2) rozbiórka napowietrznej linii energetycznej o napięciu znamionowym wyższym niż 1 kV i niższym niż 110 kV.

1a. Nie wymaga decyzji o pozwoleniu na rozbiórkę oraz zgłoszenia rozbiórka:

- 2) budynków i budowli zlokalizowanych na terenach zamkniętych ustalonych decyzją Ministra Obrony Narodowej.

1b. Przepisów ust. 1 i ust. 1a pkt 2 nie stosuje się do rozbiórki obiektów budowlanych i urządzeń budowlanych:

- 1) wpisanych do rejestru zabytków lub
- 2) objętych ochroną konserwatorską.

Art. 39.

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67.

1. Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia
2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję, o której mowa w ust. 1, organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Art. 71.

2. Zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części wymaga zgłoszenia organowi administracji architektoniczno-budowlanej. W zgłoszeniu należy określić dotychczasowy i zamierzony sposób użytkowania obiektu budowlanego lub jego części.
(...)
3. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia organ administracji architektoniczno-budowlanej nakłada na zgłaszającego, w drodze postanowienia, obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia, wnosi sprzeciw w drodze decyzji.
4. Zgłoszenia, o którym mowa w ust. 2, należy dokonać przed dokonaniem zmiany sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części. Zmiana sposobu użytkowania może nastąpić, jeżeli w terminie 30 dni, od dnia doręczenia zgłoszenia, organ administracji architektoniczno-budowlanej, nie wniesie sprzeciwu w drodze decyzji i nie później niż po upływie 2 lat od doręczenia zgłoszenia.
- 4b. Do sprzeciwu, o którym mowa w ust. 4, przepis art. 30 ust. 6a stosuje się.
- 4c. Organ administracji architektoniczno-budowlanej może z urzędu przed upływem terminu, o którym mowa w ust. 4, wydać zaświadczenie o braku podstaw do wniesienia sprzeciwu. Wydanie zaświadczenia wyłącza możliwość wniesienia sprzeciwu, o którym mowa w ust. 4, oraz uprawnia inwestora do zmiany sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części.
5. Organ administracji architektoniczno-budowlanej wnosi sprzeciw, jeżeli zamierzona zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części:
 - 3) może spowodować niedopuszczalne:
 - b) pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 54, ze zm.)

Art. 96.

Sejmik województwa może, w drodze uchwały, w celu zapobieżenia negatywnemu oddziaływaniu na zdrowie ludzi lub na środowisko, wprowadzić ograniczenia lub zakazy w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw.

Art. 101.

Ochrona powierzchni ziemi polega na:

- 2) zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi:
 - f) zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego;

Art. 238.

Przeгляд ekologiczny instalacji, która jest kwalifikowana jako przedsięwzięcie mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ustawy z dnia 3 października

2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, powinien zawierać:

1) opis obejmujący:

- e) istniejące w sąsiedztwie lub bezpośrednim zasięgu oddziaływania instalacji zabytki chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

Art. 400a.

1. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje:

- 26) działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

2. Minister właściwy do spraw klimatu może określić, w drodze rozporządzenia, szczegółowe warunki udzielania pomocy publicznej na cele z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Funduszu oraz wojewódzkich funduszy, uwzględniając konieczność zapewnienia przejrzystości udzielania tej pomocy oraz zapewnienia zgodności udzielanej pomocy z warunkami jej dopuszczalności.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1478, ze zm.)

Art. 5.

Użyte w ustawie określenia oznaczają :

21) tereny zieleni – tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym;

Art. 81.

Teren położony poza obrębem miast i wsi o zwartej zabudowie, pokryty drzewostanem i nieobjęty ochroną na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, rada gminy może uznać za park gminny, jeżeli stanowi własność gminy, a jeżeli stanowi własność innego podmiotu – za zgodą właściciela.

Art. 83.

1. Usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części może nastąpić po uzyskaniu zezwolenia wydanego na wniosek:

- 1) posiadacza nieruchomości – za zgodą właściciela tej nieruchomości;
- 2) właściciela urządzeń, o których mowa w art. 49 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2024 r. poz. 1061 i 1237), zwanej dalej „Kodeksem cywilnym” – jeżeli drzewo lub krzew zagrażają funkcjonowaniu tych urządzeń.

2. Zgoda właściciela nieruchomości, o której mowa w ust. 1 pkt 1, nie jest wymagana w przypadku wniosku złożonego przez:

- 1) Spółdzielnię mieszkaniową;

- 2) wspólnotę mieszkaniową, w której właściciele lokali powierzyli zarząd nieruchomością wspólną zarządowi, zgodnie z ustawą z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (Dz. U. z 2021 r. poz. 1048 oraz z 2023 r. poz. 1688);
 - 3) zarządcę nieruchomości będącej własnością Skarbu Państwa.
3. Zgoda właściciela nieruchomości, o której mowa w ust. 1 pkt 1, nie jest wymagana także w przypadku wniosku złożonego przez użytkownika wieczystego lub posiadacza nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym, niebędących podmiotem, o którym mowa w ust. 2.

Art. 85.

1. Opłatę za usunięcie drzewa ustala się mnożąc liczbę cm obwodu pnia drzewa mierzonego na wysokości 130 cm i stawkę opłaty.
- 4b. Minister właściwy do spraw środowiska określa, w drodze rozporządzenia, wysokość stawek opłat, o których mowa w ust. 1 i 3, różnicując je ze względu na:
 - 4) rodzaj lub gatunek drzew lub krzewów;
 - 5) obwód pnia drzewa lub powierzchnię krzewu albo krzewów rosnących w skupisku.
5. Stawki opłat za usuwanie drzew nie mogą przekraczać 500 zł.
6. Stawki opłat za usuwanie krzewów nie mogą przekraczać 200 zł.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1145, ze zm.)

Art. 6.

Celami publicznymi w rozumieniu ustawy są:

- 5) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

Art. 13.

4. Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 29.

2. Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 45.

- 2a. W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji.

Art. 67.

1. Cenę nieruchomości ustala się na podstawie jej wartości.

Art. 68.

3. Cenę nieruchomości lub jej części wpisanych do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Art. 72.

1. Opłaty z tytułu użytkowania wieczystego ustala się według stawki procentowej od ceny nieruchomości gruntowej określonej zgodnie z art. 67.
2. Stawka procentowa pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego wynosi od 15 % do 25 % ceny nieruchomości gruntowej.
3. Wysokość stawek procentowych opłat rocznych z tytułu użytkowania wieczystego jest uzależniona od określonego w umowie celu, na jaki nieruchomość gruntowa została oddana, i wynosi:
 - 5) za pozostałe nieruchomości gruntowe – 3 % ceny.

Art. 73.

4. Ustalone, zgodnie z art. 72 ust. 2 i 3 pkt 5, opłaty z tytułu użytkowania wieczystego obniża się o 50%, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Art. 96.

1. Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział.
- 1a. W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.
2. W przypadku gdy o podziale nieruchomości orzeka sąd, nie wydaje się decyzji, o której mowa w ust. 1, i pozwolenia, o którym mowa w ust. 1a. Jeżeli podział nieruchomości jest uzależniony od ustaleń planu miejscowego, a w razie braku planu – od warunków określonych w art. 94 ust. 1 i 2, sąd zasięga opinii wójta (burmistrza, prezydenta miasta), a w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków także opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do opinii tych nie stosuje się art. 93 ust. 5.

Art. 109.

1. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży:
 - 4) nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości;

**Ustawa z dnia 25 października 1991 r.
o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
(t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 87)**

Art. 1.

1. Działalność kulturalna w rozumieniu niniejszej ustawy polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury.
2. Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą.

3. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspierać finansowo, w ramach mecenatu państwa, realizację planowanych na dany rok zadań związanych z polityką kulturalną państwa, prowadzonych przez instytucje kultury i inne podmioty nie należące do sektora finansów publicznych.
4. Mecenat, o którym mowa w ust. 2 i 3, sprawują także organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości.

Art. 7b.

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, inni ministrowie i kierownicy urzędów centralnych w odniesieniu do podległych im ośrodków i instytucji kultury, a także jednostki samorządu terytorialnego, mogą przyznawać stypendia osobom zajmującym się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury oraz opieką nad zabytkami.
2. Stypendium, o którym mowa w ust. 1, polega na przyznaniu środków finansowych osobom realizującym określone przedsięwzięcia w zakresie twórczości artystycznej, opieki nad zabytkami lub upowszechniania kultury.

Art. 14a.

1. Tworzy się wykaz obiektów stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, w których prowadzona jest, jako podstawowa, działalność kulturalna lub które dla takiej działalności zostały wybudowane i nie mogą być przeznaczone do prowadzenia wyłącznie innej działalności podstawowej. Do wykazu wpisuje się obiekty stanowiące obiekty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682, z późn. zm.).
2. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, wykaz obiektów, o którym mowa w ust. 1, oraz tryb zgłaszania obiektów w celu wpisania ich do wykazu, uwzględniając wartości historyczne lub zabytkowe tych obiektów, a także ich pierwotne przeznaczenie na cele kulturalne.

Art. 40.

Przepisy ustawy nie naruszają przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904), ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393) oraz ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385) w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej w formach określonych w tych ustawach.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1491, ze zm.)

Art. 3.

1. Działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie.

Art. 4.

1. Sfera zadań publicznych, o której mowa w art. 3 ust. 1, obejmuje zadania w zakresie:
 - 4) podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
 - 16) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025 – 2028 współgra z założeniami programowymi województwa małopolskiego oraz z dokumentami krajowymi.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi - dokumenty o znaczeniu krajowym

4.1.1 Rozwój Inicjatyw Lokalnych

Innym instrumentem służącym poprawie stanu rzeczy w zakresie materialnego dziedzictwa kulturowego jest Program Operacyjny Rozwój Inicjatyw Lokalnych. Celem programu jest pobudzanie inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie warunków do rozwoju twórczości. W ramach programu wspierane są wszystkie niskobudżetowe zadania (tj. takie, w których maksymalna wnioskowana dotacja z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wynosi maksymalnie 25 000 PLN). Wnioskodawcy uprawnieni do podjęcia dotacji to; państwowe i samorządowe instytucje kultury i instytucje filmowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe dla których prowadzenie działalności kulturalnej jest podstawowym celem statutowym, przedsiębiorcy działający w sferze kultury (pomoc de minimis).

Głównym kryterium decydującym o przyznaniu dotacji jest wartość merytoryczna rozumiana jako zbieżność działań z diagnozą potrzeb, celowość realizacji zadania, wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, krzewienie lokalnych zwyczajów i tradycji, walory artystyczne zadania, oryginalność i nowatorstwo proponowanych rozwiązań, otwarta formuła, umożliwiająca aktywny i kreatywny udział społeczności w zadaniu. Program szczegółowo określa wymagania formalne składanych wniosków.

4.1.2 Promesa dla Kultury

Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zakładający zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dofinansowuje wybrane projekty kulturalne w tym związane z ochroną i zachowaniem zabytków oraz modernizacją infrastruktury kulturalnej. W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego dofinansowaniu podlegają działania polegające na rozwoju turystyki i kultury. W ramach Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich działaniami dofinansowanymi będą; Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi wnioskodawcami są m.in.

Jednostki samorządu terytorialnego, samorządowe instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe. Kryteria wyboru projektów określone Programem to przede wszystkim: ocena popytu, kompleksowość i wieloaspektowość projektu, zasięg projektu, wpływ projektu na poprawę dostępności do kultury, w tym działania służące budowaniu / rozwojowi publiczności, oferta kulturalna, ranga i znaczenie projektu, zadanie wyróżnia się na tle innych pozytywnie ocenionych przez eksperta z uwagi na zaplanowane działania i jakość dotychczas przeprowadzonych projektów, walory merytoryczne wyróżniają zadanie w kontekście innych pozytywnie ocenionych przez eksperta zadań z tego samego regionu/ kategorii, działania informacyjno-promocyjne są precyzyjnie i jasno określone. Wszelkie szczegóły określa Program operacyjny „Promesa dla Kultury”.

4.1.3 Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Niniejszy program został uchwalony Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026", a także na podstawie art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Celem programu jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Ponadto w ramach celu głównego wyznaczone zostały 3 cele szczegółowe. Są to:

- weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań; – cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- Edukacja - podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

4.1.4 Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategię przyjęto Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Wdrażanie tych projektów oraz

stopień realizacji celów rozwojowych, określony wskaźnikami, będzie przedmiotem rozbudowanego systemu monitoringu i ewaluacji. Pozwoli to na zarządzanie realnymi procesami w gospodarce – i, w miarę potrzeb, aktualizowanie zarówno listy, jak i zakresu projektów. Strategia przedstawia nowy model rozwoju – rozwój odpowiedzialny, czyli taki, który budując siłę konkurencyjną z wykorzystaniem nowych czynników rozwojowych, zapewnia udział i korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca naszego kraju. Jednocześnie w nowym modelu potrzeby obecnego pokolenia będą realizowane bez umniejszania szans przyszłych pokoleń. W nowym modelu rozwoju nie chodzi tylko o wielkość PKB, ale przede wszystkim o jego jakość oraz o postrzeganie procesów rozwojowych w kontekście ich znaczenia dla obywateli. Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Odbywać się to będzie poprzez skoncentrowanie działań o charakterze prawnym, instytucjonalnym i inwestycyjnym na trzech celach: (I) trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną; (II) rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony; (III) skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu. Jednocześnie podejmowane będą interwencje w ramach tzw. obszarów horyzontalnych, wpływających na osiągnięcie celów Strategii: kapitał ludzki i społeczny, cyfryzacja, transport, energia, środowisko, bezpieczeństwo narodowe.

W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) wskazano w ramach „Celu szczegółowego III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu”, iż *Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji, zwiększenie partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne oraz potencjał kulturowy to warunki powodzenia planowanych działań rozwojowych*, ponadto:

Odpowiednie zarządzanie środowiskiem będzie sprzyjać przeciwdziałaniu procesom depopulacji poprzez poprawę stanu środowiska, regenerację systemów przyrodniczych i tworzenie miejsc pracy na terenach nieurbanizowanych. Zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego dla przyszłych pokoleń wymaga wykorzystania różnych potencjałów, m.in. wspierania odnawialnych źródeł energii, ze szczególnym uwzględnieniem rodzimych zasobów, takich jak geotermia i biomasa. Konieczna jest także integracja planowania przestrzennego z programowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz racjonalne gospodarowanie zasobami, w tym w szczególności wodą i zasobami ziemi.

Ponadto w ramach działań po 2020 r. planowane jest: stworzenie systemowych i kompleksowych rozwiązań prawnych, organizacyjnych, finansowych i narzędziowych w zakresie integracji, koordynacji, komercjalizacji i internacjonalizacji polskich, markowych produktów turystycznych opartych na potencjale kulturowym i przyrodniczym kraju. Ważne będzie wykorzystanie turystycznego potencjału obszarów wiejskich jako szansy pełnego włączenia tych obszarów w procesy rozwojowe zachodzące w kraju, dbając aby obszary wiejskie dostarczały dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń. Efektem tych działań będzie rozwój sektora gospodarki turystycznej w Polsce.

W ramach działań związanych z Rozwojem Obszarów wiejskich, planowany jest Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały gospodarcze. Do najważniejszych pozarolniczych wyzwań o charakterze społeczno-gospodarczym, przed którymi stoją obszary wiejskie niebędące wiejskimi strefami podmiejskimi dużych miast, należą: inwestycje służące poprawie warunków do rozwoju przedsiębiorczości

wykorzystującej zasoby lokalne i zwiększającej zasoby miejsc pracy poza rolnictwem, podnoszenie kwalifikacji zawodowych mieszkańców obszarów wiejskich, poprawa ich mobilności międzysektorowej, poprawa jakości usług podstawowych na obszarach wiejskich, tj. edukacja, opieka zdrowotna, opieka senioralna, rozwój kapitału społecznego, jak też poprawa jakości działania instytucji publicznych i promocja kultury oraz ładu przestrzennego, w tym ochrona krajobrazów kulturowych i środowiska naturalnego.

W ramach kierunków interwencji, projektem strategicznym są: Audyty krajobrazowe – celem jest jednolita metodologicznie identyfikacja i ocena zasobów krajobrazowych oraz ustalenie przez samorząd województwa rekomendacji i wniosków wspomagających zarządzanie krajobrazem, formami ochrony przyrody, planowanie strategiczne, planowanie i zagospodarowanie przestrzenne, a także system ocen oddziaływania na środowisko, w tym krajobraz i jakość życia (wykonywanych dla inwestycji znacząco oddziałujących na środowisko) i dokumentów strategicznych. W wyniku opracowania audytów zostaną określone krajobrazy priorytetowe, czyli najcenniejsze dla społeczeństwa i zachowania dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

4.1.5 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (zwana dalej KSRR) rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)¹, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r.

W kontekście zabytków i kultury przewiduje ona m. in.:

- Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją - wsparcie kultury i rozwój kapitału społecznego, jako ważnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru, w tym integracji społeczności lokalnej na rzecz rozwoju lokalnego (m.in. poprzez tworzenie „miejsc trzecich” poza domem i pracą, pozwalających na kształtowanie postaw: sprzyjających kooperacji, kreatywności, komunikacji, powstawaniu oddolnych inicjatyw, kreowaniu lokalnych liderów oraz wzmacnianiu integracji społecznej),
- Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze - rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej m.in. na potrzeby srebrnej gospodarki ,
- W ramach infrastruktury społecznej - Głównym obszarem oddziaływania polityki regionalnej w tym zakresie będzie poprawa dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych zarówno w aspekcie architektonicznym, jak też informacyjnym i komunikacyjnym. Będzie to możliwe poprzez modernizację lub poprawę istniejącej infrastruktury społecznej. Poprawa dostępności obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Dostępna przestrzeń publiczna przyczyni się do wykorzystania potencjału wszystkich mieszkańców, integrację międzypokoleniową, poprawę bezpieczeństwa i nowe możliwości rozwoju gospodarczego regionów. W zakresie infrastruktury kultury celem będzie stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia

działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

Uchwalona uchwałą nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 roku w sprawie przyjęcia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 pn. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” postuluje zmianę sposobu myślenia o kulturze i dziedzictwie regionalnym.

Wizją strategii brzmi następująco: *Małopolska regionem równych szans i wszechstronnego rozwoju Małopolan, nowoczesnej gospodarki, odpowiedzialnie podchodzącym do zasobów środowiska naturalnego, silnym aktywnością swych mieszkańców, czerpiącym z dziedzictwa przeszłości, zachowującym swoją tożsamość i aktywnie działającym na rzecz integracji europejskiej.*

Zaś cel główny, sformułowano jako:

Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym.

Strategia wskazuje, iż potencjał, jakim dysponuje Małopolska pod względem zasobów dziedzictwa kulturowego stanowi o wyjątkowości i atrakcyjności regionu, sprawiając, że zajmuje on szczególne miejsce na mapie kulturalnej kraju. Niezwykłe bogactwo unikatowych zabytków kultury materialnej i niematerialnej z jednej strony wymaga systematycznego prowadzenia działań dążących do poprawy stanu ich zachowania, z drugiej – pozwala na kreowanie nowych funkcji zabytków, odpowiadających na aktualne potrzeby społeczne czy gospodarcze (w szczególności kulturalne, edukacyjne i turystyczne). Kluczowe znaczenie ma także skuteczna ochrona i rewaloryzacja zabytkowych przestrzeni urbanistycznych i ruralistycznych, a nie tylko pojedynczych obiektów. Ważnym jest wzmacnianie, ochrona i budowa nowych, unikatowych szlaków kulturowych opartych m.in. na obiektach światowego dziedzictwa UNESCO i innych wyjątkowych walorach kulturowych.

Strategia w ramach Obszaru I: Małopolskie, przewiduje Cel szczegółowy, jakim jest Rozwój społecznie wrażliwy, sprzyjający rodzinie. W jego zakresie ujęty jest główny kierunek polityki rozwoju – Kultura i dziedzictwo. W ramach tej polityki, głównymi kierunkami działań są:

- Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:
 - Ochrona i promocja zabytków nieruchomych (m. in. wpisanych na listę UNESCO i Pomników Historii) i ruchomych oraz opieka nad nimi, dostępnych dla wszystkich grup odbiorców, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
 - Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym, odtwarzanym i rekonstruowanym wraz z ich otoczeniem nowych funkcji użytkowych.
 - Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla

- małopolskich wzorów etnograficznych w oparciu o regionalne formy i motywy ludowe.
- Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i form aktywności regionalnych
- Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.
- Wzmocnienie edukacji kulturalnej:
 - Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
 - Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury w celu realizacji programów kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży, oraz sprzyjających międzypokoleniowej wymianie wartości kulturowych.
 - Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych
- Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:
 - Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne, przy uwzględnieniu rozwiązań proekologicznych
 - Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej oraz wymiana doświadczeń i wiedzy w celu budowania nowych wartości, w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
 - Poprawa otwartości instytucji kultury, w tym na rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów.
 - Zwiększanie różnorodności oferty kulturalnej i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych i ekologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
 - Wspieranie aktywności twórców, artystów i lokalnych animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
 - Prezentacja dorobku małopolskich twórców i artystów poza granicami województwa.
 - Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych
 - Optymalizacja zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa oraz wparcie rozwoju kadr kultury, a także podwyższenie standardów bezpieczeństwa oraz dystansu społecznego w okresie epidemii
- Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:
 - Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
 - Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne.
 - Ożywianie potencjałów drzemących w społecznościach lokalnych, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.
- Wzmocnienie obecności kultury w sieci:

- Wzmocnienie, tworzenie i upowszechnianie zjawisk kulturalnych w sieci poprzez rozwój infrastruktury cyfrowej podmiotów kultury.
 - Tworzenie alternatywnej oferty on-line dziedzictwa kulturowego Małopolski, w tym bibliotek cyfrowych upowszechniających wiedzę i zasoby podmiotów kultury, twórców i artystów Małopolski, z uwzględnieniem zasobów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
 - Intensyfikacja działań marketingowych i promocyjnych podmiotów działających w obszarze kultury i dziedzictwa.
 - Wzmacnianie kondycji finansowej i atutów konkurencyjności podmiotów sektora kultury, w tym instytucji kultury, poprzez rozwój sprzedaży produktów tych podmiotów w Internecie.
- Prezentacja i promocja kultury regionów Europy i świata, w szczególności regionów partnerskich Małopolski.

4.2.2 **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025**

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025 uchwalono uchwałą Nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 roku. Jego motto stanowi hasło: *Małopolska – warto wciąż mocniej się zakorzeniać. Wizją WPOnZ do 2025 roku jest: Małopolanie dumni z zadbanej przestrzeni kulturowej, którą uważają za wspólne dobro i chcą mądrze pomnażać, zaś wizją: Małopolska jest silna świadomością dziedzictwa kulturowego, jego wagi i wartości. Jej mieszkańcy i mieszkańcy są z niego dumni, otaczają je troską, a czerpiąc z niego inspiracje, wzbogacają swoją tożsamość w nowych czasach. Unikatowość regionu i jego wielorakie historyczne konteksty, w tym cenna wielokulturowość, dają Małopolanom silną pozycję i są impulsem przemian – mentalnych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, technologicznych. Świadomość dziedzictwa kulturowego i dbałość o nie, w tym troska o krajobraz kulturowy Małopolski, są mocnym fundamentem rozwoju regionu Misja Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem*

Strategicznym celem programu jest: Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan. Realizowany będzie on poprzez cele operacyjne i priorytety:

- Cel operacyjny I Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu
 - Priorytet I.1 Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa
 - Priorytet I.2 Pielęgnowanie tradycji regionalnych, w tym spuścizny po historycznej wielokulturowości regionu
- Cel operacyjny II Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową
 - Priorytet II.1 Wzmacnianie systemowej współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego
 - Priorytet II.2 Rozwijanie nowych możliwości zarządzania obiektami zabytkowymi związanych z wyzwaniami przyszłości

- Cel operacyjny III Kompetentna edukacja i promocja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego
 - Priorytet III.1 Kształtowanie postaw wrażliwości na wartości dziedzictwa kulturowego
 - Priorytet III.2 Upowszechnianie walorów dziedzictwa kulturowego.

4.2.3 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2020-2030

Aktualizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2020-2030 uchwalono uchwałą nr X.90.2024 Rady Powiatu Tarnowskiego z dnia 23 grudnia 2024 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2020-2030. Wśród obszarów kluczowych strategii należy wyróżnić Obszar kluczowy III: Dostępność do usług publicznych wysokiej jakości, w ramach którego przewiduje się realizację celu strategicznego: zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych. Powyższy cel będzie realizowany poprzez m.in. cel szczegółowy: realizację spójnej, atrakcyjnej i dostępnej oferty spędzają czasu wolnego, który przewiduje realizację:

- Spójnej oferty spędzania czasu wolnego na terenie powiatu oraz rozwijanie współpracy powiatu, gmin i miasta Tarnowa w zakresie tworzenia kalendarza imprez,
 - Aktywnej promocja walorów turystycznych, krajobrazowych, kulturowych i rekreacyjnych powiatu,
 - Rozwijanie współpracy powiatu, gmin i miasta Tarnowa w zakresie tworzenia kalendarza imprez,
 - Realizacja powiatowego programu opieki nad zabytkami.
- Ponadto strategia uznaje za silną stronę powiatu aspekty takie jak:
- Zróżnicowana oferta kulturalna na terenie powiatu i w jego otoczeniu, placówki kulturalne, wydarzenia;
 - Wysokie walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, umożliwiające rozwój turystyki;
 - Atrakcje turystyczne powiatu tarnowskiego, które umożliwiają kształtowanie rozpoznawalnej marki.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Dokumenty programowe gminy

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Tuchów z perspektywą do roku 2030

Strategia Rozwoju Gminy Tuchów z perspektywą do roku 2030 to jeden z najważniejszych dokumentów przygotowywanych przez samorząd gminny. Określa on priorytety i cele polityki rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzonego na obszarze jednostki. Dokument stanowi także odpowiedź na ustawowy wymóg prowadzenia polityki

rozwoju w oparciu o strategię, jak również skuteczną próbę dostosowania się do standardów europejskich. Skonstruowana jest w zgodzie z innymi dokumentami zarówno na poziomie krajowym jak i wojewódzkim, powiatowym czy gminnym.

W prowadzonej na cele Strategii analizie dostrzeżono silne strony gminy, takie jak:

- Duża liczba zabytków w tym zabytki o rozpoznawalności ponadlokalnej (24 obiekty w wojewódzkim Rejestrze i Ewidencji Zabytków).
- Dobrze działające samorządowe instytucje kultury – w wielu miejscowościach gminy jest obiekt pełniący funkcję kulturalną.
- Duża dostępność do oferty kulturalnej, a także miejsc, gdzie mieszkańcy mogą samodzielnie realizować swoje pasje.

Wg dokumentu do wyzwań strategicznych gminy należy:

- Wykorzystanie rozpoznawalnej marki Klasztoru oo. Redemptorystów dla kreowania wizerunku gminy jako miejsca o potencjale turystycznym i kulturowym.
- Rozwijanie Tuchowa jako ważnego ośrodka sportu i rekreacji.

Najistotniejszym celem strategicznym, z punktu widzenia zabytków i kultury, jest: Cel strategiczny II. ROZWÓJ – dla nas, dla przyszłości, zgodnie z którym:

- *krajobraz, unikatowa przyroda, zabytki i kultura niematerialna, już istniejąca infrastruktura turystyczno-rekreacyjna, ludzie przygotowani do świadczenia usług turystycznych, tradycyjna żywność, rozwijacie się winiarstwo – to elementy, na których warto budować unikatowy produkt turystyczny i rekreacyjny. Jako samorząd widzimy swoją rolę w rozbudowie ogólnodostępnej infrastruktury służącej rozwojowi „przemysłu czasu wolnego” na obszarze gminy, ale także w inkubowaniu zjawisk i łączeniu potencjałów ludzi i instytucji, tak aby w rozwój tej ważnej dla całej gminy gałęzi gospodarki aktywnie włączać jak największe grono zainteresowanych osób. Dostrzegamy – jako samorząd – ogromne szanse dla naszej gminy we wspieraniu tego kierunku rozwoju Tuchowa;*
- *walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz najciekawsza infrastruktura turystyczno-rekreacyjna nie jest w stanie zaistnieć bez dobrej promocji. Chcemy to robić wspólnie z branżą turystyczną, właścicielami najważniejszych zabytków i obiektów kultury, gestorami bazy noclegowej i gastronomicznej, producentami lokalnej żywności. Wierzymy, że wspólny wysiłek na rzecz rozpropagowania walorów ziemi tuchowskiej sprawi, iż szeroko pojęty przemysł czasu wolnego będzie jedną z ważnych gałęzi naszej gospodarki i źródłem utrzymania dla wielu Tuchowian.*

Strategia wprowadza również zasady i rekomendacje dla polityki przestrzennej, w tym takie jak:

- konieczność zachowania oraz podkreślania kompozycji urbanistycznej (np. forma i kształt przestrzeni publicznej, osie widokowe, ciągi widokowe, układ zabudowy lub zieleni, układy ulic) układów urbanistycznych i ruralistycznych;
- zapewnienie otwarcie oraz wglądów widokowych, poprzez zachowanie lub utworzenie punktów i ciągów widokowych związanych z krajobrazem oraz zabytkami;
- zapewnienie widoków poprzez kontrolowanie wprowadzania nowej zabudowy, a także ograniczenie nasadzeń wyłącznie do roślinności niskiej w bezpośrednim przedpolu wyznaczonych ciągów i punktów widokowych;
- dopuszczeniu sytuowania nowych dominant, jeśli wynika to z kompozycji urbanistycznej; – zapewnieniu widoczności gminy z gór i wyniesień terenu;

- ograniczeniu działań inwestycyjnych na terenach cennych przyrodniczo w celu ich ochrony przed niszczeniem i zabudowywaniem; – o ustalenie ochrony obiektów i obszarów o znaczeniu historyczno-kulturowym w celu zachowania zabytków w możliwie nienaruszonej formie; – tworzeniu rezerw pod cele publiczne, w szczególności pod możliwości rozwoju i modernizacji systemów komunikacyjnych, infrastruktury oraz niezbędnej dla usług publicznych kubatur; – osobach niepełnosprawnych;
 - zachowaniu form regionalnych, w tym cech stylowych miejscowej architektury
 - rygorystyczne przestrzeganie zakazów i ograniczeń wynikających z ustanowionych form ochrony
 - przeprowadzić audyt krajobrazu, który jednoznacznie określi możliwości kształtowania krajobrazu w ramach stref chronionej ochrony środowiska naturalnego, krajobrazu i obiektów dziedzictwa kulturowego krajobrazu i uchwał warunkujących odpowiednie jego utrzymanie w ramach obszarów priorytetowych
 - uwzględnić wpływ planowanych obiektów na krajobraz kulturowy – projektowane obiekty nie powinny stanowić elementów degradujących przestrzeń oraz przesłaniających widok na ekspozowane rejonu gminy
 - wzmacniać stołeczną rolę Tuchowa poprzez poprawę jego urbanistyki i architektury, rozwój funkcji gospodarczych i usługowych w mieście oraz budowanie jego potencjału, jako lokalnego centrum wzrostu
 - Należy chronić kluczowe elementy dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków poprzez:
 - zachowanie, wyeksponowanie i harmonijną adaptację zabytków w procesie rozwoju;
 - powstrzymanie procesu degradacji historycznej tkanki zabudowy przez podnoszenie standardów w ramach rewitalizacji poszczególnych obiektów i obszarów;
 - przywracanie zabytkom wartości kulturowych, estetycznych i użytkowych.
6. Należy konsekwentnie rewitalizować zabytkowe układy urbanistyczne rynku Tuchowa oraz określać parametry i wskaźniki zabudowy oraz zagospodarowania terenu, które zapewnią harmonii.

W trakcie prac nad Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami stwierdzono, że działania zaproponowane w Strategii w dużej mierze będą się pokrywać z postulatami GPOnZ.

5.1.2 Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tuchów

Plan rozwoju lokalnego gminy Tuchów z 2004 roku jest dokumentem odzwierciedlającym dążenia samorządu do zrealizowania przedsięwzięć służących podniesieniu jakości życia mieszkańców Gminy Tuchów poprzez m.in. określenie reguł gospodarowania środkami finansowymi oraz ustalenie najważniejszych potrzeb inwestycyjnych i rozwojowych gminy z dostosowaniem ich do standardów i norm Unii Europejskiej.

Plan Rozwoju Lokalnego podkreśla rolę Turystyki jako jednej z najbardziej rozwijających się dziedzin gospodarki. Produkt turystyczny Gminy Tuchów nosi nazwę "Wrota Pogórza", „Wrota”, odsłaniają przede wszystkim tajemnice walorów naturalnych oraz walory dziedzictwa kulturowego. Projekt realizowany jest w systemie 10 gmin zintegrowanych programem "Pogórze Odkrywanie Tajemnicy".

W projekcie ujęto istotną rolę turystyki pieszej i rowerowej. Warto zaznaczyć, że na większości szlaków i tras znajdują się obiekty zabytkowe.

Zauważono że w gminie odczuwa się niedosyt punktów gastronomicznych co z punktu widzenia rozwoju turystyki jest sporym mankamentem. Niekorzystnym zjawiskiem dla turystyki miasta Tuchowa jest również duży ruch tranzytowy przebiegający przez ścisłe centrum.

W dokumencie wymieniono Instytucje odpowiedzialne za animację kultury - Dom Kultury i bibliotekę. Realizują one szereg projektów mających między innymi dbać o kultywację regionalnych tradycji oraz wzbudzać zainteresowanie materialnym dziedzictwem kulturowym.

Niezwykle pozytywny jest fakt, że jednym z głównych założeń Planu Rozwoju Lokalnego jest „konieczność zachowania dla przyszłych pokoleń walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego”. Z powyższego założenia wynikają kolejne - również współgrające z opieką nad dziedzictwem kulturowym. Przyjęto że kierunki przekształceń zabudowy przede wszystkim powinny harmonizować z tradycyjnymi zespołami zabudowy; zarówno co do formy jak i gabarytów.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tuchów przyjmuje spójne założenia w celu poprawy stanu środowiska kulturowego. Projekt przewiduje realizację poszczególnych zadań w oparciu o wyznaczenie czterech stref ochrony (strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej, częściowej ochrony konserwatorskiej, strefa ochrony krajobrazu, ochrona jednostkowa obiektu).

I - Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej:

- dotyczy obiektów wpisanych do rejestru zabytków i innych o najwyższych walorach zabytkowych, przewidywanych docelowo do wpisu do rejestru zabytków, lub objęcia inną formą ochrony (np. rezerwat lub park kulturowy). Strefa może dotyczyć pojedynczych obiektów architektury, małej architektury, parków, cmentarzy lub układów i zespołów zabudowy, obszarów krajobrazu kulturowego i naturalno-kulturowego oraz bezpośredniego otoczenia i obszarów ekspozycji widokowej wymienionych obiektów.

W strefie tej zasadą postępowania powinno być :

1. utrzymanie stanu istniejącego oraz konserwacja i rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych
2. wyprzedzające uzgadnianie wszelkich prac remontowych i form zagospodarowania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
3. wykluczenie wprowadzania inwestycji kubaturowych oraz podporządkowanie wszelkich form zagospodarowania potrzebie ochrony zabytku, w tym również ochronie widoku na zabytek
4. w przypadku potrzeby rekompozycji zespołu (likwidacji, odtworzenia lub dopełnienia któregoś z elementów) niezbędne jest poprzedzenie działań opracowaniem studium historycznego z wytycznymi konserwatorskimi lub studium historyczno-krajobrazowego.

II - Strefa częściowej ochrony konserwatorskiej:

- dotyczy zespołów osadniczych, kompozycji krajobrazowych, cennych krajobrazów kulturowych, układów zabudowy o charakterze mieszanym, w których mimo przewagi współczesnego zainwestowania czytelne są historyczne układy kompozycyjne i walory kulturowe.

• W strefie tej zasadą postępowania powinno być :

1. utrzymanie historycznego układu zabudowy, sieci drożnej, kontynuacja historycznych reguł przy podziale działek, zachowanie skali i intensywności zabudowy

2. nowe inwestycje kubaturowe pod względem lokalizacji, gabarytów i form architektonicznych powinny stanowi dopełnienie kompozycji, lub podlegać zasadzie kontynuacji podporządkowanej ochronie istniejących walorów
3. w szczególnych wypadkach zagospodarowanie danego obszaru wymaga opracowania kompleksowego studium krajobrazowego
4. umieszczenie reklam i tablic informacyjnych (po za wymaganymi przez względy bezpieczeństwa i przepisy szczegółowe np. o ruchu drogowym) powinno podlegać każdorazowemu uzgodnieniu formy przez Służbę Konserwatorską. Wykluczone jest wprowadzanie reklam wielkogabarytowych (np. typu billboard)
5. działania projektowe i inwestycyjne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

III - Strefa ochrony krajobrazu:

- dotyczy obszarów szczególnie cennych pod względem krajobrazowym oraz osi widokowych, panoram i obszarów ekspozycji poszczególnych obiektów bądź zespołów dóbr kultury
- W strefie tej zasadą postępowania powinno być :
 1. ograniczenie zainwestowania terenu w sposób umożliwiający utrzymanie stanu zachowania obszarów wartościowych przyrodniczo i krajobrazowo, lub uczytelnienie ekspozycji widokowej wskazanych obiektów
 2. uzgadnianie działań inwestycyjnych z Służbą Ochrony Zabytków, lub w przypadku dominacji walorów przyrodniczych z Służbami Ochrony Środowiska.

IV - Ochrona jednostkowa obiektu:

- dotyczy obiektów budownictwa i małej architektury o znaczeniu lokalnym.
- Ochrona jednostkowa powinna zapewnić :
 1. zachowanie obiektu w dobrym stanie technicznym, bez zmian zagrażających zatarciem cech indywidualnych lub stylowych
 2. utrzymanie ekspozycji obiektu w bezpośrednim otoczeniu
 3. uzgadnianie działań dotyczących obiektu z Służbą Ochrony Zabytków.

Powyższy, przedstawiony w Planie Rozwoju Lokalnego, system ochrony środowiska kulturowego czytelnie określa zasady jakimi konsekwentnie powinny kierować się władze Gminy.

5.1.3 Gminny Program Rewitalizacji Gminy Tuchów

Gmina Tuchów nie posiada aktualnego Gminnego Programu Rewitalizacji. Program rewitalizacji Gminy Tuchów obowiązywał w latach 2016 – 2023. Nadrzędnymi celami programu rewitalizacji były w ramach podejmowanych działań: poprawa jakości życia mieszkańców gminy Tuchów, powstrzymanie degradacji obszarów znajdujących się w gorszym położeniu oraz przywrócenie miejscom wskazanym przez lokalną społeczność jako obszar wymagający rewitalizacji, ich pierwotnych – ważnych z punktu widzenia lokalnego rozwoju – funkcji.

5.1.4 Strategia Ekoenergetyczna Gminy Tuchów

Główne założenie Strategii nie są powiązane z zagadnieniami opieki nad zabytkami. Warto jednak wspomnieć że, w dokumencie podkreślono iż modernizacja infrastruktury systemów zaopatrzenia mieszkańców gminy w czynniki energetyczne powinna uwzględnić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i kierunki rozwoju gminy. Założyć więc

można że wszelkie inwestycje nie zagrażą zabytkom nieruchomym ani też stanowiskom archeologicznym, a także nie wpłyną negatywnie na krajobraz i układy urbanistyczne.

5.1.5 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów

Gmina Tuchów posiada aktualnie obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich miejscowości:

- uchwała nr XXXVI/280/2013 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia z dnia 21 sierpnia 2013r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów, dla miejscowości: Jodłówka Tuchowska, Piotrkowice,
- uchwała nr XLIII/330/2014 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 29 stycznia 2014 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów, dla miasta Tuchowa - II etap zmiany,
- uchwała nr XXXII/194/2016 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia z dnia 26 października 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów, dla miejscowości: Buchcice, Dąbrówka Tuchowska, Karwodrza, Lubaszowa, Łowczów, Mieszna Opacka, Siedliska, Trzemesna oraz Zabłędza,
- uchwała nr LII/367/2018 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia z dnia 28 marca 2018 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów,
- uchwała nr X/101/2019 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów, dla części miejscowości Jodłówka Tuchowska,
- uchwała nr X/102/2019 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów, dla części miejscowości Buchcice i Łowczów,
- uchwała nr VII/71/2024 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 30 października 2024 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów - dla miejscowości Burzyn,
- uchwała nr VII/72/2024 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 30 października 2024 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów - dla miejscowości Tuchów,
- uchwała nr XII/117/2025 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 26 marca 2025 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tuchów - dla miejscowości Siedliska.

Dokumenty sporządzono ze szczególną dbałością o ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego. Zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, obejmują one m.in. ochronę jednostkową obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, stanowisk archeologicznych, a także obszary wpisane do rejestru zabytków i strefy ochrony konserwatorskiej.

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Zgodnie z zaleceniami NID rozdział obejmuje zwięzłą charakterystykę dziedzictwa kulturowego na tle zarysu historii gminy. Nie jest to monografia historyczna ani opracowanie etnograficzne.

5.2.1 Zarys historii obszaru gminy

Buchcice

Wieś w Gminie Tuchów, leżąca na północny zachód od Tuchowa, w latach 1935-1967 nosiła nazwę Mieszna Szlachecka.¹ Mieszna została założona przez klasztor tyniecki w XIV wieku, funkcjonowała wtedy tylko jedna nazwa tej miejscowości. Jan Długosz (II poł. XV w.) wśród wsi przynależnych do tuchowskiej parafii wymienia Buchcice i jedną wieś o nazwie Mieszna zaznaczając, że połowa jej należy do opactwa tynieckiego, zaś druga połowa jest własnością Nanajki Wielopolskiego, herbu Starykoń. Folwark i sołectwo w Miesznej świadczyły dziesięciny na rzecz kościoła parafialnego w Tuchowie. Później (prawdopodobnie na początku XVI wieku) została ona podzielona na dwie części, które - w zależności od właścicieli - otrzymały nazwy: Opacka i Szlachecka.² Mieszna Szlachecka od XIX wieku nazywana jest już Buchcicami pisana czasem „Bukcice”. Urzędowo zatwierdzone nazwy przysiółków to: Chmielnik, Dół, Góra, Granice, Kamionka, Folwark, Głębuszka, Żabna.

Pierwsze wzmianki historyczne o Buchcicach pochodzą z 1228 r. kiedy to Leszek Czarny w Krakowie uwolnił wsie klasztorne spod jurysdykcji urzędników świeckich i oddał władzy opata, sprawującego sądy poprzez wójtów lub sołtysów wsi.³ Kolejna informacja pochodzi z 1536 roku i dotyczy właścicieli pierwszych folwarków. Folwark z dworem w Buchcicach należał wtedy do Zygmunta Wielogłowskiego. Oprócz tego w Buchcicach – według rejestrów poborowych powiatu pilzneńskiego - były jeszcze folwarki z dworami Jana Tworzyjana i Mikołaja Wysza. Istnienie na terenie obecnych Buchcic trzech folwarków jeszcze na początku XIX wieku potwierdzają zapisy metrykalne. Funkcjonowały one pod numerami 12, 26 i 27. Wszystkie niestety uległy już rozkładowi. Właścicielami dworu w Buchcicach jeszcze w latach osiemdziesiątych XIX wieku byli Dębickcy. W *Acta foundationis ecclesiae et prioratus ad thaumaturga Tuchoviensem* znajduje się zapis: "J. W. Honoryna Dębicka, żona zacnego Ludwika Dębickiego, właściciela Buchcic, pani bogobojna, ofiarowała kościołowi NMP 10.X.1886 roku bardzo gustowny ornat z

¹ Ks. A.G. Dyl, *Dwuimienne Sioło*, Tekst o historii miejscowości na stronie internetowej parafii w Buchcicach, str. 1

² ibidem, str. 1

³ ibidem, str. 2

czzerwonego atlasu, który to własnymi rękami zrobiła" – z prośbą "iżby jej syn kiedyś w ornacie Bogu służył... Państwo bardzo zacne, przejęte uczuciami katolickimi i patriotyzmem prawdziwie polskim, dom ich gościnny, tam kapłan mile bywa widziany".⁴

Reliktem zachowanym do naszych czasów i pamiątką tego okresu jest stojąca w pobliżu niegdysiejszego ziemiańskiego dworu kapliczka przydrożna i figura Matki Boskiej. Ufundowana została ona na przełomie XIX/XX wieku przez właścicielkę Buchcic hrabinę Celinę Dębicką na pamiątkę rabacji chłopskiej w 1846 roku. Towarzyszą jej trzy kilkusetletnie dęby które w XIX wieku były zapewne głównymi elementami założonego wówczas dworskiego parku.

Burzyn

To niewielka wieś sąsiadująca od południowego wschodu z Tuchowem. Nazwa miejscowości prawdopodobnie pochodzi od nazwiska pierwszego jej właściciela Mikołaja Burzy. W roku 1307 Władysław Łokietek, bezpośrednio po utraconej dzielnicy Małopolski z Krakowem nadać miał ją dwóm szlachcicom: Mikołajowi Burzy i Wawrzyńcowi Kielanowskiemu, którzy byli fundatorami kościoła i parafii w sąsiednich Ryglicach.⁵ Pierwszy w pełni wiarygodny dokument, potwierdzający istnienie tej wsi, pochodzi z 1340 lub 1341 r. Jest to akt lokacji sąsiadujących z Burzynom Siedlisk, dokonanej przez opata tynieckiego Bogusława. Burzyn przez kilka stuleci pozostawał w rękach Burzyńskich i spokrewnionych z nimi rodów Kielanowskich i Szczepanowskich. W końcu XVIII wieku majątek ziemski w Burzynie należał do Andrzeja Chrzastowskiego i Zofii Karoliny z Zielińskich Chrzastowskiej. W 1807 roku nastąpiło rozgraniczenie dóbr Burzyn i Kielanowice pomiędzy Aleksandrem Chrzastowskim a Salomeą Szczepanowską. W 1811 roku majątek w Burzynie wraz z Zabielem i połową Szczepanowic objął syn Aleksandra Ludwik Burzyński. W 1858 roku należał do Julii z Różyckich Chrzastowskiej oraz Romana Chrzastowskiego. Z fundacji Chrzastowskich wzniesiony został wtedy obecny budynek dworu który powstał na miejscu poprzedniej zabudowy. W 1934 r. powstały trzydzieści lat wcześniej na emigracji Filarecki Związek Elsów przystąpił do tworzenia na parcelach odkupionych od Marianny Stylińskiej wzorcowej osady Elsowo. Założenia ideowe związku oparte były na opublikowanym w 1901 roku szwajcarskim Morges „Programie Sprawy Wychowania Narodowego” stworzonym przez członków Wielkiej Emigracji zakładającym organizowanie ognisk filareckich, mających działać na rzecz wyzwolenia narodowego poprzez odrodzenie moralne i oświatę Polaków, propagowanie wstrzeźliwości i przekonania o wyższości ducha nad ciałem oraz wiary w nieśmiertelność duszy, zgodnie z tym, co głoszone już przed trzema tysiącami lat w attyckiej świątyni Eleusis.⁶ Niestety wybuch II wojny światowej w 1939 roku przerwał działalność związku i zniszczył całkowicie osadę. W 1945 roku Filarecki Związek Elsów został zdelegalizowany. W 1960 roku

⁴ ibidem, str. 6

⁵ *Krajobrazy i zabytki ziemi tuchowskiej w akwarelach i opisach Andrzeja B. Krupińskiego*, Tuchów 2011, str. 20.

⁶ Ibidem, str. 21.

budynki przekazano Żeńskiemu Zakonnemu Zgromadzeniu Sióstr Sług Jezusa z Tarnowa które prowadzą tam ośrodek wakacyjny dla niepełnosprawnej młodzieży.

Dąbrówka Tuchowska

Niewielka wieś licząca ok 1000 mieszkańców położona na południe od Tuchowa. Założona prawdopodobnie w 1362 roku na prawie magdeburskim przez Jana syna Marka. Stało się to po tym, jak kupił on od przeora benedyktynów tynieckich sołectwo w odnoszącym się do owej transakcji dokumencie Brozmninagora (Góra Brozmiana), leżącej między Tuchowem a Siedliskami i zobowiązując się założyć na jej terenie wieś klasztorną, mającą nazywać się Dąbrówką.⁷ W sto lat późniejszym dokumencie zarejestrowano obecność we wsi karczmy i młyna.

Jodłówka Tuchowska

Największa wieś w Gminie Tuchów. Około 10 km na południe od Tuchowa, leży w dolinie rzeki Rostówki po południowej stronie pasma Brzanki. Jodłówka założona została na prawie niemieckim około 1436 roku i należała do dóbr królewskich. Sołectwo z nadania królewskiego przez długi czas należało do rodu Stadnickich, Siemieńskich, Szczepanowskich i Dzwonkowskich. To właśnie Leonowi Dzwonkowskiemu wieś zawdzięcza utworzenie kapelanii na prawach parafii (1840 r.) a następnie samodzielnej parafii obecnego kościoła i cmentarza parafialnego.⁸

Ówczesni właściciele zobowiązali się do wybudowania murowanego kościoła w środkowej części wsi. Ksiądz proboszcz Scholc zamieszkał w Jodłówce w 1842 roku w miejscowym dworze. W jego pobliżu postawiono prowizoryczną kaplicę p. w. św. Michała Archaniola, w której odbywały się nabożeństwa.

W miejscu budowy kaplicy stała również XVI wieczna latarnia, która wg tradycji zapalana nocą wskazywała drogę kupcom podążającym z Węgier do Polski. Po erygowaniu parafii do latarni przybudowano małą kapliczkę a następnie rozbudowano ją o drewnianą kaplicę. Latarnia pełniła funkcję wieżyczki kaplicy. Po rozbiórce kaplicy około 1871 roku na słupie latarni umieszczono drewnianą figurę Chrystusa Frasobliwego. Po wykonanych pracach remontowych latarni w latach 1991-1992 umieszczono jej kamienną kopię wykonaną przez miejscowego kamieniarza.

W roku 1871 powstał i został poświęcony drewniany kościół św. Michała. W 1878 roku parafię przejął proboszcz Aloizy Świętnicki, który wybudował kamienną dzwonnice wolnostojącą i sprawił do niej największy dzwon środkowy. Został on potem skonfiskowany przez Austriaków w czasie I wojny światowej. Następnym proboszczem był ks. Wojciech Nowak, który zabiegał by właściciel wsi wyposażyć kościół w niezbędne urządzenia. W 1899 roku probostwo objął ksiądz Władysław Amelikowski. Poprawił stan techniczny budowli odwadniając teren na którym stał kościół, aby osuszyć fundamenty a w

⁷ Ibidem, str. 22;

⁸ Ibidem, str. 23;

rezultacie również je wymienił. Po wymianie pokrycia dachu okazało się, że cały budynek należy wzmocnić nowymi belkami. Kiedy uporał się z tymi problemami przystąpił do przebudowy budynków plebańskich i organistówki. W kościele wybudował dwa ołtarze boczne o murowanych podstawach, ułożył posadzkę kamienną i zlecił wykonanie polichromii. W latach 1899 – 1903 postawiono ogrodzenie z ciosanego kamienia oraz 4 kaplice. Budową ogrodzenia kierował Jan Wańtuch – tutejszy kamieniarz.

W roku 1900 zakupione zostały dla kościoła stacje drogi krzyżowej. W roku 1905 namalowany został obraz do ołtarz głównego przedstawiający św. Michała Archaniola. Wykonał go lwowski malarz Julian Kruczkowski.

Karwodrza

Wieś położona w kierunku północnym od Tuchowa. Jan Długosz w statystycznym opisie beneficjów w Małopolsce wymienia Karwodrę jako wioskę szlachecką, należącą do parafii piotrkowskiej. Karwodrza jako wieś szlachecka powstała prawdopodobnie pod koniec XIV, ale została zarejestrowana dopiero w 1445 r. W 1470 r. Jan z Baranowa oddał Mikołajowi Nanajce herbu Starykoń kilka wsi wśród nich m. in. Karwodrę. W 1536 r. Karwodrza należała do Zygmunta Wielogłowskiego, a w 1782 r. – do Pawła Niemyjskiego. W 1854 r. cały majątek po Niemyjskich kupili pochodzący z Węgier Karol Berke wraz z rodziną zamieszkał w drewnianym modrzewiowym dworze.

Z inicjatywy Karola Jana Berke powstała stadnina koni, winnice, sad morelowy, hodowla jedwabników, a także wodociąg. W 1885 roku zbudował jednopiętrowy, murowany dwór, potem także młyn, tartak i cegielnię, z której cegły posłużyły mu do wzniesienia wszystkich budynków gospodarczych i dworskiej kaplicy, a także nowego kościoła parafialnego w Piotrkowicach, którego był współfundatorem. W Karwodrzy Berke prowadził wzorowe gospodarstwo rolne. Udzielał się także społecznie, pełniąc funkcję zastępcy prezesa Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Dziedzic ten zmarł w Tarnowie w 1891 r., pochowany został w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Piotrkowicach. W 1892 roku majątek jego przejął syn, Eustachy Zbigniew Berke. W rękach rodziny dwór pozostawał do 1945 roku potem został przejęty przez Skarb Państwa. W chwili obecnej budynek dworu po remoncie adaptacyjnym użytkowany jest przez Państwowy Dom Pomocy Społecznej w Karwodrzy.

Lubaszowa

Najmniejsza wieś należąca do Gminy Tuchów, położona po prawej stronie rzeki Białej na południowy wschód od Tuchowa. Stefan Mateszew datuje początki Lubaszowej na przełom XI i XII wieku.⁹ Pierwsze wzmianki historyczne pochodzą z XIII wiecznego falsyfikatu datowanego na 1105 rok. W owym dokumencie wystawionym między majem 1123 a styczniem 1125 roku wymieniona jest wieś Lubaszowa wraz z Tuchowem i innymi

⁹ S. Mateszew, F. Sikora, *Osadnictwo i stosunki własnościowe w regionie tarnowskim* [w:] F. Kiryk, Z. Ruta, *Tarnów, Dzieje miasta i regionu*, t. 1, Tarnów 1981 r.

okolicznymi wioskami. Dokument wystawiony przez kardynała Idziego legata papieskiego na Węgry i Polskę zatwierdza przekazanie tych posiadłości benedyktynom tynieckim przez Królową Judytę na ich własność. Do posiadłości benedyktynów tynieckich należały miejscowości: Tuchów, Garbek, Burzyn, Mieszna Opacka, Buchcice, Dąbrówka Tuchowska, Lubaszowa, Siedliska. Wioski te wchodziły w skład parafii tuchowskiej która powstała przed rokiem 1321.¹⁰ W 1451 roku opat tyniecki wydzierżawił dożywotnio wsie Lubaszową i Siedliska rodzinie Śreniawitów. Ostatni z rodu Śreniawitów Piotr zmarł w 1636 roku i został pochowany w kaplicy rodzinnej znajdującej się pod kościołem św. Jakuba który spłonął w 1789 roku. Podczas jego odbudowy krypta została zasypiana i nie wiadomo dokładnie gdzie znajdują się szczątki zmarłych rodu Śreniawitów.

Kolejnym dożywotnim posesorem Lubaszowej i Siedlisk został łowczy łukowski Jan Szaniawski. Jednak w 1704 zrzekł się on dóbr na rzecz konwentu tynieckiego. W roku 1707 obydwie wsie zostały inkorporowane do kościoła NMP w Tuchowie szybko jednak opaci wydzierżawili je osobom postronnym. Częste zmiany dzierżawców doprowadziły ziemie do upadku gospodarczego. 14 kwietnia 1787 roku cesarz Józef II skonfiskował dobra kościelne i zakonne tworząc z nich fundusz z którego wypłacał proboszczom pensje. Rozwiązał opactwo tynieckie i jego filie w Tuchowie. Cesarz odstąpił od niektórych obciążeń ale na ich miejsce wprowadził nowe, bardziej uciążliwe. 19 lutego 1846 roku doszło do słynnej rabacji chłopskiej. Chłopi z Burzyna wraz z sąsiednimi wsiami: Bistuszową, Kielanowicami Dąbrówką Tuchowską oraz Lubaszową uderzyli na dwór w Burzynie. Właściciela dworu którym był Aleksander Różycki oraz jego rodzinę pobili oraz odwieźli do starosty tarnowskiego. W Galicji stopniowo rozwijała się oświata. Na obszarze gminy powstają w tym okresie pierwsze szkoły:

- ♣ w Tuchowie w 1789 r. - szkoła trywialna, a w 1873 – 4 klasowa;
- ♣ w Burzynie w 1856 roku;
- ♣ w Piotrkowicach i Zabłędzy w 1857 roku;
- ♣ w Siedliskach w 1887 roku;
- ♣ w Buchcicach i Mesznie Opackiej w 1888 r.

W 1931 roku narodził się pomysł budowy domu wypoczynkowego ojców Redemptorystów. 24 grudnia 1930 r. Maria Duszanka i jej siostrzenica Maria Zbylutówna zapisały klasztorowi OO. Redemptorystów w Tuchowie 3,5 morgi lasu pod budowę letniej willi.¹¹ Poświęcenie budynku nastąpiło 16 sierpnia 1931 r. W wakacje 1932 odpoczywali tam już klerycy, przez pozostałe miesiące w roku dom stał pusty. 28 grudnia 1953 r. willa spłonęła. 24 czerwca 1956 roku poświęcono nowy budynek który funkcjonuje jako samodzielny klasztor.

¹⁰ E. Mikos, *Lubaszowa zarys dziejów wsi i szkoły*, Tuchów 2003, s. 7

¹¹ Liber beneficiorum 1893-1950, str. 29.

Łowczów

Niewielka wieś położona około 5 km na zachód od Tuchowa. Początki osad Łowczów i Łowczówek należy wiązać z okresem średniowiecza, wtedy to tereny te zamieszkiwali łowcy książęcy polujący w okolicznych lasach.

Tezę tą zdaje się potwierdzać dzierżawczy charakter nazw:

- ♣ Łowczów Duży – osada większa zarządzana przez urzędnika dworskiego, zobowiązana do dostarczania na dwór mięsa i skór złowionej zwierzyny.
- ♣ Łowczów Mały – osada mniejsza, należąca do urzędnika dworskiego – łowczego zarządzającego dobrami książęcymi.

W 1470 roku Jan z Baranowa herbu Grzymała w zamian za 1600 grzywien oddał Mikołajowi Nanajce z Wielogłów herbu Starykoń wsie: Piotrkowice, Zabłędza, Karwodrza, Mieszna i Łowczów 2 łany w Buchcicach i młyn w Piotrkowicach. W tym samym roku zaszły również zmiany w sieci parafialnej w regionie. Z parafii tuchowskiej została wydzielona odrębna jednostka w Piotrkowicach i należą do niej wsie szlacheckie Piotrkowice, Łowczów, Zabłędza i Karwodrza.

W tym samym czasie w Łowczowie niedaleko obecnego mostu rzeki Białej stał drewniany kościół p. w. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty, niestety w latach 20 XVIII wieku runął w czasie wichury i już nie został odbudowany. W tym okresie również powstała w Piotrkowicach szkoła do której uczęszczali dzieci z Łowczowa.

Wiek XVIII był dla Łowczowa ciężkim okresem, wieś została obciążona nadmiernymi świadczeniami na rzecz dworu: rosła liczba dni pańszczyzny, wprowadzono nowe podatki i inne dodatkowe zobowiązania chłopów wobec szlachty. W czasie I traktatu rozbiorowego (w maju 1772 roku) Austriacy zajęli Tuchów i okolice między innymi Łowczów. Kilkakrotnie prowadzono próby odzyskania niepodległości. Nastąpiły ataki na dwory. W Gminie Tuchów najostrejsze zajścia miały miejsce w Karwodrzy, gdzie zamordowano 8 osób i w Burzynie zginęło 5 osób. Zryw patriotyczny jak i rabacja chłopska upadły, nie przynosząc ani wolności narodowi ani ulżenia chłopom. Następstwem powstania były ogromne straty, głód i choroby. Dopiero lata 80. XIX wieku przyniosły powolny postęp miejscowości. W latach 1873-76 wybudowano i oddano do użytku linię kolejową Tarnów-Leluchów, przebiegała ona również przez Łowczów.

Tuchów i okolice od września 1914 roku były terenem działań wojennych. 09.IX Austriacy wycofali się z Tuchowa paląc mosty na Białej w Burzynie, Lubaszowej i Łowczowie. Front przeszedł przez tutejsze okolice by powrócić po przegranej przez Rosjan bitwie pod Limanową. Zatrzymał się na pasie wzgórz ciągnących się od Lubinki przez Rychwałd, Łowczówek, Łowczów do Buchcic. 22.XII nastąpiły walki na wzgórzach nad Łowczówkiem i Mieszna Szlachecką, 23.XII pod Łowczowem. Bitwa pod Łowczówkiem i Łowczowem przeszła do historii. Po wycofaniu się Austriaków Tuchów oraz okolice w tym Łowczów przeszły w ręce Rosjan. Do kolejnych walk doszło w 1915 roku w wyniku których Rosjan wyparto. Rok 1918 przyniósł koniec wojny, we wsi panowała nędza, głód i drożyzna.

7.IX.1939 roku Tuchów i okolice zajęli Niemcy. Łowczów stanowił bazę wyżywieniową dla wojska i wkrótce zakazano domowego uboju zwierząt. Zaczął panować głód i szerzyły się choroby. Teren Łowczowa był w czasie wojny miejscem działań ruchu oporu. Wojna i okupacja przyniosły zniszczenia gospodarcze, wielu mieszkańców wsi wywieziono na przymusowe roboty do Rzeszy.

1.IX 1945 roku otwarto pierwszą szkołę. 25.IV.1952 roku powołano jednostkę Ochotniczej Straży Pożarnej.

Meszna Opacka

Pierwszym źródłem pisany w którym wymieniona zostaje Meszna Opacka jest tzw. „Przywilej Idziego” biskupa tuskulańskiego, legata papieża Kaliksta II na Węgry i Polskę wystawiony w okresie między 1123 a 1125 rokiem dla klasztoru benedyktynów w Tyńcu. W dokumencie tym legat Idzi zatwierdził darowizny dokonane na rzecz benedyktynów przez królową Judytę, drugą żonę księcia Władysława Hermana. Darowizna obejmowała między innymi Tuchów z dziedzicami: Medwedem, Rsechem, Mychem, i Wojanem.¹² Więcej informacji dotyczących wsi znajduje się w Liber beneficiorum Jana Długosza z lat 1440-1480. W dokumencie Długosz pisze iż Meszna Opacka należy do parafii Tuchów i jest własnością klasztoru tynieckiego. We wsi jest sołtys, chłopci łanowi i kmiecie uiszczający dziesięcinę na rzecz klasztoru tynieckiego i kościoła parafialnego w Tuchowie.

Z dokumentu pochodzącego z 1354 roku posiadamy informacje iż połowa wsi Meszna została wymieniona jako własność klasztoru tynieckiego, druga połowa jako własność Wielopolskiego. Pierwotnie istniała jedna wieś o nazwie Meszna, potem jedną część nazwano Opacką (należącą do klasztoru tynieckiego) drugą Szlachecką. Kolejnym dokumentem dotyczącym wsi jest zapis pochodzący z 1406 roku znajdujący się w najstarszej księdze Sądu Najwyższego. Został wymieniony w niej sołtys wsi Meszna Włostek. Dalsza historia miejscowości nie jest przedstawiana w źródłach pisanych.

Z kroniki szkolnej założonej w 1935 roku przez nauczyciela szkoły w Mesznej pochodzą informacje o powstaniu szkoły w 1917 r. początkowo prowizorycznej jednoizbowej. W połowie października 1951 roku otwarto nowy budynek szkoły początkowo 4 -klasowy. Jednym z najważniejszych wydarzeń historii współczesnej wsi było wybudowanie i poświęcenie kościoła p. w. Karoliny Kózki. Do prac budowlanych przystąpiono jesienią 1987 roku, natomiast poświęcenie kaplicy odbyło się 22.08.1993 roku.

Piotrkowice¹³

Piotrkowice to nie zbyt duża wieś granicząca od północy z Tuchowem. Miejscowość powstała w XIV wieku wg Słownika geograficznego Królestwa Polskiego wieś wtedy składała się z 10 wólek i osad między innymi były: Błonie, Bogata, Granice, Podkościele,

¹² G. Stanisławczyk, *Kamienie milowe*, t. II, Tuchów 2003 r. str. 209.

¹³ Materiały ze zbiorów WUOZ w Krakowie delegatura w Tarnowie

Stawiska, Wapiennica, Zalesie i Zawoda. O jej początkach wiemy że wsią parafialną stały się między 1459 a 1470 rokiem wraz z sąsiednimi wsiami: Łowczowem, Karwodrzą, Zabłudzą, należały wtedy do Grzymalicy Jana z Baranowa. W roku 1536 wieś należała do Zygmunta Wielogłowskiego, była tam karczma, młyn, dwór oraz folwark. W 1581 Piotrkowice wraz z Łowczowem należały do Jana Trzecieckiego, posiadały 20 osad, 7 zagród, 12 komorników, 4 biednych i 2 rzemieślników. Następnie wieś dziedziczyły rodziny: Dębińscy, Stadniccy, Alemanowie i Stawscy. W latach 80 XIX w. miejscowość była własnością Franciszka Nowińskiego. W XIX wieku właścicielką Piotrkowic była hrabina Celina Dębicka, której okazały drewniany dwór stał powyżej kościoła parafialnego. W latach 1842-1845 uczestniczyła w konspiracyjnym ruchu niepodległościowym i w przygotowaniach do powstania w regionie tarnowskim przeciw władzom austriackim, za co aresztowana ponad rok spędziła w lwowskim więzieniu.

Pierwsza parafia oraz szkoła w Piotrkowicach powstały prawdopodobnie około roku 1470. Nieduży drewniany kościółek stał poniżej obecnego. Najstarsze dokumenty parafii dotyczą początków XVII wieku. Z dokumentów sądowych wynika że w 1560 roku plebanem był Stanisław Górski. Pierwszym proboszczem był ks. Maciej Glozins, parafia obejmowała wtedy wsie: Karwodrzę, Zabłudę i Łowczów. Obecny kościół p. w. św. Michała Archaniola został zbudowany w latach 1905 – 1907 z fundacji Konstancji z Zamojskich Sanguszkowej, Stefanii Jabłonowskiej, oraz Karola i Marii Berke.

Siedliska

Siedliska są jedną z najstarszych miejscowości w regionie, leżą na lewym brzegu rzeki Białej przy drodze z Tuchowa i Ciężkowic. Miejscowość została wymieniona w dokumencie księcia Leszka Czarnego z 1288 roku, wystawionym przez benedyktynów tynieckich jako ich posiadłość. Pierwszym historycznym właścicielem Siedlisk był Staśko syn Marka ze wsi Skarby. Otrzymał ją w udziale wraz z sołectwem Lubaszowa w XIV w. W XV wieku nastąpił podział ziem na dobra kościelne i szlacheckie i stan taki trwał aż do XIX w. W XVI wieku wieś należała do Stanisława i Andrzeja Szreniawów.

W 1695 konwent tyniecki przekazał w dożywocie sołectwa Siedliska i Lubaszowa Szaniawskim. Jan Kazimierz Szaniawski i Teresa z Rapackich byli darczyńcami zarówno klasztoru w Tuchowie jak i w swojej wsi w której wystawili kaplicę. W 1704 roku Szaniawscy zrzekli się dóbr w Siedliskach i Lubaszowej na rzecz konwentu tynieckiego w skutek czego wsie zostały wydzierżawione Kucharskim.¹⁴

Pod koniec XIX w. część Siedlisk która należała do opactwa tynieckiego przejmuje fundusz religijny, druga część szlachecka jest własnością Władysława Zawadzkiego.

Jeszcze w XIX wieku właścicielami wsi stają się Rozwadowscy. Feliks Rozwadowski zakupił dobra Tuchów od rządu austriackiego po kasacji zakonu benedyktynów z Tyńca.

¹⁴ O. S. Gruszka, *Siedliska Tuchowskie „między dawnymi i młodszymi laty”* Tuchów 2002 r. str. 35

Poza tym zakupił majątek w Siedliskach i Brzozową w najbliższym sąsiedztwie Tuchowa po odejściu zakonu ojców Jezuitów. Po jego śmierci majątki przejęli dwaj jego synowie- Bronisław i Władysław. Bronisław objął wszystkie dobra natomiast Władysław po ukończeniu szkoły sztabu generalnego w Wiedniu zajął stanowisko w sztabie generalnym. Po drugiej wojnie światowej dobra przeszły na skarb państwa i z nich utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne w Siedliskach. Pozostałe części były rozparcelowane w ramach uwłaszczenia chłopów, ostatecznie folwarki zniknęły pod koniec XIX wieku.

Trzemesna¹⁵

Zwana do niedawna Trzemeśnią jest niewielką wsią położoną w północnej części Gminy Tuchów. Prawdopodobnie tak samo jak miasto Tuchów wieś powstała w I połowie XIV wieku za sprawą komesa Spicimira z rodu Leliwitów wojewody i kasztelana krakowskiego.¹⁶

Pierwszy raz w dokumentach historycznych została wymieniona w 1441 roku zatem prawdopodobnie została założona gdzieś na początku XV wieku.¹⁷ Po śmierci wojewody krakowskiego jego spadkobiercy zyskali do podziału znaczny majątek. Wdowa po zmarłym otrzymała dożywotnio klucz rzuchowski i 7 podtarnowskich wiosek w tym Trzemesną. W 1448 doszło do podziału majątku i Trzemesna została własnością jednego z najsłynniejszych postaci z rodu Tarnowskich – Jana hetmana wielkiego koronnego. Śmierć ostatniego z Tarnowskich Jana Krzysztofa w 1567 roku rozpoczęła okres częstej zmiany właścicieli. Stabilizację przynoszą dopiero lata 1723-41 kiedy to właścicielką Trzemesnej zostaje Maria Anna z Lubomirskich księżna Sanguszek. Historia miejscowości w tym czasie nie różniła się niczym od innych miejscowości. Nastąpiło dalsze rozdrobnienie gospodarstw i ubożenie ludności, przybyło zagrodników i komorników. Powstały na terenie Trzemesnej folwark miał powierzchnię ok 53 morgów (30 ha) pola uprawnego, 16 morgów lasu, pastwiska, staw, oraz karczmę dzierżawioną przez Żyda o nieznanym nazwisku.

Tuchów

Prawdopodobnie początkowo był osadą wojskową Bolesława Chrobrego, a jej rola polegała na pełnieniu „stróży” na gródku oraz na hodowli bydła dla drużyny książęcej.

Pierwsza wzmianka historyczna w odniesieniu do Tuchowa pojawia się w tak zwanym „Przywileju Idziego” z 1105 roku. W dokumencie tym Tuchów wymieniony został pod nazwą „Tuków” prawdopodobnie od staropolskiego „tuk” tuczyć. Dokument ten został wystawiony w Krakowie przez kardynała Egidiusza, biskupa tuskulańskiego i obejmuje spis wszystkich posiadłości klasztoru tynieckiego.¹⁸ Legat papieski Idzi zatwierdza w

¹⁵ Materiały ze zbiorów WUOZ w Krakowie delegatura w Tarnowie

¹⁶ *Krajobrazy i zabytki ziemi tuchowskiej w akwarelach i opisach Andrzeja B. Krupińskiego*, Tuchów 2011 r. str. 33

¹⁷ K. Kurczab, *Kamienie milowe*, t. II, Tuchów 2003 r. str. 269

¹⁸ J. Kozioł, *Kamienie milowe*, t. I, Tuchów 2005 r. str. 16

imieniu Stolicy Papieskiej wszystkie posiadłości przywileje i nadania dokonane uprzednio na rzecz klasztoru tynieckiego przez króla Bolesława Wielkiego i królową Judytę. Ówczesny Tuchów wraz z przyległościami był tzw. królewszczyną, stanowił wiano żony króla. Judyta Salijska druga żona Władysława Hermana jako właścicielka Tuchowa darowała go na własność opactwu tynieckiemu.¹⁹ W dokumencie Idziego znajdziemy również nazwiska pierwszych właścicieli Tuchowa byli nimi: Medwed, Rzech, Mych i Wojan.

Drugą wzmiankę historyczną znajdujemy w bulli Grzegorza IX. W bulli tej Stolica Apostolska przyjmuje pod opiekę wszystkie posiadłości klasztoru tynieckiego. W roku 1288 Leszek Czarny wydał w Krakowie klasztorowi przywilej w którym przyznał opatowi tynieckiemu prawo lokowania miast na prawie niemieckim oraz uwolnił wsie klasztorne spod jurysdykcji opata, sprawującego sądy poprzez wójtów lub sołtysów wsi. Kary nakładane przez sąd były odtąd przekazywane opatowi. W swoim dokumencie Leszek Czarny wymienia również nowe posiadłości w okolicach Tuchowa: Siedliska, Gromnik, Golanka, Ciężkowice, Siemiechów i Pilzno.

Okolo 1315 roku w związku z odkryciem i eksploatacją soli ze wzgórza położonego w rejonie obecnych ulic: Daszyńskiego, Zielonej i Stromej Soli, na prośbę opata tynieckiego Bogusława, Tuchów uzyskał prawa miejskie 2 listopada 1340 roku, z nadania Kazimierza Wielkiego, z podniesieniem do rzędu miast łącznie z nadaniem prawa magdeburskiego i przywileju wtorkowych jarmarków.

Ustanowienie wtorku jako dnia targowego z 1340 roku utrzymało się aż po dzień dzisiejszy. Otrzymał Tuchów również herb: dwa skrzyżowane klucze z mieczem pośrodku, mitrą i literami: C.T.O.S.B., co oznacza *Civitas Tuchoviensis Ordinis Sancti Benedicti*, (Miasto Tuchów Zakonu Świętego Benedykta). W wieku XVIII wzbogacono herb o jaszczurki po obu stronach tarczy. Od 1945 roku funkcjonuje obecny- współczesny herb Tuchowa.

W 1461 roku staraniem proboszcza Odon Kontentowicza wybudowano nowy drewniany kościół a przy kościele szkołę parafialną. W 1494 r. w czasie pożaru kościół spłonął wraz z całą miejską zabudową. W XV w. na przeciwległym brzegu Białej zbudowano drugi kościół, do którego sprowadzono około 1620 roku namalowany przez Mistrza Ołtarza z Bodzentyna obraz Matki Bożej z inicjatywy ówczesnego proboszcza tuchowskiego o. Andrzeja Goleckiego, który polecił umieścić w jego głównym ołtarzu określony jako łaskami słynący obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem „Tuchowskiej” – uznany w 1642 r. przez komisję biskupią jako cudowny. Proboszcz tuchowski S. Pielsz w 1640 r. rozpoczął budowę murowanej świątyni, a zainicjował ją Stanisław Pieniążek – wojewoda sieradzki. Po nim prace kontynuował Jerzy Gryf-Leśniowski. Głównym fundatorem był Adam Gliński – chorąży sandomierski, który zakończył budowę świątyni. Kilkanaście lat

¹⁹ Ibidem, str. 16

później podczaszy braćławski Remigian Grocholski oraz Jan Szaniawski, dożywotni dzierżawca Lubaszowej i Siedlisk ufundowali dwie stojące do dziś po obu stronach nawy kaplice: św. Barbary i Antoniego.

XVII wiek był dla mieszkańców Tuchowa i okolicznych wsi czasem zastoju. Przyczyną były wojny szwedzkie i węgierskie, bunty kozackie na Ukrainie, liczne klęski oraz rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej i związane z tym powiększanie ciężarów feudalnych.

Wiek XVII to rozwój miasta. W Tuchowie rozwinięte było rękodzielnictwo: młynarstwo, szewstwo, piekarstwo, rzeźnictwo, sukiennictwo, warzelnictwo piwa, krawiectwo, bednarstwo. Nad Białą usytuowane były młyny, tartak i folusz. Funkcjonował szpital o 12 miejscach, łaźnia i cegielnia. Miasto posiadało wodociąg dostarczający wodę ze źródeł pobliskich wzgórz.²⁰

Miasto rozwijało się na lewym brzegu rzeki Białej. W 1341 roku wytyczono Rynek i w takim kształcie można go oglądać obecnie. Na jego środku w 1579 roku wzniesiono Ratusz miejski, początkowo drewniany. Z rogów rynku wychodzą ulice prowadzące do sąsiednich miejscowości: Węgierska, Pilzneńska, Dworska, Kościelna. Na wschód od rynku stał dwór opacki. Miasto było otoczone palisadą.

I połowa XIX wieku to czas walk narodowowyzwoleńczych. W Tuchowie Celina Dębicka w latach 1842–1846 była uczestniczką ruchu niepodległościowego i brała udział w przygotowaniach do powstania skierowanego przeciwko zaborczym władzom austriackim. W dniach rzezi galicyjskiej 1846 roku w okolicznych dworach podburzeni przez zaborców chłopci dokonali krwawych napadów, np. na Floriana i Juliana Niemyskich w Karwodrzy.

W 1855 roku wybudowano most na Białej, zorganizowano pocztę, zbudowano nowy ratusz (1873-74), w 1876 roku oddano do użytku linię kolejową Tarnów-Leluchów. Hrabia Rozwadowski około 1875 roku postawił dwór, założono straż pożarną (1883), powstał oddział Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (1898), staraniem hrabiny Ludwiki Rozwadowskiej wybudowano także ochronkę (1891).

W okresie I wojny światowej w okolicach Tuchowa toczono ciężkie walki. Z tego czasu pozostało kilkanaście cmentarzy w okolicy miasta, np. z 20-21 XII 1914 r. i z 3-5 V 1915 r.

Rosjanie zajęli Tuchów na kilka miesięcy (od 11 listopada 1914 do 5 maja 1915 roku). W bitwie pod Łowczówkiem, położonym niedaleko, w gminie Pleśna, brała udział I Brygada Legionów którą dowodził tu generał Kazimierz Sosnkowski. W wyniku toczonych w okolicy bitew miasto poniosło wiele strat.

W czasie II wojny światowej, Tuchów stał się ośrodkiem AK i tajnego nauczania w ramach szkoły ogólnokształcącej. Organizatorem był prof. dr Jan Sajdak, który w styczniu

²⁰ J. Kozioł, *Tuchów i okolice*, Tuchów 2003 r. str. 25

1945 r., po wyzwoleniu miasta spod okupacji hitlerowskiej, wspólnie z mgr Janem Florkowskim założył Miejskie Gimnazjum i Liceum w Tuchowie, które od 1949 r. funkcjonowało jako Państwowa Szkoła Ogólnokształcąca stopnia licealnego.

Zabłędza²¹

Według Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich wieś Zabłędza powstała z końcem XIV lub XV wieku, należała do parafii rzymskokatolickiej w Piotrkowicach. Wiemy, iż w 1450 była własnością Grzymality Jana z Baranowa, który 20 lat później wraz z Piotrkowicami oddał wieś Mikołajowi Nanajce z Wielogów herbu Stryków.

W 1581 roku właścicielem samej już tylko Zabłędzy był Piotr Broniowski. Był on pierwszym z dziedziców Zabłędzy który osiedlił się w niej na stałe w zbudowanym przez siebie dworze. Przy dworze założył zbór ariański, którego mistrzem został mieszkający wraz z nimi Szymon Aquila, pochodzący ze starego rodu Orliczów. W 1671 roku wyrokiem Trybunału w Lublinie Broniowski został skazany na banicję i konfiskatę majątku. Szymon Aquila uciekł przed wyrokiem prawdopodobnie do Gdańska. Piotr Broniowski w 1672 powrócił do Kościoła katolickiego.

5.2.2 Krajobraz kulturowy

W rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;”.

Miasto i Gmina Tuchów leży w powiecie tarnowskim w województwie małopolskim. Zajmuje powierzchnię około 10 000 ha. Położone są na terenie Pogórza Ciechowickiego. Miasto Tuchów leży około 100 km od Krakowa i 80 km od granicy polsko-słowackiej. Znajduje się na wysokości około 220 m n.p.m.

Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym J. Kondrackiego obszar Gminy Tuchów należy do prowincji Karpat i Podkarpacia, a w jej ramach do podprowincji 513 - Zewnętrzne Karpaty Zachodnie.

Teren odznacza się wysokimi wartościami przyrodniczo-krajobrazowymi. Został objęty prawną ochroną poprzez utworzenie Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki. Pozostały teren aż po Próg Karpat został objęty Obszarem Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciechowickiego. W granicach Parku znajduje się najwyższa część Pogórza Ciechowickiego, rozciągnięta pomiędzy dolinami Białej i Wisłoki. W części województwa małopolskiego leży on na terenie czterech gmin: Gromnik, Ryglice, Rzepiennik Strzyżewski i Tuchów. Park Krajobrazowy Pasma Brzanki obejmuje sołectwa Burzyn i Lubaszowa. W obszarze chronionego krajobrazu znajdują się: Siedliska, Dąbrowka Tuchowska, Tuchów.

Walory krajobrazowo przyrodnicze Gminy Tuchów to przede wszystkim urozmaicona rzeźba terenu, wierzchowiny i garby, przecinane dolinami potoków, wądołami i jarami. Lasy jodłowe pasma Suchej Góry, zalesione wzgórza Pasma Brzanki, ukształtowanie

²¹ Materiały ze zbiorów WUOZ w Krakowie delegatura w Tarnowie

terenów rolnych z charakterystyczną mozaiką pól, łąk i zadrzewień oraz lasów jodłowo – bukowych.

Na terenie gminy istnieją doskonałe miejsca widokowe zapewniające szczególne warunki ekspozycji krajobrazu.

Miejsko- wiejska Gmina Tuchów jest w przewadze gminą rolniczą w której użytki rolne stanowią ponad połowę (67,57%) wszystkich ziem w gminie. Miało to - i ma nadal - znaczący wpływ na kształt krajobrazu kulturowego. Zurbanizowane zostały tylko obszary; miejski - Tuchowa oraz „centra” większych wsi. W wyjątkowe walory przyrodnicze, wkomponowane zostały wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie. Wszystkie one kształtują świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Przetrwały budynki mieszkalne, murowane, drewniane i drewniano-murowane, wzniesione na przestrzeni XIX i XX wieku. Liczna zabudowa drewniana – znana z przekazów - uległa zniszczeniu. Należy zaznaczyć, iż zachowana historyczna zabudowa w dużej mierze znajduje się w niezbyt dobrym stanie technicznym. Należy również zauważyć, że w sąsiedniej Gminie Ryglice zachowało się więcej klasycznych wiejskich zagród drewnianych. W Gminie Tuchów w większości przypadków w towarzystwie zabytkowych stodoł czy obór funkcjonują nowe murowane domy. Jeśli zaś mieszkańcy użytkują domy zabytkowe zabudowania gospodarcze często są znacznie przebudowane i tracą swe walory. Często też stają się zbędne i przeznaczają się do rozbiórki. W każdym z powyższych przypadków ma to negatywny wpływ na krajobraz kulturowy.

W krajobrazie kulturowym Gminy Tuchów na pierwszy plan wysuwają się obok architektury sakralnej zespoły dworsko-parkowe oraz cmentarze wojskowe z okresu I Wojny Światowej. O ile cmentarze są w przewadze zadbane i mogłyby stanowić turystyczną wizytówkę gminy o tyle dworom trzeba poświęcić jeszcze wiele uwagi i środków.

Sfera związana z religijnością zasługuje na szczególną uwagę. Gminę charakteryzuje dbałość zarówno o masywne bryły kościołów jak i małą architekturę kapliczek. Tuchowski klasztor i kościoły przyciągają zarówno pielgrzymów jak i turystów. Zapewne spora część z nich docenia walory malowniczo wpisujących się w krajobraz kapliczek czy kościołów górujących nad niższą zabudową. Obcowaniu z wyjątkowym krajobrazem kulturowym Gminy Tuchów sprzyja istnienie szlaków turystycznych; pieszych, rowerowych i konnych.

Szlaki turystyki pieszej:

- **Szlak niebieski:** 8,5 km - 2 godz. Bogate krajobrazowo przejście z okolic Trzemeskiej Góry poprzez kompleks Tuchowskiego Lasu do centrum Tuchowa. Przy szlaku cmentarze wojskowe nr 163 i 164 z I wojny światowej oraz klasztor i sanktuarium o.o. Redemptorystów. Słona Góra (403 m) - Piotrkowice (280 m) - Łowczów (250 m).
- **Szlak niebieski:** 4,0 km - 1 godz. Najkrótszy wariant zejścia w dolinę Białej spod szczytu Słonej Góry. Malownicza polana stokowa Słonej Góry ze wspaniałą panoramą Pasma Brzanki. W Piotrkowicach neogotycki kościół Św. Michała Archaniola. W pobliskim Łowczówku cmentarz nr 171 z I wojny światowej - miejsce spoczynku polskich legionistów poległych w grudniu 1914 r. Tuchów (225 m) - Kielanowice (240 m) - Bistuszowa Podlesie (380 m) - Brzanka (536 m).

- **Szlak niebieski:** 8,6 km - 2.15 godz. Atrakcyjna widokowo wycieczka z doliny Białej na wybitny szczyt Brzanki, wiodąca przez tereny Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki. W Bistuszowej Podlesiu ośrodek jazdy konnej. Na wschód od szczytu schronisko turystyki kwalifikowanej - baczówka (obecnie ogólnodostępny obiekt prywatny). Okolice podszczytowe o wybitnych walorach krajobrazowych.
- **Szlak niebieski:** 4,5 km - 1.45 godz. Trasa łącząca obszary Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki i Ciężkowicko-Rożnowskiego Parku Krajobrazowego. Miejsca walk partyzanckich – 1 batalion 16 pp AK "Barbara". Z wododziałowego grzbietu pomiędzy dolinami Rostówki i Rzepianki roztaczają się wspaniałe panoramy Beskidu Niskiego.
- **Szlak żółty:** 10,6 km - 3.15 godz. Urozmaicone terenowo podejście z doliny Białej na Brzankę. Malownicza Polana Morgi. Na stoku Morgów (453 m) klasztor o.o. Redemptorystów. Rozległe panoramy podszczytowe na Beskid Niski, Beskid Wyspowy i Pogórze Rożnowskie. Lubaszowa (235 m) - Polana Morgi (453 m)
- **Szlak czarny:** 3,5 km - 0.50 godz. Widokowy spacer do klasztoru o.o. Redemptorystów nieopodal szczytu Morgów (453 m). Obok klasztoru i kościoła, źródło i alpinarium. Przy szlaku prywatna Izba Pamięci (p. St. Derusa) batalionu AK "Barbara".

Trasy rowerowe:

- "Legionistów" kolor zielony, długość: 20 km.
Tuchów Rynek - Łowczów - Buchcice - Łowczówek - Zagórze - Mieszna Opacka - Tuchów.

Trasa o małym stopniu trudności w większości prowadzi drogami asfaltowymi o małym natężeniu ruchu. Trasa o relaksowo-refleksyjnym charakterze, z punktami widokowymi i licznymi cmentarzami z I wojny światowej.

Na trasie: 6 cmentarzy z I wojny światowej, cmentarz Legionistów miejsce bitwy pod Łowczówkiem 22 - 25 XII 1914 roku. Pomniki przyrody. Ośrodek jazdy konnej, przydrożne kapliczki, punkt gastronomiczny.

- **Trasa rowerowa nr 2 "Klasztorna"** kolor niebieski, długość: 16 km.
Tuchów Klasztor o. Redemptorystów - Wołowa - Bistuszowa - Burzyn - Kielanowice - Klasztor.

Trasa o małym natężeniu ruchu, w większości prowadzi drogami gruntowymi, na trasie liczne odcinki widokowe. Trasa o średnim stopniu trudności.

Na trasie: zabytkowy kompleks klasztorny, Sanktuarium Maryjne, muzea: etnograficzne, sanktuaryjne, misyjne, ruchoma szopka, a także cmentarz z I wojny światowej, Ośrodek rehabilitacji hippicznej, zabytkowy dworek. Fragmentami trasa prowadzi szlakiem pieszym 650-lecia Tuchowa.

- **Trasa rowerowa nr 3 "Krajobrazowa - pasma Brzanki"**, kolor czerwony, długość: 27 km.
Tuchów Rynek - Burzyn - Jodłówka Tuchowska - Lubaszowa - Siedliska - Burzyn.

Trasa prowadzi drogami asfaltowymi i gruntowymi o małym natężeniu ruchu i dużym pofałdowaniu terenu. Trasa o dużych walorach widokowych i dużym stopniu trudności z możliwością skracania trasy, łagodnymi zjazdami. W większości prowadzi zalesionymi obszarami parku krajobrazowego (najwyższy szczyt widokowy 534 m n.p.m.)

Na trasie: Unikatowa aleja lipowa w Burzynie, gospodarstwa agroturystyczne, starodrzewie kompleksów leśnych, teren obfitujący w grzyby. Bacówka punkt gastronomiczny, latarnia lądowa (kapliczka słupowa), punkty widokowe.

Aby zapobiec negatywnym zmianom krajobrazu kulturowego, należy podjąć działania zachowujące i przywracające naturalną roślinność i architekturę regionalną. W celu ochrony walorów kulturowych zaleca się systematycznie i stopniowo nadawać istniejącym budynkom charakter regionalny. Zmiana pokryć dachowych, kolorystyki ścian, wprowadzanie regionalnych elementów i dekoracji mimo iż jest kosztowne daje znakomite efekty. Warunki zabudowy już na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego powinny być ustalane tak, aby uniknąć wznoszenia form dysharmonijnych z otoczeniem oraz aby nowo powstające budynki lokowane były zgodnie z historycznymi i regionalnymi układami przestrzennymi.

5.2.3 Kult cudownego obrazu Najświętszej Marii Panny jako element krajobrazu kulturowego

W szczególności w przypadku miejsc kultu dziedzictwo niematerialne a więc wierzenia i zwyczaje współistnieje z dziedzictwem materialnym - przedmiotami kultu i budowlami sakralnymi. Te elementy wywierają wpływ na kształt krajobrazu kulturowego oraz tożsamość mieszkańców. Na przestrzeni wieków w Tuchowie powstawał, rozwijał się i utrzymywał kult obrazu NMP mający bezpośredni wpływ na rozwój regionu.

Według tradycji benedyktyńskiej pierwszy kościół w Tuchowie został wybudowany przed rokiem 1079. Kościół Matki Bożej Wniebowziętej miał być poświęcony przez św. Stanisława Szczepanowskiego, biskupa i męczennika. Gmach kościoła wzniesiono na wzgórzu zwanym „Lipie” po prawej stronie rzeki Białej. W 1458 roku parafie przeniesiono do nowo wybudowanego kościoła św. Jakuba. Kościół Najświętszej Marii Panny został opuszczony i zaniedbany.

Od 1597 roku zaczął rozwijać się kult Matki Bożej w tuchowskim Obrazie związany z nadzwyczajnymi zjawiskami. Stopniowo wzrastała ilość pielgrzymów. Wraz ze wzrostem rangi miejsca w którym znajdował się cudowny obraz a co za tym idzie wzrostem liczby pątników zaszła konieczność budowy nowego kościoła. W latach 1665-1682 wzniesiono murowany kościół sanktuaryjny konsekrowany pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny i św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Konsekracji dokonał w dniu 8 września 1687 roku biskup krakowski Michał Oborski. W 1789 roku w wielkim pożarze miasta spłonął kościół pw. św. Jakuba. Do czasu budowy w tym miejscu nowej świątyni (konsekrowanej w 1797 roku) obowiązki kościoła parafialnego przejął benedyktyński kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny. Benedyktyni opiekowali się sanktuarium, jak i kościołem parafialnym, aż do początku XIX wieku. Po wydaniu w 1787 roku przez cesarza dekretu likwidującego posiadłości opactwa tyńckiego udało się im po interwencji doprowadzić do zmiany decyzji i pozostali w Tuchowie do 1816 roku. Następnie świątynią

zajmowali się i księża diecezjalni, a od 1893 roku redemptoryści. W tym samym roku na miejscu starych, pobenedyktynskich zabudowań klasztornych wzniesiono obecny klasztor. W 1912 roku na środku dziedzińca, z myślą o liturgii odpustowej, wybudowano drewnianą kaplicę i ambonę. W latach 1922-1925 pomiędzy kościołem a klasztorem wybudowano wieżę-dzwonnicę. W 1980 roku drewniana kaplica została zastąpiona nową. Pod kaplicą znajduje się sala teatralna. Przy klasztorze od 1975 roku znajduje się Muzeum Misyjne Redemptorystów. Od 1994 funkcjonuje Muzeum Sanktuarijne, gromadzące eksponaty związane z kultem Matki Bożej Tuchowskiej i tuchowskim sanktuarium.

Wprawiony w ołtarz główny obraz Matki Bożej znajduje się w kościele Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny od połowy XVI wieku. Jest to dzieło reprezentujące styl , malowane tłustą na lipowej desce o wymiarach 58 x 44 cm. Na obrazie przedstawiona jest Matka Boża, trzymająca w lewej ręce Dzieciątko, zaś w prawej kwiat róży. Jezus opiera prawą rękę na niebieskiej kuli z krzyżem, znajdującej się w środku obrazu, lewą wyciąga w geście błogosławieństwa. Zarówno głowa Marii, jak i Jezusa, otoczona jest złotym nimbem. Tło obrazu tworzą motywy postaci.

Pierwsze wzmianki o łaskach i cudach dokonanych za pośrednictwem obrazu pochodzą z 1597 roku. W latach 1641-1642 zdarzenia te badała specjalna komisja, powołana przez biskupa krakowskiego. Badania zostały potwierdzone przez ówczesnego ordynariusza, bpa Tomasz Oborskiego, pismem z dnia 27 VI 1642 r. Obraz Matki Bożej Tuchowskiej został uznany za cudowny. Obraz został uroczystie ukoronowany, za zgodą Kurii Rzymskiej, 2 października 1904 roku przez biskupa tarnowskiego Leona Wałęgę.

Obecnie Sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej w Tuchowie jest najliczniej uczęszczanym przez pielgrzymów Sanktuarium Małopolski i jednym z najbardziej znanych w Polsce. Pielgrzymi przybywają do Tuchowa przez cały rok, jednak największy ich przypływ przypada na okres Wielkiego Odpustu Tuchowskiego, odbywającego się od 1 do 8 lipca.

5.2.4 Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Tuchów

5.2.4.1 Obiekty objęte wpisem do rejestru zabytków

Do rejestru zabytków nieruchomych z terenu Gminy Tuchów wpisano najcenniejsze zabytki. Są to w szczególności obiekty sakralne, cmentarze wojenne oraz założenia dworsko-parkowe.

Burzyn

Zespół dworsko-parkowy (nr rejestru: A-1320/M z dnia 05.02.2013 r.)

Dawny zespół podworski położony jest w środkowej części wsi, usytuowany jest na rozległej prostokątnej działce ogrodzonej metalowym ogrodzeniem. Frontem skierowany jest na południe. Za budynkiem znajduje się boisko szkolne, po stronie zachodniej

za ogrodzeniem pozostałości dawnego folwarku ze zniszczonym dziś budynkiem gospodarczym. Dwór wzniesiony z fundacji Chrzastkowskich, pochodzi z przełomu XIX/XX wieku. Murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany, parterowy, podpiwniczony. Wzniesiony na planie prostokąta, dwutraktowy z czterokolumnowym portykiem wgłębnym w fasadzie od strony południowej. Przy elewacji zachodniej znajduje się niewielki ganek

odslaniający wejście boczne. Dach budynku czterospadowy o więźbie drewnianej, kryty dachówką.

Dąbrówka Tuchowska

Cmentarz wojenny nr 157 z kapliczką p. w. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej i drzewostanem (nr rejestru: A-401 z dnia 27.08.1997 r.)

Kapliczka wzniesiona została w początku XIX wieku z fundacji Jana i Agnieszki Albinów. Kapliczka o cechach późnobarokowych, murowana z kamienia, otynkowana. Wzniesiona na planie prostokąta z półkolistym zamknięciem od strony północno-zachodniej. Nakryta dachem dwuspadowym, pobitym blachą. W roku 1916 przy kapliczce założono mały cmentarz wojenny. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. W trzech grobach zbiorowych i 12 pojedynczych pochowano tu 10 żołnierzy austrowęgierskich i 15 żołnierzy rosyjskich.

Jodłówka Tuchowska

Kościół parafialny p. w. św. Michała Archaniola (nr rejestru: A-281 z dnia 24.06.1986 r.)

Kościół parafialny p. w. św. Michała z 1871 roku usytuowany jest w środkowej części wsi. Położony jest na wzniesieniu po południowej stronie drogi biegnącej z Lubaszowej przez Jodłówkę do Ołpin. Kościół ogrodzony jest murowanym ogrodzeniem, od strony południowej w obręb muru wpisana jest murowana dzwonnica z 1878 roku. Kościół drewniany bez wyraźnych cech stylowych. Wzniesiony w konstrukcji mieszanej zrębowej i szkieletowej. Jednonawowy, z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Kościół nakryty dachami siodłowymi, pokrytymi blachą.

Karwodrza

Zespół dworsko-parkowy z kaplicą (nr rejestru: A-134 z dnia 15.12.2003 r.)

Zespół dworsko-parkowy usytuowany jest w południowo-zachodniej części wsi po zachodniej stronie głównej drogi wiejskiej prowadzącej od południa od szosy Tarnów - Tuchów. Założenie usytuowane jest na stoku łagodnie opadającym w kierunku wschodnim. Od wschodu do budynku dworu prowadzi alejka dojazdowa obsadzona starodrzewiem. Po stronie zachodniej dworu oraz północnej rozciąga się dawny park dworski. W parku po stronie zachodniej w granicach założenia znajduje się neogotycka kaplica ufundowana w 1889 roku przez właściciela założenia dworskiego. Dwór eklektyczny o historyzującym wystroju elewacji. Murowany z cegły, tynkowany. Zbudowany na planie prostokąta, jednopiętrowy, podpiwniczony. Rozplanowanie wnętrza dwutraktowe z korytarzem działowym, pięcioosiowe, powtórzone na wszystkich kondygnacjach.

Lubaszowa

Cmentarz wojenny nr 151 (nr rejestru: A-402 z dnia 11.09.1997 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. W 36 grobach pojedynczych pochowano tu pięciu żołnierzy austrowęgierskich, 30 żołnierzy rosyjskich oraz jednego żołnierza niemieckiego.

Piotrkowice

Kościół parafialny p. w. św. Michała Archaniola (nr rejestru: A-282 z dnia 26.06.1986 r.)

Kościół parafialny p. w. św. Michała z 1907 roku usytuowany jest w środkowej części wsi. Obecna świątynia wzniesiona została z fundacji Konstancji z Zamojskich Sanguszkowej, Stefanii Jabłonowskiej oraz Karola i Marii Berków, dziedziców sąsiadującej z Piotrowicami Karwodrzy. Projekt architektoniczny opracował Jan Zubrzycki jeden z najwybitniejszych

architektów polskich końca XIX początku XX wieku. Kościół zbudowany na planie krzyża łacińskiego. Neogotycki murowany z cegły z użyciem kamienia. Trójnawowy z transeptem i kaplicami po stronie północnej prezbiterium oraz południowej nawy bocznej. Prezbiterium węższe od strony korpusu, zamknięte trójbocznie. Od zachodu do korpusu przybudowana zakrystia. Wieża trójkondygnacyjna, zwieńczona ostrosłupowym hełmem.

Cmentarz wojenny nr 176 (nr rejestru: A-1405/M z dnia 16.07.2014 r.)

Cmentarz znajduje się przy drodze z Piotrkowic do Pleśnej. Założony jest na planie regularnego sześcioboku z bramą wejściową od południa na jej osi ustawiony jest metalowy krzyż postawiony na betonowym cokole. Mogiły sytuowane rzędowo na osi poprzecznej i symetrycznie po bokach krzyża. Oznaczone są nagrobkami w formie prostych metalowych krzyży na betonowych podestach. Na cmentarzu jest pochowanych 16 żołnierzy w 16 grobach pojedynczych poległych 5-7 maja 1915 roku obywateli austrowęgierskich. Nazwiska wszystkich pochowanych są znane.

Siedliska

Cmentarz wojenny nr 152 (nr rejestru: A-410 z dnia 06.01.1998 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. Położony jest przy drodze prowadzącej z Siedlisk do Dąbrówki Tuchowskiej. Założony został wokół kapliczki z 1887 r. W siedmiu grobach pojedynczych pochowano tu dwóch żołnierzy austrowęgierskich i pięciu żołnierzy rosyjskich.

Cmentarz wojenny nr 153 (nr rejestru: A-409 z dnia 06.01.1998 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. Nagrobki zostały wykonane w formie drewnianych stel zwieńczonych małym krzyżem. W 10 grobach pojedynczych pochowano tu pięciu żołnierzy austrowęgierskich i pięciu żołnierzy rosyjskich.

Cmentarz wojenny nr 156 (nr rejestru: A-1338/M z dnia 10.04.2013 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. Element centralny stanowi rzeźba mężczyzny trzymającego wieniec z dębowych liści. W jednym grobie zbiorowym i 20 pojedynczych pochowano tu 10 żołnierzy austrowęgierskich i 15 żołnierzy rosyjskich.

Tuchów

Klasztor OO. Redemptorystów i wieża przy kościele (nr rejestru: 1502/M z 11.07.2018 r.)

Założenie klasztorne położone jest na wzniesieniu na prawym brzegu rzeki Białej, znajduje się po wschodniej stronie drogi Tarnów – Tuchów. Zabudowania klasztoru wznoszone były w różnych okresach czasowych. W skład klasztoru wchodzi poszczególne skrzydła obiektu wzniesione w latach 1893-1993. Skrzydło północne powstało z rozbudowy budynku istniejącego przed 1893 rokiem. Rozplanowanie wewnątrz trójosiowe, trójtraktowe z korytarzem w osi środkowej. Skrzydło wzniesione z cegły z użyciem kamienia. Jest ono podpiwniczone, dwupiętrowe z poddaszem użytkowym. Skrzydło zachodnie wzniesione po 1925 roku na miejscu dawnych krużganków założonych po likwidacji drewnianych istniejących w pobliżu kościoła. Skrzydło jest dwuczęściowe z szerszym ryzalitem od strony zachodniej. Skrzydło dwupiętrowe, podpiwniczone, z poddaszem użytkowym. Skrzydło środkowe zbudowane w 1898 roku. Murowane z cegły, tynkowane, dwupiętrowe, podpiwniczone. Rozplanowanie wewnątrz analogiczne do skrzydła północnego, stanowiącego przedłużenie założenia w kierunku północnym. Skrzydło południowe rozbudowane w latach 1930 – tych, ukończone w latach powojennych. Murowane z cegły,

tynkowane. Wzniesione na planie prostokąta, trójosiowe, trójtaktowe z korytarzem w osi środkowej. Skrzydło dwupiętrowe, podpiwniczone. Skrzydło wschodnie zbudowane w latach 1990 – tych. Zbudowane na planie prostokąta, od wschodu flankowane dwoma wieżami na planie pięcioboków. Skrzydło dwupiętrowe, podpiwniczone. W latach 1922-1925 pomiędzy kościołem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny a klasztorem wybudowano wieżę- o wysokości 48 metrów, nakrytą hełmem z latarnią.

Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Starszego Apostoła (nr rejestru: A-188 z dnia 25.04.1970 r.)

Kościół został zbudowany w latach 1791–1794, na miejscu dwóch wcześniejszych świątyń o tym samym wezwaniu, pierwszej, drewnianej z 1458 roku i kolejnej, murowanej, pochodzącej z I. połowy XVII wieku. Kościół parafialny p. w. św. Jakuba Starszego Apostoła usytuowany jest około 100 m od płyty Rynku w kierunku północnym, przy ulicy Kościuszki. Kościół orientowany, leży w obrębie murowanego ogrodzenia, z bramami wejściowymi od południa, północy i zachodu. W obręb ogrodzenia wbudowane są kapliczki procesyjne zbudowane z kamienia. Kościół późnobarokowy, z wystrojem rokokowym, murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Trójnawowy, bazylikowy z prezbiterium szerokości równej nawie głównej, zamkniętym półkoliście. Po stronie północnej oraz południowej prezbiterium nowsze przybudówki. Od zachodu w korpus budowli wtopiona wieża wzniesiona na planie kwadratu. Wieża dwukondygnacyjna zwieńczona hełmem baniastym ze zdwojonymi ślepymi latarniami.

Kościół klasztorny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (nr rejestru: A-189 z dnia 25.04.1970 r.)

Kościół p. w. Nawiedzenia NMP usytuowany jest w północno-wschodniej części Tuchowa, poza granicami historycznego miasta na tzw. Przedmieściu Górnym. Kościół wchodzi w skład rozbudowanego zespołu klasztorного OO. Redemptorystów. Jest to pierwsza, drewniana świątynia powstała w miejscu obecnego kompleksu kościelno-klasztornego, na wzgórzu na prawym brzegu rzeki Białej, prawdopodobnie pod koniec XI wieku za sprawą benedyktynów z opactwa tynieckiego. Benedyktyńska tradycja głosi, że był on konsekrowany przez św. Stanisława oraz, że w XV wieku odbyła się tutaj prymicja św. Jana Kantego. Z kościołem tym związana była pierwsza tuchowska parafia, powstała prawdopodobnie w XII wieku. Po wybudowaniu w mieście nowego kościoła p. w. św. Jakuba, w 1460 roku benedyktyni przenieśli tam parafię. Budynek kościoła pierwotnie późnorenesansowy, został przekształcony i rozbudowany w początkach XVIII w. w stylu barokowym. Zbudowany z cegły i kamienia, tynkowany, jednonawowy z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Po bokach prezbiterium od południa zakrystia z nadbudowanym skarbcem na piętrze, od północy kaplica. Po bokach znajdują się nawy od południa i od północy. Kościół nakryty dachami siodłowymi.

Układ urbanistyczny (centrum miasta Tuchowa) (nr rejestru A-149 z dnia 07.03.1978 r.)

Średniowieczny układ urbanistyczny centrum którego stanowił czworoboczny Rynek, z niego wychodziły ulice posiadające zazwyczaj nazwę miejscowości bądź też kraju do którego prowadziły. Były to ulice: Węgierska (obecnie Mickiewicza), Pilzneńska (obecnie Daszyńskiego), Kościelna - prowadząca do kościoła św. Jakuba (obecnie Kościuszki) oraz Dworska (obecnie I Maja). W XVI wieku wg zapisów historycznych w środku rynku stał drewniany ratusz, do ratusza przylegał drugi budynek w którym mieściło się więzienie.

Budynek „Sokół”, ul. Chopina (nr rejestru: A-245 z dnia 15.09.1983 r.)

Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” usytuowany jest w południowej części centrum miasta, przy ul. Chopina 5. Towarzystwo Gimnastyczne Sokół w Tuchowie ukonstytuowało się 6 lutego 1896 roku. Pomysł zbudowania własnej siedziby zrodził się niedługo później - w 1903r. Uroczyste poświęcenie budynku nastąpiło 2 czerwca 1911 r. W „sokole” organizowano wieczorki poetyckie. Tutaj odbywały się zabawy i spotkania taneczne. W roku 1912 powstała drużyna strzelecka. Budynek eklektyczny, z detalem architektonicznym neoromańskim i neogotyckim. Budowla murowana z cegły z użyciem kamienia. Wzniesiona na złożonym wielobocznym planie, parterowa z dużą salą widowiskową w części środkowej. Budynek nakryty dachami dwuspadowymi i pulpitowymi.

Ratusz miejski (nr rejestru: A-249 z dnia 06.05.1985 r.)

Ratusz miejski w Tuchowie usytuowany jest w środkowej części płyty rynku. Elewacją frontową zwrócony jest w kierunku wschodnim, skąd biegnie do niego zadrzewiona alejka obsadzona krzewami klombów. Obecny budynek ratusza, murowany wzniesiony został w latach 1873-74 z częściowym wykorzystaniem starszych fundamentów. Inicjatorem jego budowy był ówczesny burmistrz Tuchowa Franciszek Frydman, autorem projektu tarnowski architekt Franciszek Hackbeil. Budynek wzniesiony w stylu klasycystycznym. Murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Wzniesiony na planie prostokąta z dwoma skrzydłami przy elewacji zachodniej. Budynek jednopiętrowy, podpiwniczony w części. Nakryty dachami dwuspadowymi o więźbie krokwiowo - płotwiowej, drewnianej pobitej blachą.

Willa, ul. Jana III Sobieskiego 20 (nr rejestru: A-1259/M z dnia 23.09.2011 r.)

Budynek został wzniesiony około 1905 r. z inicjatywy rodziny Bazylewiczów. Projekt architektoniczny budynku opracował w 1904 roku budowniczy Adolf Boratyński. Bazylewiczowie zamieszkiwali willę do pierwszych lat po I wojnie światowej, a następnie wyjechali w Poznańskie. Nowymi właścicielami była rodzina Kamykowskich z Tuchowa. Od nich w początku lat 20 zakupił budynek Franciszek Głuszkiewicz, z ich inicjatywy przeprowadzony został remont nieruchomości. Po II wojnie światowej budynek odziedziczyła córka Franciszka Głuszkiewicza, Zdzisława Głuszkiewicz - Kras. Budynek jest obecnie współwłasnością rodziny Krasów. Willa o skromnych cechach secesyjnych z elementami architektury uzdrowskiej tzw. tyrolskiej. Budynek typowy dla architektury małomiasteczkowej w początkach XX wieku. Murowany z cegły z użyciem kamienia i drewna. Tynkowany bez szczególnego detalu architektonicznego. Wzniesiony na planie prostokąta, dwutraktowy, częściowo podpiwniczony. Nakryty dachem dwuspadowym, naczółkowym krytym blachą.

Kaplica grobowa Rozwadowskich na cmentarzu parafialnym (nr rejestru: A-1336/M z dnia 12.02.2013 r.)

Kaplica wzniesiona około 1900 roku z fundacji Ludwika hr. z Zamojskich Rozwadowskiej. Projekt architektoniczny opracowany przez Adolfa Juliusza Stapfa. Kaplica neogotycka, murowana z cegły z użyciem kamienia. Jednonawowa z małą przybudówką mieszczącą krypty grobowe i pomieszczenie zakrystyjne. Prezbiterium zamknięte trójbocznie. Kaplica nakryta dachem siodłowym, pokrytym dachówką.

Cmentarz wojenny nr 158 - Garbek, ul. Leśna (nr rejestru: A-1406/M z dnia 28.08.2014 r.)

Położony na płaskim terenie przy drodze Tuchów – Rychwałd na skraju Księżego Lasu, przy ul. Leśnej. Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej, zaprojektowany przez Heinricha Scholza w latach 1916 – 1917. Pochowani są tutaj żołnierze austrowęgierscy i rosyjscy, a także żołnierze Legionów Polskich, którzy polegli w bitwie pod Łowczówkiem w grudniu

1914 r. W skład cmentarza wchodzi 27 grobów pojedynczych i 3 zbiorowe. Spoczywa w nich 8 polskich legionistów, 20 żołnierzy austrowęgierskich, a także 10 walczących po stronie rosyjskiej. Ogródzony drewnianym płotem, elementem centralnym jest duży drewniany krzyż z rzeźbą Chrystusa ukrzyżowanego, nakryty daszkiem.

Cmentarz wojenny nr 160 – na cmentarzu parafialnym (nr rejestru: A-1340/M z dnia 12.06.2013 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez niemieckiego architekta Heinricha Scholza jako wojskowa kwatera na nowym cmentarzu parafialnym. Pochowano na nim 103 żołnierzy austrowęgierskich, 1 niemiecki i 60 rosyjskich w 63 grobach pojedynczych i 15 zbiorowych.

Cmentarz parafialny dawny, z kwaterą wojenną nr 161 (nr rejestru: A-130/M z dnia 22.01.2008 r.)

Cmentarz parafialny położony w centrum miejscowości między torami kolejowymi a ul. Widok. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1852 roku. Cmentarz założony na planie kwadratu bez wyraźnych podziałów wewnętrznych. Nagrobki usytuowane bez wyraźnej koncepcji. Wydzielona kwatera z I wojny światowej. Zaprojektowana przez niemieckiego architekta Heinricha Scholza. Pochowano na niej 8 żołnierzy austrowęgierskich i 86 rosyjskich w 44 grobach pojedynczych i 9 zbiorowych.

Cmentarz wojenny nr 163 – przy ul. Partyzantów (nr rejestru: A-39/M z dnia 13.01.2006 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez niemieckiego architekta Heinricha Scholza jako cmentarz samodzielny. Pochowano na nim 137 żołnierzy austrowęgierskich i 97 rosyjskich w 106 grobach pojedynczych i 22 zbiorowych. Cmentarz założony na planie prostokąta ze ściętymi narożnikami z podłużną osią symetrii. Układ mogił symetryczny, rzędowy.

Cmentarz wojenny nr 164 - przy ul. Wołowej (nr rejestru: A-55/M z dnia 09.05.2006 r.)

Zabytkowy cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez niemieckiego architekta Heinricha Scholza. Pochowano na nim 199 żołnierzy austrowęgierskich i 105 rosyjskich w 211 grobach pojedynczych i 27 zbiorowych. Cmentarz założony na planie odwróconego trapezu. W centrum usytuowany krucyfiks, układ mogił nieregularny.

Z a b ł ę d z a

Cmentarz wojenny nr 174 (nr rejestru: A-403 z dnia 02.09.1997 r.)

Cmentarz z I wojny światowej. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. Zajmuje powierzchnię 134 m². W jednym grobie masowym i 12 pojedynczych pochowano tu 35 żołnierzy rosyjskich. Cmentarz założony na planie sześcioboku regularnego z bramą w murze południowym i obeliskiem z krzyżem. Groby usytuowane z wzdłuż muru.

5.2.4.2 Obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja obejmuje zabytki znajdujące się na terenie Gminy Tuchów. Zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze), a także stanowiska archeologiczne z terenu gminy. Ewidencja ta jest podstawą do sporządzenia „*Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025-2028*”.

W tabeli poniżej zestawione zostały obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Tuchów, przyjętej Zarządzeniem nr 258/2014 Burmistrza Tuchowa z dnia 2 października 2014 roku w sprawie: Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Tuchów, zmienionym Zarządzeniem nr 339/2020 Burmistrza Tuchowa z dnia 29 grudnia 2020 roku w sprawie wyłączenia i włączenia obiektów z Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Tuchów, a także Zarządzeniem Nr 111/2023 Burmistrza Tuchowa z dnia 11 kwietnia 2023 r. w sprawie wyłączenia karty adresowej zabytku nieruchomego z Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Tuchów.

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
1.	Buchcice	Dom	24	453/1	1894 r.	Dom drewniany, pokryty dachówką.	dobry	49.898415171256744, 21.015239159787846
2.	Buchcice	Kapliczka		418	po 1846 r.	Kapliczka p.w. Najświętszej Mari Panny Niepokalanie Poczętej.	dobry	49.90581425903624, 21.01741852712732
3.	Buchcice	Kapliczka		234/5	I połowa XX w.	Odnowiona.	dobry	49.90497639108526, 20.99733357945091
4.	Buchcice	Park podworski		412/1	XIX w.	Pozostałości parku dworskiego. Zieleń zaniedbana, brak wyznaczonych ciągów komunikacyjnych.	zły	49.90650544924716, 21.015599372005806
5.	Buchcice	cmentarz wojenny nr 169		327/2	1916-1918 r.	Cmentarz zadbane, uporządkowany.	dobry	49.91077793051464, 21.006642597009776
6.	Burzyn	dom	12A	212	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.875023754948685, 21.064372653641225
7.	Burzyn	dom	16	221/3	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.87439478384892, 21.06659087209814
8.	Burzyn	dom	27	229/4	I połowa XX w.	Dom drewniany. Szkoła podstawowa nr 2	Średni	49.87270661639343, 21.07024249705482
9.	Burzyn	dom	30	540/4	I połowa XX w.	Dom drewniany. Przebudowany.	dobry	49.87084073428652, 21.058122756633303
10.	Burzyn	dom	110	679/6	I połowa XX w.	Dom drewniany. Dachówka wymieniona na blachę	dobry	49.85679260008517, 21.068369004078505
11.	Burzyn	dom	119	225	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.873693452461666, 21.067989925411595
12.	Burzyn	obora	119	225	I połowa XX w.	Zadbana	dobry	49.87393852094231, 21.067963328769057
13.	Burzyn	stodoła	119	225	I połowa XX w.	Stodoła drewniana.	dobry	49.87388906228619, 21.068191417139907
14.	Burzyn	dom	140	186	1931 r.	Budynek drewniany filareckiego związku elsów.	Średni	49.87495691514132, 21.07087661343193
15.	Burzyn	dom	146	228/2	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.87302376301553, 21.0696790162367
16.	Burzyn	dom	158	551/1	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zachowała się 1/3 budynku, jego lewa część, która jest użytkowana w formie składziku. Obiekt został w to miejsce wcześniej przeniesiony z innej lokalizacji wg informacji od właścicieli.	zły	49.86799023077437, 21.064219350613993
17.	Burzyn	dom	168	245/1	I połowa XX w.	Dom drewniany.	zły	49.871950625647905, 21.07299993950576

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
18.	Burzyn	dwór z aleją parkową	1A	269	pocz. XX w.	Budynek dworski. Zadbany, odnowiony. Wymieniona dachówka oraz stolarka okienna, na nawiązującą do istniejącej, brązowe elementy budynku (okna, drzwi) zastąpione elementami w odcieniach bieli, zmiana koloru kolumn na kolumny w odcieniach bieli.	dobry	49.87261239047367, 21.0600514220889
19.	Burzyn	Zespół dworski	1A	269, 270/5, 270/2	pocz.XX w.	Budynek dworski Zadbany, odnowiony Budynek gospodarczy zniszczony i nieużytkowany Dom znajdujący się w granicach zespołu użytkowany w średnim stanie. wymieniona dachówka oraz stolarka okienna, na nawiązującą do istniejącej, brązowe elementy budynku (okna, drzwi) zastąpione elementami w odcieniach bieli, zmiana koloru kolumn na kolumny w odcieniach bieli. Była karta dla obiektu, nie było go w wykazie	dobry	49.87261239047367, 21.0600514220889
20.	Burzyn	kaplica	134	187/2	1934-1937 r.	Kaplica p.w. św. Józefa, powstała na terenie osady filareckiego związku Elsów.	dobry	49.87481054100265, 21.07125113426073
21.	Burzyn	kapliczka		258/3	1912 r.	Kapliczka z figurą NMP i wizerunkiem Serca Jezusa. Na kapliczce widnieje oznaczenie pomnika przyrody. Wg informacji z geoportalu GDOŚ – nie jest nim.	dobry	49.86932791751948, 21.077732408385042
22.	Burzyn	figura		694/16	1865 r.	Kamienna kapliczka słupowa, gzymsowana. Figurki NMP Niepokalanie Poczętej, św. Józefa.	średni	49.85711930652272, 21.06950853339242
23.	Burzyn	krzyż		196	1987 r.	Krzyż drewniany na terenie osady Elsowo.	średni	49.873989842651504, 21.07502930501601
24.	Burzyn	krzyż		667	1953 r.	Krzyż drewniany, na nim kapliczka z figurą Jezusa Frasobliwego. Kapliczka otoczona lipami.	dobry	49.86410226677209, 21.067702438379342
25.	Dąbrówka Tuchowska	dom	34	228/2	I połowa XX w.	Dom drewniany. Wymienione 1 okno na współczesne	dobry	49.876320371805505, 21.046834776980926
26.	Dąbrówka Tuchowska	stodoła	34	228/2	I połowa XX w.	Stodoła drewniana. Przebudowana.	dobry	49.876246135531794, 21.046485111677576
27.	Dąbrówka Tuchowska	dom	69	299/1	początek XX w.	Przebudowany.	dobry	49.8732633234051, 21.04320781197068
28.	Dąbrówka Tuchowska	dom	100	91/2	II połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.87734864292739, 21.04785631682536
29.	Dąbrówka Tuchowska	cmentarz wojenny nr 157		296	1915-1918	Cmentarz uporządkowany. W centrum cmentarza znajduje się kapliczka p.w. NMP Niepokalanie Poczętej, cmentarz ogrodzony. Wyremontowany.	dobry	49.872681628810426, 21.044880776859273
30.	Dąbrówka Tuchowska	dzwonnica		271/2	1878 r.	Zadbana	dobry	49.87443555692889, 21.04596354843607

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
31.	Dąbrówka Tuchowska	kapliczka		91/2	II połowa XIX w.	Kapliczka z figurą Serce Jezusa. Nakryta metalowym daszkiem. Kapliczka zarasta krzewami	dobry	49.87746721218391, 21.04806575864615
32.	Dąbrówka Tuchowska	kapliczka		296	I połowa XIX w.	Kapliczka p.w. NMP Niepokalanie Poczętej. Odnowiona.	dobry	49.87271192270335, 21.04476841835793
33.	Dąbrówka Tuchowska	krzyż		355/3	I połowa XX w.	Krzyż drewniany, z ludowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa.	dobry	49.86835258823039, 21.036334750476808
34.	Jodłówka Tuchowska	dom	80	966/4	I połowa XX w.	Dom drewniany	dobry	49.829898153850586, 21.07918880197471
35.	Jodłówka Tuchowska	dom	93	1013	I połowa XX w.	Dom drewniany	dobry	49.8258907910891, 21.084907759873882
36.	Jodłówka Tuchowska	dom	189	1591	1927 r.	Dom drewniany	średni	49.824992552813114, 21.090716913678065
37.	Jodłówka Tuchowska	stodoła	187	1610/1	I połowa XX w.	Stodoła drewniana Część desek wymieniona.	zły	49.82313996889662, 21.09574328705264
38.	Jodłówka Tuchowska	stodoła	189	1591	1930 r.	Stodoła drewniana.	średni	49.824766396751755, 21.09133763584156
39.	Jodłówka Tuchowska	dom	375	67	I połowa XX w.	Dom drewniany	dobry	49.8389658132688, 21.041891055447866
40.	Jodłówka Tuchowska	cmentarz epidemiczny		1604	II połowa XIX w.	Cmentarz epidemiczny- choleryczny. Na planie prostokąta. Zaniedbany, Zachowane pozostałości 3 kamiennych nagrobków	zły	49.82081170032416, 21.09133733555951
41.	Jodłówka Tuchowska	cmentarz epidemiczny	194	1664	I połowa XX w.	Cmentarz epidemiczny- choleryczny. Na planie półkola bez podziałów wewnętrznych. Nagrobki głównie na obrzeżu cmentarza. Teren zadbane, uporządkowany. Posiada 9 kamiennych nagrobków.	średni	49.82084917173694, 21.092891057768743
42.	Jodłówka Tuchowska	cmentarz parafialny		1067/3	II połowa XIX w.	Cmentarz uporządkowany. Wyznaczone ciągi komunikacyjne. Zieleń zadbane.	dobry	49.83085490091318, 21.07573743144078
43.	Jodłówka Tuchowska	dwór	187	1610/1	połowa XIX w.	Dwór na planie prostokąta. Przebudowany. Dach dwuspadowy kryty dachówką. Ganek oszalowany deskami.	zły	49.823304476161155, 21.095253402637905
44.	Jodłówka Tuchowska	dzwonnica	275	1067/1	1878 r.	Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. Michała Archaniola. Odmalowana.	dobry	49.82999187999024, 21.072204611644565
45.	Jodłówka Tuchowska	figura przydrożna św. Józefa	Obok nr 92	1011/3	1920 r.	Figura przydrożna św. Józefa z Dzieciątkiem	dobry	49.82632983851873, 21.083372723951626
46.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		196	1913 r.	Kapliczka p.w. Matki Boskiej Śnieżnej	dobry	49.83456195449569, 21.069280952911438
47.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka	Obok nr 195a	1644	1892 r.	Kapliczka p.w. Matki Boskiej z Dzieciątkiem	dobry	49.82175632932581, 21.0959528310725
48.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		69	1905 r.	Kapliczka słupowa	dobry	49.83899913413207, 21.0422858192688

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
49.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		235	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa. Odnowiona. Przemalowana na biało-niebiesko.	dobry	49.83387835562501, 21.07129829163436
50.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		1135	1914 r.	Kapliczka słupowa.	dobry	49.83334308327409, 21.05488952134153
51.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka	Obok nr 93	1014/5	I połowa XX w.	z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej	dobry	49.825663207560424, 21.08572912398966
52.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka	Obok nr 79	1068	1912 r.	Kapliczka słupowa. Odmalowana na biało-zielono.	dobry	49.83091601993898, 21.07753737566465
53.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka	Obok nr 382	1368/4	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa. Odnowiona. Odmalowana na biało-żółto.	dobry	49.830386459440085, 21.077692179850573
54.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		1380	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa. Odnowiona.	dobry	49.826607686880855, 21.076364216191934
55.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		193	Lata 80. XIX w.	Kapliczka słupowa z figurą NMP z dzieciątkiem, nad figurą metalowe zadaszanie.	dobry	49.83468993474803, 21.06633625764681
56.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		1208/1	1882 r.	Kapliczka słupowa. Odnowiona.	dobry	49.828774418650575, 21.0467683811674
57.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		1460	1933 r.	Kapliczka słupowa z figurą św. Józefa.	dobry	49.822662221624654, 21.07575761451637
58.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		1540	I połowa XIX w.	Kapliczka p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej. Murowana z kamienia, tynkowana. Na planie prostokąta. Dach dwuspadowy. Wykazuje brak cech historycznych. Posiada świeży tynk, wymieniony dach oraz drzwi. Schody wyłożono współczesnymi kaflami.	dobry	49.817726599806576, 21.07824735556095
59.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		861	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa. Odnowiona.	dobry	49.825372893981786, 21.090075343072748
60.	Jodłówka Tuchowska	kościół parafialny	275	1067/1	1871 r.	Drewniany kościół p.w. św. Michała Archanioła.	dobry	49.830037154493624, 21.07227038132996
61.	Jodłówka Tuchowska	mur przy kościele	275	1067/1	1902 r.	Mur kościelny z kaplicami połowymi.	dobry	49.83011427744369, 21.07203173676923
62.	Jodłówka Tuchowska	obelisk	275	1638	XVI w.	Kamienny obelisk, z figurą Chrystusa, dawna latarnia	dobry	49.82105981223631, 21.092873080666795
63.	Jodłówka Tuchowska	kaplica		326	1931 r.	Kaplica Matki Boskiej Tuchowskiej	dobry	49.83962756498769, 21.082796689416323
64.	Jodłówka Tuchowska	kapliczka		607/1	1865 r.	Kapliczka Matki Boskiej Tuchowskiej. Wg WEZ na działce 607 jest kaplica Matki Boskiej Śnieżnej, sugerując się obrazem w środku jest to kaplica matki Boskiej Tuchowskiej	dobry	49.84220830763043, 21.10336333390557
65.	Jodłówka Tuchowska	figura		1647	1927 r.	Figura Świętej Rodziny	dobry	49.82262177432612, 21.099622317134887

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
66.	Jodłówka Tuchowska	figura		161/5	1889 r.	Figura Maryi	dobry	49.84260944507477, 21.069460140306212
67.	Jodłówka Tuchowska	figura		356	1946 r.	Figura przydrożna Matki Boskiej z Dzieciątkiem	dobry	49.83205882886124, 21.080662095729792
68.	Jodłówka Tuchowska	figura		863	1939 r.	Figura Matki Boskiej	dobry	49.82644144642003, 21.091083714306464
69.	Jodłówka Tuchowska	figura		1480	1912 r.	Figura Maryi, zabudowana, oszklona	dobry	49.82539753845988, 21.081409340246218
70.	Jodłówka Tuchowska	figura		1713	1890 r.	Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, wraz ze starodrzewem lipowym	dobry	49.81354610109336, 21.085126790973028
71.	Jodłówka Tuchowska	Figura Maryi z dzieciątkiem	498	1508	1929 r.	Figura Maryi z dzieciątkiem	Dobry	49.81955053010619, 21.074335607698824
72.	Jodłówka Tuchowska	Kapliczka słupowa z wizerunkiem Jezusa ukrzyżowanego oraz figurką Maryi	Przy granicy z gminą Rzepiennik Strzyżewski	1365	1886 r.	Kapliczka słupowa z wizerunkiem Jezusa ukrzyżowanego oraz figurką Maryi	Dobry	49.8173423587784, 21.05692111046566
73.	Jodłówka Tuchowska	Kaplica słupowa z krzyżem z 1927 r. oraz drewniana kaplica skrzyniowa	328	1328/1	1927 r.	2 kapliczki. 1 drewniana z wizerunkiem Jezusa – data powstania nieznana, 2 kamienna z 1927 r.	Dobry	49.82679340318893, 21.058012499295334
74.	Jodłówka Tuchowska	Kapliczka słupowa z krzyżem	141A	616/4	1889 r.	Kapliczka słupowa z Jezusem ukrzyżowanym	Dobry	49.841433538620755, 21.10676594553413
75.	Jodłówka Tuchowska	Krzyż betonowy	59	373/1		Krzyż betonowy	Dobry	49.8416412086498, 21.083404995181574
76.	Jodłówka Tuchowska	Dom	51	257			średni	49.83418023109142, 21.077696157037007
77.	Karwodrza	dwór z parkiem	116	516	koniec XIX w.	Dwór eklektyczny, o skromnym historyzującym wystroju elewacji. Budynek murowany z cegły, tynkowany. Zbudowany na planie prostokąta, jednopiętrowy, podpiwniczony.	dobry	49.919651821835416, 21.0618623563713
78.	Karwodrza	kaplica dworska	116	516	1889 r.	Kaplica dworska p.w. NMP. Neogotycka, murowana z cegły. Odnawiana w latach 30-tych i początkach 90-tych.	dobry	49.91883877084854, 21.061135762767638
79.	Karwodrza	park dworski	116	516	koniec XIX w.	Od zachodu i północy dworu dawny park dworski. Park zadbany, wyznaczone alejki.	dobry	49.91903926575874, 21.062831208129836
80.	Karwodrza	kapliczka		258	I połowa XIX w.	Kapliczka p.w. NMP, murowana z cegły z użyciem kamienia. Dach dwuspadowy.	dobry	49.92433172262333, 21.069260490286997
81.	Karwodrza	kapliczka		111/2	II połowa XIX w.	Kapliczka p.w. NMP, drewniana, konstrukcja szkieletowa. Dach dwuspadowy.	dobry	49.92673568151985, 21.073555761938657
82.	Karwodrza	kapliczka		516	I połowa XX w.	Kapliczka kamienna z figurą NMP	dobry	49.91943205410969, 21.06252706340706

l.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
83.	Lubaszowa	dom	11	30/7	I połowa XX w.	Dom drewniany, zadbane.	dobry	49.85896737330647, 21.03668288091919
84.	Lubaszowa	Klasztor OO. Redemptorystów	33	593/2	I połowa XX w.	Zadbane.	dobry	49.84971796685162, 21.04659846305039
85.	Lubaszowa	dom	65	508/1	I połowa XX w.	Dom drewniany, zadbane.	dobry	49.849310275557144, 21.031482208381227
86.	Lubaszowa	dom	89	369		Dom drewniany, zadbane.	dobry	49.86021923691829, 21.04686630475848
87.	Lubaszowa	cmentarz wojenny nr 151		505	1914 r.	Cmentarz zadbane, uporządkowany.	dobry	49.85074948426376, 21.03124344651049
88.	Lubaszowa	krzyż		50	1955 r.	Krzyż drewniany z ludowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa.	średni	49.8611931726334, 21.04342936180456
89.	Łowczów	dwór	1	253/4	lata 1920-30	Dwór z cegły. Przebudowany.	dobry	49.91093663762219, 21.004328179222952
90.	Łowczów	Zespół dworski	1	253/4	lata 1920-30	Dwór z cegły. Przebudowany.	dobry	49.91093663762219, 21.004328179222952
91.	Łowczów	dom	28	177	ok. 1929 r.	Dom przebudowany.	zły	49.911275116284266, 20.984034232593405
92.	Łowczów	stodoła	34	292/3	I połowa XX w.	Stodoła drewniana.	zły	49.913681371992205, 21.000290942772438
93.	Łowczów	dom	70	74/1	I połowa XX w.	Dom drewniany, kryty dachówką.	Dobry	49.91540975874002, 20.99268776758981
94.	Łowczów	dom	83	111	I połowa XX w.	Dom drewniany. Kryty dachówką. Zadbane.	dobry	49.915299617624264, 20.998195225482032
95.	Łowczów	cmentarz wojenny nr 170		288	1916-1918 r.	Cmentarz trudno dostępny. Nieoznaczony.	Dobry	49.91478941680069, 20.980562504413932
96.	Łowczów	kapliczka		111	1934 r.	Kapliczka z figurą NMP.	dobry	49.91532937499841, 20.998502244677187
97.	Łowczów	krzyż		65	I połowa XX w.	Krzyż drewniany z metalowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.91229840478933, 20.985191627570373
98.	Meszna Opacka	dom	45	196/2	I połowa XX w.	Dom drewniany Wymieniona stolarka drzwiowa na współczesną	dobry	49.8869087973936, 21.001014010509664
99.	Meszna Opacka	dom	58	33	I połowa XX w.	Dom drewniany. Rozbudowywany od zaplecza. Wymieniona stolarka drzwiowa na współczesną	dobry	49.88871228456407, 20.978623278731
100.	Meszna Opacka	kapliczka		205	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa z figurą NMP, przeszklona.	dobry	49.88439753787834, 21.00608252086551
101.	Meszna Opacka	krzyż		199	I połowa XX w.	Krzyż drewniany, z wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.885052032517336, 21.00437568187486
102.	Meszna Opacka	dom		151/4	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbane.	dobry	49.887692695998766, 21.012723071191033
103.	Meszna Opacka	Kamienna figura Maryi	51	54/3	1919 r.	Figura kamienna	średni	49.88645398312033, 20.988830741723568

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
104.	Piotrkowice	dom	81	353	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany. Obiekt wyremontowany.	dobry	49.922479374843405, 21.00848066760688
105.	Piotrkowice	dom	109	38	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.93381895491496, 20.99143496921728
106.	Piotrkowice	dom	171	522/1	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany. Obiekt odmalowany	dobry	49.92027883544717, 20.998612014058345
107.	Piotrkowice	cmentarz parafialny		387/2	Połowa XIX w.	Cmentarz założony na planie zbliżonym do kwadratu. Wyznaczone ciągi komunikacyjne, zadbana zielen.	dobry	49.92458467638269, 21.01197886182252
108.	Piotrkowice	cmentarz wojenny nr 176		790	1916-1918 r.	Cmentarz na planie sześcioboku z bramą od południa. Na osi bramy krzyż. Nagrobki uporządkowane, zadbane.	dobry	49.93403812247417, 20.98772682033867
109.	Piotrkowice	drogowskaz do cmentarza wojennego 176 i 177		37	1916 r.	Drogowskaz kamienny.	zły	49.93518694460516, 20.991634982602704
110.	Piotrkowice	kapliczka		353	I połowa XIX w.	Kapliczka p.w. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej.	dobry	49.922396589461634, 21.008707273894544
111.	Piotrkowice	kaplica cmentarna		387/2	Połowa XIX w.	Kaplica cmentarna. Odnawiana. Zadbana. Kaplica wygląda na nową, lecz historyzującą. Data powstania może wydawać się wątpliwa.	dobry	49.92430591433954, 21.012578671917726
112.	Piotrkowice	kapliczka		394/2	1929 r.	Kapliczka słupowa z figurą Serce Jezusa, odnawiana. Zadaszona.	dobry	49.92368898502333, 21.012511917742206
113.	Piotrkowice	kapliczka		41/6	II połowa XIX w.	Kapliczka z cegły z wizerunkiem Matki Boskiej Tuchowskiej.	dobry	49.93146202475735, 20.9921836783339
114.	Piotrkowice	Kościół parafialny		396/1	1907 r.	Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła. Budynek neogotycki, murowany z użyciem cegły i kamienia. Trójnawowy z transeptem, kaplicami i prezbiterium.	dobry	49.92382943738434, 21.0144099530993
115.	Piotrkowice	krzyż		413/3	I połowa XX w.	Krzyż drewniany z gipsowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.92329915931623, 21.020793273252075
116.	Piotrkowice	nagrobek		396/1	1940 r.	Dwa nagrobki usytuowane na terenie Kościoła p.w. św. Michała Archanioła. Odnawione.	Dobry	49.92365254419489, 21.014634036303622
117.	Piotrkowice	pomnik		396/1	I połowa XX w.	Nagrobek położony za budynkiem kościoła p.w. św. Michała Archanioła.	Zły	49.923643884478, 21.015132302359916
118.	Piotrkowice	stodoła		378/4	I połowa XX w.	Stodoła drewniana. W części zawalona.	zły	49.924389696397384, 21.011181659052173
119.	Siedliska	dom	37	860	1904 r.	Dom drewniany. Zadbany.	średni	49.86750707704639, 21.012793833409265
120.	Siedliska	cmentarz parafialny		421	II połowa XIX w.	Aleje w układzie krzyżowym. W pn-wsch narożniku kwatery wojenna (156). Cmentarz uporządkowany. Wyznaczone ciągi komunikacyjne. Zielen zadbana.	dobry	49.870289530247874, 21.011829503851082

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
121.	Siedliska	cmentarz wojenny nr 152		929/1	1914 r.	Cmentarz usytuowany wokół figury NMP z 1884r. Cmentarz zadbane, uporządkowany.	Średni	49.86388530771159, 21.02697903243566
122.	Siedliska	cmentarz wojenny nr 153		987	1914 r.	Cmentarz zadbane, uporządkowany. Nagrobki w formie drewnianych stell	dobry	49.86123721700882, 21.014716329305212
123.	Siedliska	cmentarz wojenny nr 156		421	1914 -1918 r.	Kwatera zadbane, uporządkowana.	Średni	49.870280242856616, 21.011941036492953
124.	Siedliska	drogowskaz do cmentarza wojennego nr 153		991/3	1914 - 1918 r.	Drogowskaz kamienny.	dobry	49.86029948836393, 21.016823365685767
125.	Siedliska	kapliczka		895/7	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa z figurą NMP. Zadaszona.	dobry	49.863915511317245, 21.017839323494574
126.	Siedliska	kapliczka		929/1	1887 r.	Kapliczka słupowa z figurą NMP. Zadaszona.	średni	49.86375427889424, 21.026959030416673
127.	Siedliska	krzyż		950/6	XX w.	Krzyż drewniany z metalowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa.	dobry	49.86109019159584, 21.018810020046345
128.	Siedliska	stodoła	126	837/7			Dobry	49.86590000903402, 21.01059381248185
129.	Trzemesna	dom	37	191/5	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbane.	dobry	49.95254218753005, 21.078288659634673
130.	Trzemesna	stodoła	37	191/5	I połowa XX w.	Stodoła drewniana.	średni	49.95240974912854, 21.077943683785094
131.	Trzemesna	dom	52	100/5	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbane.	dobry	49.95438084908269, 21.082531013341523
132.	Trzemesna	obora	52	100/5	I połowa XX w.	Obora drewniana.	dobry	49.954541000777986, 21.08248077025925
133.	Trzemesna	kapliczka		427/2	I połowa XX w.	Kapliczka murowana wewnątrz figura NMP.	dobry	49.94129205528619, 21.077031546649668
134.	Trzemesna	Krzyż przydrożny	35	458		Kamienny krzyż	Dobry	49.94362144432984, 21.062707326689743
135.	Trzemesna	Kapliczka słupowa z figurą Maryi z dzieciątkiem	70	375	1883 r.	Kapliczka matki boskiej z dzieciątkiem	Dobry	49.9429885069404, 21.06764785549218
136.	Tuchów	kapliczka	ul. Okólna 14	1225/2	1914 r.	Kapliczka słupowa z figurą Ukrzyżowanego Jezusa Chrystusa. Kapliczka poświęcona Karolowi Zdziarskiemu – bohaterowi walk o niepodległość. Prawdopodobnie miejsce jego pochówku. Nazwa wg WEZ: miejsce pochówku Karola Zdziarskiego z kapliczką i 2 lipami"	dobry	49.89487072732214, 21.045872489049525
137.	Tuchów	budynek „Sokół”	ul. Chopina 5	1625/4	1911 r.	Budynek siedziby Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Budynek murowany z cegły.	dobry	49.89411393062554, 21.052341298369157
138.	Tuchów	dom	ul. Daszyńskiego 9	1757/3	I połowa XX w.	Dom drewniany.	Dobry	49.896696822805175, 21.055089412129742

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
139.	Tuchów	kamienica	ul. Daszyńskiego 11	1755	I połowa XX w.	Kamienica murowana.	średni	49.897056458623695, 21.055433783261478
140.	Tuchów	dom	ul. Daszyńskiego 18	1731/5	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.89794614961383, 21.055959105003694
141.	Tuchów	dom	ul. Daszyńskiego 19	1747/1	I połowa XX w.	Dom drewniany. Odnawiany. Zadbany.	Dobry	49.897441663662214, 21.055594905762003
142.	Tuchów	dom	ul. Daszyńskiego 21	1738	I połowa XX w.	Dom murowano drewniany. Odnawiany. Zadbany.	Dobry	49.89757654253067, 21.05571451604423
143.	Tuchów	dom	ul. Daszyńskiego 27	1735	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.89786274151872, 21.05677011054088
144.	Tuchów	dom	ul. Daszyńskiego 28	1761	I połowa XX w.	Dom drewniany.	Dobry	49.89828588029957, 21.057143565631694
145.	Tuchów	krzyż	ul. Daszyńskiego	1531	II połowa XX w.	Krzyż drewniany z ludowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.896157475439935, 21.054314615623873
146.	Tuchów	dom	ul. Głęboka	1573	I połowa XX w.	Dom drewniany. Wymieniona stolarka okienna i drzwiowa na współczesną.	dobry	49.89577514096011, 21.05066952125617
147.	Tuchów	dom	ul. Głęboka 15	1516	I połowa XX w.	Dom drewniany. Wymieniona stolarka drzwiowa na współczesną.	dobry	49.89616389743946, 21.04937534586052
148.	Tuchów	budynek	ul. J. III Sobieskiego 7	1620	1902 r.	Budynek murowany.	średni	49.894970070563595, 21.05176175277002
149.	Tuchów	dom	ul. J. III Sobieskiego 8	1624	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	średni	49.894779360717834, 21.051634177561912
150.	Tuchów	dom	ul. J. III Sobieskiego 10	1607	1890 r.	Budynek drewniany. Pokryty sidingiem.	dobry	49.89478884672089, 21.051193002013942
151.	Tuchów	budynek	ul. J. III Sobieskiego 20	1579	I połowa XX w.	Willa o cechach secesyjnych z elementami architektury uzdrowskiej. Murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Wzniesiony na planie prostokąta, dwutraktowy, częściowo podpiwniczony.	średni	49.89510504620599, 21.049728414094155
152.	Tuchów	dom	ul. J. III Sobieskiego 18	1605	I połowa XX w.	Budynek drewniany. Zadbany.	dobry	49.89514613210676, 21.04939767057611
153.	Tuchów	dom	ul. J. III Sobieskiego 25	1511/1	I połowa XX w.	Budynek drewniany. Zadbany.	dobry	49.89570749402908, 21.04849152683784
154.	Tuchów	kapliczka	ul. Jana Pawła II	1543 (Przy szkole)	XIX/XX w.	Kapliczka p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej. Murowana z kamienia, tynkowana. Wzniesiona na planie prostokąta. Na kapliczce pęka tynk.	dobry	49.89473947568025, 21.05723818024111
155.	Tuchów	park	ul. Jana Pawła II	1796	XIX w.	Skwer im. rodziny Ulatowskich. Park na terenie dawnego dworu Rozwadowskich.	dobry	49.894900000367656, 21.058114664627237
156.	Tuchów	dom	ul. Kąpielowa 6	1706/3	I połowa XX w.	Budynek pokryty sidingiem.	Dobry	49.89709207303613, 21.054304365103754
157.	Tuchów	dom	ul. Kąpielowa 10	1707	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany. Odnawiany.	dobry	49.89731357854256, 21.054299371131982

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
158.	Tuchów	budynek dworca kolejowego	ul. Kolejowa 1	6/11	połowa XIX w.	Budynek murowany. Odnowiony i wyremontowany.	średni	49.892135716473355, 21.057044262302867
159.	Tuchów	budynek	ul. Kolejowa 8	1670/14	I połowa XX w.	Budynek murowano drewniany Wymieniony dach na blachodachówkę	Dobry	49.89288238122984, 21.054423006696112
160.	Tuchów	kościół parafialny	ul. Kościuszki 8 A	1528	1791 r.	Kościół parafialny p.w. św. Jakuba. Budynek późnobarokowy, murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany.	dobry	49.896498161991936, 21.053291095146204
161.	Tuchów	miejsce pocmentarne	ul. Kościuszki	1528	1320 r.	Cmentarz przekształcony w XVIII w. Usytuowany był w pobliżu kościoła p.w. św. Jakuba.		49.89652949566007, 21.05302966838814
162.	Tuchów	posąg	ul. Kościuszki	1528	1904 r.	Figura Najświętszej Marii Panny. Na terenie kościoła p.w. św. Jakuba.	dobry	49.89649522933948, 21.0533523343007
163.	Tuchów	kamienica	ul. Kościuszki 1 / Rynek 15	1563/1	Połowa XIX w.	Kamienica eklektyczna, murowana z cegły z użyciem kamienia, tynkowana. Kamienica parterowa z piętrowymi ryzalitami. Nakryta dachem trójsпадowym, krytym dachówką.	dobry	49.89566612118364, 21.053348823954483
164.	Tuchów	dom	ul. Kościuszki 5	1564/1	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89592510748798, 21.053494283987717
165.	Tuchów	dom	ul. Kościuszki 6	1526/1	I połowa XIX w.	Dom drewniany	Zły	49.896038199281314, 21.053276894511537
166.	Tuchów	plebania	ul. Kościuszki 8 A	1525/13	1922-1926 r.	Budynek murowany. Odnowiony.	dobry	49.89648469579237, 21.052355010699124
167.	Tuchów	dom	ul. Kościuszki 14	1530	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89603791757761, 21.05398329812348
168.	Tuchów	dom	ul. Kościuszki 12/2	1525/13	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89654090615502, 21.05413142650395
169.	Tuchów	dom	ul. Krótka 8	1725	I połowa XX w.	Budynek drewniany. Odnawiany. Zadbany.	dobry	49.898036493441005, 21.055465583614573
170.	Tuchów	cmentarz parafialny	ul. Leśna	1447	II połowa XIX w.	Na planie wieloboku. Cmentarz zadbany, uporządkowany.	dobry	49.88975816719412, 21.050575910643676
171.	Tuchów	dom	ul. Leśna	1062/4	początek XIX w.	Dom drewniany	Zły	49.89088188263321, 21.019856110876052
172.	Tuchów	kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym	ul. Leśna	1447	1904 r.	Kaplica grobowa Rozwadowskich. Kaplica neogotycka, murowana z cegły z użyciem kamienia. Wzniesiona na planie prostokąta z trójbocznym zamknięciem prezbiterium. Po stronie zachodniej posiada małą przybudówkę mieszczącą krypty.	dobry	49.88961262320395, 21.051270799349734
173.	Tuchów	Kapliczka z figurą Ecce Homo	ul. Leśna	1112/2	1887 r.	Kapliczka słupowa. Odnowiona.	dobry	49.88968055915051, 21.0246439250904
174.	Tuchów	dom	ul. Leśna 7A	1413	II połowa XIX w.	Dom drewniany. Zadbany. W połowie budynku wymienione okna, różne kolory dachówki	średni	49.89057299701127, 21.047218997234392

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
175.	Tuchów	dom	ul. Leśna 7D	1410/3	II połowa XIX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.88996833338452, 21.040785697203916
176.	Tuchów	dom	ul. Leśna 17	1444		Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.889081321566955, 21.047333310158503
177.	Tuchów	dom	ul. Leśna 76	1196	I połowa XX w.	Dom drewniany. Odnawiany. Zadbany. Wymieniony dach i okna na współczesne.	dobry	49.888499474397406, 21.03175245677752
178.	Tuchów	dom	ul. Leśna 86	1192/1	I połowa XX w.	Dom drewniany	dobry	49.889032507872685, 21.02934945371255
179.	Tuchów	kapliczka	ul. Leśna	1447	II połowa XIX w.	Kapliczka słupowa, usytuowana na terenie nowego cmentarza parafialnego.	dobry	49.88976981045933, 21.049912424620626
180.	Tuchów	cmentarz parafialny dawny	ul. Widok 1	1300/1	1825 r.	Cmentarz założony na planie zbliżonym do kwadratu bez podziałów wewnętrznych. W pn.-wsch. stronie kwatera wojenna. Niszczący	dobry	49.89234982078016, 21.052319635000107
181.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 10	1657/1, 1658/1	1903 r.	Budynek drewniany, pokryty sidingiem.	średni	49.89423995875119, 21.054151744383734
182.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 11	1635	I połowa XX w.	Budynek drewniany.	dobry	49.893464399397054, 21.05306444592975
183.	Tuchów	budynek	ul. Mickiewicza 14	1659/1	początek XIX w.	Budynek murowany, odnawiany.	dobry	49.89412463502178, 21.05407094065167
184.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 16	1660/1	1905 r.	Budynek drewniany.	dobry	49.89399975967261, 21.054012359598445
185.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 23	2290	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89162423284041, 21.052299183529023
186.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 25	1381/2	1939 r.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89145497716265, 21.052228033224967
187.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 27	1382/2	1939 r.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89128580425745, 21.052243941064315
188.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 29A	1383/11	1939 r.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.890978636769944, 21.0522875933873
189.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 30	1301	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany. Wymieniona dachówka.	dobry	49.89224431422559, 21.053095637814202
190.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 31	1384/8	1939 r.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89075371230436, 21.052317344851236
191.	Tuchów	dom	ul. Mickiewicza 44	1354/3	I połowa XX w.	Budynek drewniany, częściowo pokryty sidingiem.	Dobry	49.890433591567145, 21.052832847867172
192.	Tuchów	dom	ul. Ogrodowa 2	1618	koniec XIX w.	Budynek drewniany.	Zły	49.89532345031264, 21.05186471616275
193.	Tuchów	dom	ul. Ogrodowa 3	1525/1	lata 30 XIX w.	Budynek murowany. Odnawiany.	dobry	49.89571376327304, 21.052530500259003
194.	Tuchów	dom	ul. Ogrodowa 9A	1570/1	koniec XIX w.	Dom drewniany. Przebudowany.	dobry	49.895640152145226, 21.051774114501463
195.	Tuchów	dom	ul. Okólna 2	1289/1	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89324584662799, 21.048504007305613
196.	Tuchów	dom	ul. Okólna 20	1222/2	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.89555889594868, 21.045547346673107

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
197.	Tuchów	drogowskaz do cmentarza wojennego nr 163	ul. Partyzantów	222/8	1915-1918 r.	Drogowskaz kamienny. Odłupany fragment podstawy.	Zły	49.9032434491504, 21.057809195672224
198.	Tuchów	kapliczka	ul. Partyzantów	198	1781 r.	Kapliczka odnawiana.	dobry	49.90933517310689, 21.069012202469406
199.	Tuchów	krzyż	ul. Partyzantów	249/3	I połowa XX w.	Krzyż drewniany z metalowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.90828491367017, 21.073762446032337
200.	Tuchów	dom	ul. Reymonta 18 B	1801/5	I połowa XX w.	Willa murowana. Zadbana.	dobry	49.89435915024872, 21.057879648678604
201.	Tuchów	krzyż	ul. Rolnicza 18	1074	I połowa XX w.	Krzyż z metalowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.8921077728427, 21.02059937517345
202.	Tuchów	dom	ul. Ryglicka 2	738	I połowa XX w.	Budynek drewniany. Współczesna blacha na dachu, zły stan techniczny.	średni	49.89959381505735, 21.058902828089945
203.	Tuchów	kapliczka	ul. Rynek	1621/2	1781 r.	Posąg św. Floriana na czworobocznym postumencie z herbem i insygniami opackimi. Odnawiany.	dobry	49.895316575595515, 21.05385329447081
204.	Tuchów	Ratusz miejski	ul. Rynek 1	1621/2	II połowa XIX w.	Ratusz w centrum Rynku. Wzniesiony w stylu klasycystycznym. Murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Odnawiany. Modernizowany	dobry	49.89517220215257, 21.05333585394585
205.	Tuchów	układ urbanistyczny	Rynek			Średniowieczny układ urbanistyczny centrum którego stanowił czworoboczny Rynek.	średni	49.89510370338311, 21.053878868985368
206.	Tuchów	dom	ul. Rynek 2	1648	1911 r.	Budynek murowany.	dobry	49.8946308447638, 21.05395411570084
207.	Tuchów	dom	ul. Rynek 3	1647/1	1890 r.	Budynek murowany.	dobry	49.89466681146375, 21.053736747616323
208.	Tuchów	dom	ul. Rynek 10	1617	1900 r.	Budynek murowany z podcieniami. Obiekt powiela budynek pod numerem 346, niniejszy budynek miał błędny adres: Rynek 14.	dobry	49.895225740708526, 21.052625077221798
209.	Tuchów	dom	ul. Rynek 12	1614/2	ok. 1890 r.	Budynek murowany.	Zły	49.89547813090301, 21.05268843871156
210.	Tuchów	dom	ul. Rynek 19 / Daszyńskiego 2	1559/2	1890 r.	Zadbany.	Dobry	49.895552749580446, 21.054221579637616
211.	Tuchów	kapliczka	ul. Stawarza	630/2	I połowa XX w.	Kapliczka kamienna. Odnawiana.	dobry	49.90006349463861, 21.05518610804984
212.	Tuchów	dom	ul. Szafera 1	1591	1938 r.	Budynek murowany. Zadbany	dobry	49.89453402385688, 21.048135546034768
213.	Tuchów	kapliczka	ul. Tarnowska	504/6	1904 r.	Kapliczka z figurą NMP z Dzieciątkiem. Nad figurą metalowe zadaszenie.	dobry	49.90411723663614, 21.057079274274543
214.	Tuchów	kapliczka	ul. Tarnowska	689/8	II połowa XIX w.	Kapliczka p.w. św. Jana Nepomucena. Neogotycka, murowana z cegły. Wzniesiona na planie trapezu, z trójbocznym zamknięciem. Dach trójspadowy.	dobry	49.900733571489845, 21.05762986990276

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
215.	Tuchów	krzyż	ul. Tarnowska	90/6	I połowa XX w.	Krzyż drewniany z wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.900023188108975, 21.05809043534798
216.	Tuchów	krzyż	ul. Tarnowska	689/5	1882 r.	Kapliczka słupowa, zwieńczona krzyżem z wizerunkiem Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego.	dobry	49.901454817234985, 21.057382848492093
217.	Tuchów	most drogowy	ul. Tarnowska	1/4, 1691/8	1935 r.	Most drogowy nad rzeką Białą, Trzyprzęsłowy. Odnawiany.	dobry	49.89919578410525, 21.058147556322144
218.	Tuchów	dom	ul. Tarnowska 5	733	koniec XIX w.	Budynek drewniany. Zaniedbany.	zły	49.90065967247401, 21.05801246133178
219.	Tuchów	kapliczka	ul. Wałęgi	275/1	I połowa XX w.	Kapliczka murowana.	dobry	49.90519236978293, 21.070160970168807
220.	Tuchów	kapliczka	ul. Wróblewskiego	1127/2	1938 r.	Kapliczka z wizerunkiem św. Ignacego oraz figurą Matki Boskiej. Nad figurą metalowe zadaszanie.	dobry	49.890916903986586, 21.0287365319831
221.	Tuchów	dom	ul. Wróblewskiego 10	1290	I połowa XX w.	Kamienica murowana.	dobry	49.89339117494185, 21.04943606024719
222.	Tuchów	dom	ul. Wróblewskiego 16	1395	I połowa XX w.	Dom murowany z cegły.	dobry	49.892426200036155, 21.04793449716956
223.	Tuchów	dom	ul. Wróblewskiego 27	1275/1	1932 r.	Dom murowany. Posiada wymieniony dach.	dobry	49.89238844120824, 21.04304910444466
224.	Tuchów	Klasztor OO Redemptorystów	ul. Wysoka 1	731, 732/2	1896 r.	Eklektyczny wystrój architektoniczny. Poszczególne skrzydła obiektu wzniesione na przestrzeni 1893-1993 r.	dobry	49.90055313846173, 21.06005848175956
225.	Tuchów	kościół parafialny	ul. Wysoka 1	731	1677-1682 r.	Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (kościół klasztorny OO Redemptorystów). Kościół pierwotnie późnorennesansowy, przekształcony i rozbudowany w pocz. XVIII w. w stylu barokowym. Zbudowany z cegły i kamienia, otynkowany.	dobry	49.90113687302993, 21.05964241252792
226.	Tuchów	dom	ul. Wysoka 8	694	I połowa XX w.	Dom drewniany, częściowo pokryty sidingiem.	dobry	49.90135862493856, 21.059641914394813
227.	Tuchów	dom	ul. Wysoka 8A	694	I połowa XX w.	Budynek drewniany.	średni	49.90150166471405, 21.059732839088607
228.	Tuchów	dom	ul. Zielona 6	1555/3	1920 r.	Murowana z cegły z użyciem kamienia, tynkowana. Kamienica parterowa z piętrowymi ryzalitami. Podpiwniczona. Odnowiona.	dobry	49.895560397366474, 21.055019720048595
229.	Tuchów	budynek ochronki	ul. Zielona 10	1536	1912 r.	Budynek ochronki zgromadzenia sióstr słuźebniczek.	dobry	49.895990676254875, 21.055866229459767
230.	Tuchów	dom	ul. Zielona 25	1781	1927 r.	Dom murowany. Przebudowany Dom ocieplony, z wymienioną dachówką, oknami, drzwiami, nie posiada cech zabytkowych.	dobry	49.89654623854828, 21.05786172709023
231.	Tuchów	dom	ul. Zielona 27	1782/1	I połowa XX w.	Dom drewniany. Częściowo zaadaptowany na garaż	dobry	49.89672370521274, 21.058235717946463

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
232.	Tuchów	dom	ul. Zielona 29	1778/3	I połowa XX w.	Dom pokryty sidingiem. Zadbany.	dobry	49.89685794035728, 21.058081960447595
233.	Tuchów	dom	ul. Zielona 33	1773		Budynek drewniany. Odnowiany.	dobry	49.897236876089714, 21.057305022652308
234.	Tuchów	dom	ul. Zielona 35	1774		Budynek pokryty sidingiem. Zadbany.	dobry	49.897146865122295, 21.05743691375521
235.	Tuchów	dom	ul. Zielona 39	1770/2	1927 r.	Dom drewniany. Odnowiony	dobry	49.89783570579834, 21.05723378132129
236.	Tuchów	cmentarz wojenny nr 158	Garbek, ul. Leśna	2305/1	1914 - 1918 r.	Cmentarz na planie wydłużonego wieloboku. Zadbany	dobry	49.888796615199205, 21.019908989878694
237.	Tuchów	cmentarz wojenny nr 160	ul. Leśna	1447	1915 r.	Kwaterna wojenna na cmentarzu parafialnym.	dobry	49.88935748858701, 21.050825748768997
238.	Tuchów	cmentarz wojenny nr 161	ul. Widok 4	1300/1	1914 - 1918 r.	Kwaterna wojenna na cmentarzu parafialnym dawnym	dobry	49.89252165852711, 21.052190102851178
239.	Tuchów	cmentarz wojenny nr 163	ul. Partyzantów	175	1914 - 1918 r.	Zadbany.	dobry	49.90958686243771, 21.06858458767683
240.	Tuchów	cmentarz wojenny nr 164	ul. Wołowa	2302	1914 - 1918 r.	Zadbany.	dobry	49.90536276399357, 21.084240785278393
241.	Tuchów	drogowskaz do cmentarza wojennego nr 164		889	1914 - 1918 r.	Drogowskaz kamienny.	dobry	49.90424474757283, 21.083135055362686
242.	Tuchów	krzyż	ul. Sobieskiego	457/2	1882 r.	Krzyż metalowy, z wizerunkiem Jezusa, na kamiennym postumencie	dobry	49.900262352868175, 21.03755132432719
243.	Tuchów	kapliczka	ul. Mickiewicza	2086/52	1901 r.	Kapliczka murowana, z figurką Maryi w środku	dobry	49.885572677180505, 21.052936514425568
244.	Tuchów	Kamienica	Rynek 18	1560	1939 r.	Zadbana.	dobry	49.89556931258539, 21.05405270408162
245.	Tuchów	Dom	Ul. Krótka 6	1742	I połowa XX w.			49.8978853744866, 21.055411261738932
246.	Tuchów	Dom	Ul. Ogrodowa 1	1567	I połowa XX w.		Dobry	49.89571187929985, 21.05276189736603
247.	Tuchów	Dom 5	Ul. Kąpielowa 5	1731	I połowa XX w.	Zadbana.	Dobry	49.8972459911708, 21.054617378222993
248.	Tuchów	dom	Ul. Mickiewicza 4 (aktualny adres: ul. Rynek 26)	1651			Dobry	49.89469156585386, 21.054355361252117
249.	Tuchów	nagrobek Augusty Schreiter	ul. Widok - stary cm. paraf.	1300/1			średni	49.89223056944019, 21.052523495205826
250.	Tuchów	Nagrobek Antoniny z Raczkowskich Hofmanowej	ul. Widok - stary cm. paraf.	1300/1			zły	49.8921211512191, 21.05246018801495
251.	Tuchów	Dom	Ul. Rynek 5	1642			średni	49.89474941268072, 21.053082893819266

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
252.	Tuchów-Kielano-wice	dom		1909	I połowa XX w.	Dom drewniany.	dobry	49.89529335853437, 21.07566872478416
253.	Tuchów-Kielanowice	budynek biblioteki i klubu	ul. Ryglicka 90	2200	I połowa XX w.	Budynek drewniany.	dobry	49.88397435054571, 21.07694483903108
254.	Tuchów-Kielanowice	drogowskaz do cmentarza wojennego nr 165		1898	1915-1918	Drogowskaz kamienny.	dobry	49.89563170762442, 21.068290495138562
255.	Tuchów-Kielano-wice	kapliczka		2220	I połowa XIX w.	Kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena. Odnawiana	dobry	49.88229259479001, 21.081037905011826
256.	Tuchów-Kielanowice	kapliczka		80	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa z figurą NMP. Przeszkłona.	dobry	49.9053891186321, 21.051475082395434
257.	Tuchów-Kielano-wice	kapliczka		2183/1	I połowa XX w.	Kapliczka nadrzewna z wizerunkiem Jezusa Chrystusa.	dobry	49.88244878857483, 21.075754999518523
258.	Tuchów-Kielanowice	kapliczka		1963	I połowa XX w.	Kapliczka nadrzewna, drewniana z wizerunkiem Matki Boskiej Tuchowskiej.	dobry	49.888445660147795, 21.07060503374346
259.	Tuchów-Kielanowice	kapliczka		2223	I połowa XX w.	Kapliczka słupowa z figurą NMP, przeszkłona.	dobry	49.88189633465465, 21.08121726473823
260.	Tuchów-Kielanowice	krzyż		2191/7	I połowa XX w.	Krzyż drewniany, z ludowym wizerunkiem Jezusa Chrystusa. Nad figurą metalowe zadaszanie.	dobry	49.88495870314093, 21.074589407833678
261.	Zabłędza	budynek szkoły podstawowej	38A	255/4	1957 r.	Budynek murowany. Zadbany	dobry	49.918324884408435, 21.047673033491066
262.	Zabłędza	cmentarz wojenny nr 174		36	1914 r.	Cmentarz zadbany, uporządkowany.	dobry	49.9311220222442, 21.026384110207097
263.	Zabłędza	zespół dworsko-parkowy		271/57	I połowa XIX w.	Zespół zaniedbany.	zły	49.91786483328722, 21.04678336448446
264.	Zabłędza	dwór		271/59	I połowa XIX w.	Przebudowany w XX w. Pierwotnie o cechach klasycystycznych. Po przebudowie z elementami architektury eklektycznej. Budynek murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Wzniesiony na planie prostokąta, parterowy.	zły	49.91817280104548, 21.046228361325515
265.	Zabłędza	krzyż		187/4	I połowa XX w.	Krzyż metalowy.	dobry	49.925051378116045, 21.03626837817688
266.	Zabłędza	stajnia		271/59	I połowa XIX w.	Budynek murowany. Przebudowany.	dobry	49.91759903103752, 21.04674350178561
267.	Zabłędza	park dworski		271/57	I połowa XIX w.	Pozostałości parku dworskiego.	zły	49.9179516912762, 21.046515377189458
268.	Zabłędza	dom	94	306/9	I połowa XX w.	Dom drewniany. Zadbany.	dobry	49.917848753019435, 21.038110857111057
269.	Zabłędza	kapliczka		293/4	1962 r.	Kapliczka kamienna z figurą NMP. Wybudowana w 1962 r., odnowiona w 2014 r.	dobry	49.926218478840966, 21.021885563002435

I.p.	miejsowość	obiekt zabytkowy	adres	nr działki geodezyjnej	czas powstania	uwagi	stan zachowania	Współrzędne geograficzne WGS 84
270.	Zabłędza	Aleja dojazdowa w zespole dworsko- parkowym w Zabłędzy		271/57	I połowa XIX w.		średni	49.91786483328722, 21.04678336448446

5.2.5 Zabytki ruchome

Najcenniejsze zabytki ruchome wpisywane są do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Centralną Ewidencję Zabytków Ruchomych prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. Wymienione zabytki ruchome stanowią wyposażenie obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków oraz obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tuchów

Tuchów Miasto

- Rzeźba św. Jana Nepomucena, pocz. XIX w.
- Rzeźba św. Floriana, 1781 r.
- Kapliczka słupowa z figurką "Ecce Homo" przy ul. Wróblewskiego (nr rejestru: B-379/M z dnia 26.09.2014 r.) Zabytkowy kapliczka słupowa wraz z figurką stojąca na działce nr 1112/2. Autor kapliczki jest nieznany. Przypuszcza się, że kapliczka powstała w pierwszej połowie XIX wieku.

Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP - OO. Redemptorystów

- Feretron z obrazem Pana Jezusa i Matki Boskiej z Dzieciątkiem, pocz. XX w.
- Feretron z obrazami Anioła Stróża i Matki Boskiej Różańcowej, XIX/XX w.
- Feretron z obrazami Matki Boskiej z Dzieciątkiem i św. Michała Archanioła, XIX/XX w.
- Obraz adoracji Matki Boskiej Tuchowskiej, 1678 r.
- Ołtarz w kaplicy południowej, połowa XVII w.
- Polichromia chóru muzycznego, 2 poł. XVIII w.
- Polichromia – Zacheusze, połowa XVIII w.
- Portal wejściowy (główny), ok. 1682 r.
- Wota, od 2 poł. XVIII - do pocz. XX w.
- Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem zwany Tuchowską, 1530-40 r.
- Epitafium Emilii Rozwadowskiej, 1872 r.
- Epitafium Barbary Dembskiej, 1705 r.
- Epitafium Biskupa Mikołaja Oborskiego, 1687 r.
- Epitafium Księdza Antoniego Siemieńskiego, 1857 r.
- Epitafium Leona Przegonia Dzwonkowskiego, 1856 r.
- Epitafium Feliksa Rozwadowskiego, 1848 r.
- Epitafium Remigiusza Grocholskiego, pocz. XVIII w.
- Epitafium Adama Glińskiego, koniec XVII w.
- Tablica Fundacyjna, 1708 r.
- Tablica na Pamiątkę Poświęcenia Kaplicy, 1706 r.
- Obraz św. Józefa w ołtarzu bocznym lewym przy tarczy, pocz. XIX w.
- Ołtarz boczny prawy przy tarczy pod wezwaniem Pana Jezusa, ok. 1740 r.
- Ołtarz boczny prawy – św. Benedykta, XVIII w.
- Ołtarz boczny lewy – św. Józefa, XVIII w.
- Ołtarz boczny lewy przy tarczy p. w. św. Józefa, ok. 1740 r.
- Ambona, barokowa;
- Ołtarz główny, koniec XVII w.
- Rzeźba Pana Jezusa u Słupa, okres międzywojenny;

- Konfesjonał, XIX w.
- Konfesjonał, XIX w.
- Konfesjonał, XIX w.
- Prospekt organowy, ok. 1740 r.
- Epitafium Remigiusza Grocholskiego, koniec XVIII w.
- Epitafium Adama Glińskiego, koniec XVIII w.
- Epitafium Feliksa Rozwadowskiego, 1848 r.
- Tablica upamiętniająca konsekrację kościoła w 1687 roku, 1 poł. XIX w.
- Epitafium Barbary z Brzezia Dąbskiej, zm. 1705 r.
- Epitafium Antoniego Siemieńskiego zm. 1857 r.
- Epitafium Emilii Rozwadowskiej zm. 1872 r.
- Epitafium Leona Przegoni Dzwonkowskiego zm. 1856 r.
- Szafka na wota, XVIII w.
- Ornat Biał, XVII-XVIII w.
- Ornat Biał, XVIII-XIX w.
- Ornat Biał, XVII-XVIII w.
- Rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego w Ołtarzu w Kaplicy Południowej, ok. połowy XVIII w.
- Tondo rzeźbiarskie – pokrywa otworu w sklepieniu, 2 poł. XIX w.
- Rzeźba św. Benedykta – w prawym ołtarzu bocznym, XVIII w.
- Rzeźba św. Jana od Krzyża – w prawym ołtarzu bocznym, XVIII w.
- Rzeźba Anioła - w lewym ołtarzu bocznym, XVIII w.
- Rzeźba Anioła – w lewym ołtarzu bocznym, XVIII w.
- Rzeźba Anioła – w ołtarzu głównym, koniec XVII w.
- Rzeźba Anioła - w ołtarzu głównym, koniec XVII w.
- Rama obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem zwaną Tuchowską, 1904 r.
- Tondo rzeźbiarskie – pokrywa otworu w sklepieniu, 2 poł. XIX w.
- Tondo rzeźbiarskie – pokrywa otworu w sklepieniu, 2 poł. XIX w.
- Tondo rzeźbiarskie – pokrywa otworu w sklepieniu, 2 poł. XIX w.
- Tondo rzeźbiarskie – pokrywa otworu w sklepieniu, 2 poł. XIX w.
- Tondo rzeźbiarskie – pokrywa otworu na sklepieniu, 2 poł. XIX w.
- Mensa ołtarza bocznego prawego przy tęczy pod wezwaniem Pana Jezusa, ok. 1740.
- Rzeźba Anioła I w ołtarzu bocznym lewym przy tęczy p. w. św. Józefa, ok. 1740 r.
- Rzeźba Anioła II w ołtarzu bocznym lewym przy tęczy p. w. św. Józefa, ok. 1740 r.
- Mensa ołtarza bocznego lewego przy tęczy p.w. św. Józefa, ok. 1740 r.
- Rzeźba Anioła I – w ołtarzu głównym, 1741 r.
- Rzeźba Anioła II – w ołtarzu głównym, 1741 r.
- Rzeźba Anioła III – w ołtarzu głównym, 1741 r.
- Rzeźba Anioła IV – w ołtarzu głównym, 1741 r.
- Mensa ołtarza głównego, 1741 r.
- Tabernakulum ołtarza głównego, 1741 r.
- Obraz Matki Boskiej, XVI w.
- Wotum – polska szabla kawaleryjska, oficerska, po r. 1917.
- Wotum – szabla rosyjska, po 1881 r.

Cmentarz grzebalny rzym.-kat. tzw. Stary cmentarz

- Nagrobek Augusty Schreiter, 1897,
- Nagrobek z Raczkowskich Hoffmanowej, 1892 r.

Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Ap.

- Ołtarz główny, koniec XVIII w.
- Rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego w ołtarzu głównym, XVIII w.
- Rzeźba Anioła w ołtarzu głównym, koniec XVIII w.
- Rzeźba Anioła Archaniola z ołtarza głównego, koniec XVIII w.
- Ołtarz boczny, koniec XVIII w.
- Ołtarz boczny lewy, koniec XVIII w.
- Ołtarz w prawej nawie bocznej, XVIII w.
- Rzeźba Mojżesza z ołtarza z prawej nawy bocznej, koniec XVIII w.
- Rzeźba Dawida z ołtarza w prawej nawie bocznej, koniec XVIII w.
- Ołtarz boczny w lewej nawie bocznej, XVIII w.
- Organ, 1800 r.
- Ambona, koniec XVIII w.
- Ławki, XVIII w.
- Ławki Kolatorskie, koniec XVIII w.
- Chrzcielnica, ok. 1790 r.
- Chrzcielnica, koniec XVIII w.
- Rzeźba św. Jana Chrzciciela z Chrzcielnicy, koniec XVIII w.
- Kropielnica, XVI/XVII w.
- Rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego, koniec XVIII w.
- Rzeźba Chrystusa Upadającego pod Krzyżem, pocz. XIX w.
- Kielich, ok. 1600 r.
- Kielich, 1 poł. XVII w.
- Relikwiarz, 2 poł. XVIII w.
- Ornat czerwony, XVII w.
- Ornat biały, 2 poł. XVIII w.
- Ornat biały, poł. XIX w.
- Konfesjonał, koniec XVIII w.
- Ołtarz główny, 1741 r.
- Krucyfiks w ołtarzu głównym, koniec XVIII w.
- Obraz św. Jakuba Większego w ołtarzu głównym, koniec XIX w.
- Rzeźba św. Jana Chrzciciela w ołtarzu głównym, ok. 1797 r.
- Rzeźba św. Marii Magdaleny w ołtarzu głównym, ok. 1797 r.
- Rzeźba św. Marii, matki Jakuba Mniejszego i Józefa, żony Kleofasa w ołtarzu głównym, ok. 1797 r.
- Rzeźba Matki Boskiej Bolesnej w ołtarzu głównym, ok. 1797 r.
- Tabernakulum ołtarza głównego, pocz. XIX w.
- Mensa ołtarza głównego, ok. 1797 r.
- Rzeźba św. Michała Archaniola w ołtarzu głównym, ok. 1797 r.
- Szafeczka na wota 2- ga, ok. 1800 r.
- Obraz Matki Boskiej Różańcowej w ołtarzu bocznym w lewej nawie, 1 poł. XIX w.
- Rzeźba Anioła w ołtarzu głównym 1 – a, 1797 r.
- Rzeźba Anioła w ołtarzu głównym 2 - ga, 1797 r.

- Ołtarz boczny prawy p. w. św. Antoniego, koniec XVIII – XIX w.
- Obraz – część ołtarza bocznego prawego p. w. św. Antoniego, koniec XVIII w.
- Rama obrazu św. Franciszka tworząca część ołtarza bocznego prawego, koniec XVIII w.
- Ołtarz boczny lewy p. w. Serca Pana Jezusa, koniec XVIII w.
- Obraz – część ołtarza bocznego lewego p. w. Serca Pana Jezusa, koniec XVIII w.
- Rama obrazu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w ołtarzu bocznym lewym p. w. św. Antoniego, koniec XVIII w.
- Ołtarz boczny p. w. Matki Boskiej Różańcowej w lewej nawie, 2 ćw. XVIII w.
- Mensa ołtarza bocznego p. w. Matki Boskiej Różańcowej – w lewej nawie, 2 ćw. XVIII w.
- Ołtarz boczny w nawie prawej bocznej p. w. św. Jana Ewangelisty, koniec XVIII w.
- Obraz św. Jana Ewangelisty w ołtarzu bocznym w prawej nawie, 2 poł. XIX w.
- Rzeźba Króla Dawida w ołtarzu bocznym w nawie prawej p. w. św. Jana Ewangelisty, koniec XVIII w.
- Rzeźba Mojżesza w ołtarzu bocznym w nawie prawej p. w. św. Jana Ewangelisty, koniec XVIII w.
- Ołtarz boczny p. w. św. Józefa w nawie prawej XVIII/XIX w.
- Mensa ołtarza bocznego p. w. św. Józefa w nawie prawej, pocz. XIX w.
- Ambona, koniec XVIII w.
- Zaplecze ambony, koniec XVIII w.
- Korpus ambony, koniec XVIII w.
- Prospekt organowy, 1800 r.
- Balustrada chóru muzycznego, koniec XVIII w.
- Obudowa chrzcielnicy, ok. 1797 r.
- Chrzcielnica, 2 ćw. XVIII w.
- Kropielnica, XVII w.
- Kropielnica, 2 poł. XVIII w.
- Obudowa dla tronu opackiego w prezbiterium, koniec XVIII w.
- Ława Kolatorska 1 – sza, ok. 1800 r.
- Ława Kolatorska 2 – ga, ok. 1800 r.
- Ławka, ok. 1800 r.
- Ławka, ok. 1800 r.
- Ławki, ok. 1800 r.
- Konfesjonał, koniec XIX w.
- Konfesjonał, ok. 1800 r.
- Konfesjonał, koniec XIX w.
- Konfesjonały, koniec XIX w.
- Rzeźba Chrystusa Upadającego pod Krzyżem, 1 poł. XIX w.
- Krucyfik w kruchcie głównej, 1 poł. XIX w.
- Krucyfik w kruchcie głównej, 1 poł. XIX w.
- Tablica, pocz. XIX w.
- Obraz –Pieta, 2 poł. XIX w.
- Patera, koniec XVIII – pocz. XIX w.
- Lichtarz paschalny, 2 ćw. XVIII w.
- Szafeczka na wota 1 – sza, ok. 1800 r.

- Szafeczka na wota 3 – cia, ok. 1800 r.
- Szafeczka na wota 4 – ta, ok. 1800 r.
- Szafeczka na wota 5 – ta, ok. 1800 r.
- Wota umieszczone w czterech szafeczkach, ok. 1800 r.
- Tron opacki, koniec XVIII w.

Kaplica rodowa Rozwadowskich na cmentarzu parafialnym

- Drewniany ołtarz, początek XX w.

Piotrkowice

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła

- Płaskorzeźba - Zmartwychwstanie, po 1907 r.
- Stacje drogi krzyżowej, 1 ćw. XX w.
- Ołtarz boczny, 1 ćw. XX w.
- Ambona, po 1907 r.
- Ołtarz boczny, po 1907 r.
- Ołtarz boczny, po 1907 r.
- Ołtarz główny, po 1907 r.
- Prospekt organowy, po 1907 r.
- Tabernakulum ołtarz boczny, 1 ćw. XX w.
- Chrzcielnica, 1 ćw. XX w.
- Konfesjonał, 1 ćw. XX w.
- Tabernakulum ołtarz boczny, 1 ćw. XX w.
- Konfesjonał, 1 ćw. XX w.
- Tabernakulum ołtarz główny, po 1907 r.
- Obraz św. Józef ołtarz boczny, po 1907 r.
- Rzeźba – Święty ołtarz główny, po 1907 r.
- Obraz – św. Michał Archanioł, 1732 r.
- Obraz – św. Michał Archanioł ołtarz główny, po 1907 r.
- Świecznik, 1 ćw. XX w.
- Obraz Serce Pana Jezusa ołtarz boczny, po 1907 r.
- Świecznik wiszący, po 1907 r.
- Żyrandol, 1 ćw. XX w.
- Żyrandol, 1 ćw. XX w.
- Żyrandol, 1 ćw. XX w.
- Witraż Matka Boska Niepokalana, 1906 r.
- Witraż – św. Józef z Dzieciątkiem, 1906 r.
- Witraż, 1906 r.
- Płaskorzeźba Anioł ołtarz główny, po 1907 r.
- Płaskorzeźba Anioł ołtarz główny, po 1907 r.
- Płaskorzeźba Ukrzyżowanie, po 1907 r.
- Płaskorzeźba – Ucieczka do Egiptu, po 1907 r.
- Płaskorzeźba – Boże Narodzenie ołtarz boczny, po 1907 r.
- Płaskorzeźba - Święta Rodzina ołtarz boczny, po 1907 r.

- Płaskorzeźba – Komunia Apostołów, po 1907 r.
- Płaskorzeźba – Chrystus Nauczyciel ambona, po 1907 r.
- Płaskorzeźba – Cudowny Połów Ryb, po 1907 r.
- Rzeźba – Anioł ambona, po 1907 r.
- Rzeźba – Tron Łaski, po 1907 r.
- Rzeźba Św. Biskup, ołtarz główny, po 1907 r.
- Rzeźba Matka Boska z Dzieciątkiem, 1 ćw. XX w.
- Płaskorzeźba – Chrystus Dobry Pasterz, po 1907 r.

J o d ł ó w k a T u c h o w s k a

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła

- Ołtarz Główny, XIX/XX w.
- Tabernakulum ołtarz główny, XIX/XX w.
- Ołtarz Boczny, po 1871 r.
- Konfesjonał, XIX/XX w.
- Krucyfiks, 4 ćw. XIX w.
- Prospekt organowy, 1912 r.
- Rzeźba – Anioł ołtarz główny, XIX/XX w.
- Rzeźba – Anioł ołtarz główny, XIX/XX w.
- Rzeźba św. Wojciech ołtarz główny, XIX/XX w.
- Rzeźba św. Stanisław, XIX/XX w.
- Rzeźba św. Piotr, XIX/XX w.
- Rzeźba św. Paweł, XIX/XX w.
- Dekoracja malarska – św. Wojciech, 1911 r.
- Dekoracja malarska – Matka Boska Niepokalana, 1911 r.
- Dekoracja malarska – Adoracja Baranka, 1911 r.
- Obraz – św. Trójca ołtarz boczny, koniec XIX w.
- Obraz – Archanioł Michał ołtarz główny, XIX/XX w.
- Dekoracja malarska – Ostatnia Wieczerza, 1911 r.
- Witraż – Trójca Święta, 1910 r.
- Witraż – Święta Rodzina, 1910 r.
- Gong mszalny, 1 poł. XX w.
- Świecznik, 1 poł. XX w.
- Witraż – Przekazanie Różańca św. Dominikowi i św. Katarzynie, 1910 r.
- Witraż – św. Michał, 1910 r.
- Dekoracja malarska, 1911 r.
- Dzwonek liturgiczny, 1 poł. XX w.
- Żyrandol, koniec XIX w.
- Obraz – Przekazanie Różańca św. Dominikowi ołtarz boczny, koniec XIX w.
- Dekoracja malarska – Przemienienie na Górze Tabor, 1911 r.

5.2.6 Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną bądź naukową. Stanowiska archeologiczne to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie. Na terenie Gminy Tuchów występują liczne stanowiska archeologiczne - zarejestrowano i zewidencjonowano 249 stanowisk, głównie są to ślady osadnictwa bądź osady.

Zestawienie zabytków archeologicznych z terenu Gminy Tuchów znajduje się w poniższej tabeli:

Lp.	miejsowość	numer obszaru AZP	numer w obrębie	numer na obszarze	jednostki kulturowe / chronologia
1.	Burzyn	106-67	1	115	osada – neolit
2.	Burzyn	106-67	2	116	ślad osadnictwa – prahistoria, epoka kamienia
3.	Burzyn	106-67	3	117	ślad osadnictwa – prahistoria
4.	Burzyn	106-67	4	118	ślad osadnictwa – okres rzymski
5.	Burzyn	106-67	5	119	ślad osadnictwa – neolit, prahistoria
6.	Burzyn	106-67	6	120	ślad osadnictwa – neolit
7.	Burzyn	106-67	7	121	ślad osadnictwa – okres rzymski
8.	Burzyn	106-67	8	122	osada – wczesne średniowiecze
9.	Burzyn	106-67	9	123	ślad osadnictwa – okres rzymski
10.	Burzyn	106-67	10	124	ślad osadnictwa – neolit, średniowiecze, osada – późny okres rzymski
11.	Burzyn	106-67	11	125	ślad osadnictwa – prahistoria, osada – późne średniowiecze
12.	Burzyn	106-67	12	126	osada – okres rzymski, ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
13.	Burzyn	106-67	13	127	osada – okres rzymski
14.	Burzyn	106-67	14	128	osada – późny okres rzymski
15.	Burzyn	106-67	15	129	ślad osadnictwa – epoka kamienia, osada – epoka brązu, późny okres rzymski
16.	Burzyn	106-67	16	130	ślad osadnictwa - prahistoria
17.	Burzyn	106-67	17	131	osada – prahistoria, ślad osadnictwa – epoka brązu
18.	Burzyn	106-67	18	132	osada – późny okres rzymski
19.	Burzyn	106-67	19	133	ślad osadnictwa – prahistoria, epoka brązu, osada – późne średniowiecze
20.	Burzyn	106-67	20	134	ślad osadnictwa - prahistoria, późne średniowiecze
21.	Burzyn	107-67	21	42	ślad osadnictwa – epoka kamienia
22.	Burzyn	107-67	22	43	ślad osadnictwa – neolit, prahistoria
23.	Burzyn	107-67	23	44	ślad osadnictwa – epoka kamienia
24.	Burzyn	107-67	24	46	ślad osadnictwa – epoka kamienia, późne średniowiecze

25.	Burzyn	107-67	25	47	śląd osadnictwa – epoka kamienia, neolit, nowożytność
26.	Burzyn	107-67	26	56	śląd osadnictwa – neolit, późny okres rzymski
27.	Burzyn	107-67	27	57	śląd osadnictwa – neolit, nowożytność
28.	Buchcice	106-67	1	9	śląd osadnictwa – późny okres rzymski, wczesne średniowiecze
29.	Buchcice	106-67	3	11	śląd osadnictwa – późny okres rzymski, wczesne średniowiecze
30.	Buchcice	106-67	4	12	śląd osadnictwa - prahistoria
31.	Buchcice	106-67	5	13	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
32.	Buchcice	106-67	6	14	śląd osadnictwa – prahistoria, neolit, średniowiecze, osada – epoka brązu
33.	Buchcice	106-67	7	15	śląd osadnictwa – epoka kamienia
34.	Buchcice	106-67	8	16	śląd osadnictwa – okres rzymski, późne średniowiecze
35.	Buchcice	106-67	9	17	śląd osadnictwa – prahistoria, epoka brązu
36.	Buchcice	106-67	10	18	śląd osadnictwa – epoka kamienia, osada – późne średniowiecze
37.	Buchcice	106-67	11	19	śląd osadnictwa – epoka kamienia, neolit
38.	Buchcice	106-67	12	20	osada – późne średniowiecze
39.	Buchcice	106-66	13	59	śląd osadnictwa – epoka kamienia
40.	Buchcice	106-66	14	60	śląd osadnictwa – epoka kamienia, prahistoria
41.	Buchcice	106-66	15	61	osada – neolit, ślad osadnictwa – późne średniowiecze – nowożytność
42.	Buchcice	106-66	16	62	śląd osadnictwa – epoka kamienia
43.	Buchcice	106-66	17	63	śląd osadnictwa – epoka kamienia, neolit
44.	Buchcice	106-66	18	64	śląd osadnictwa – neolit, prahistoria, osada – późne średniowiecze – nowożytność
45.	Buchcice	106-66	19	65	śląd osadnictwa - prahistoria
46.	Buchcice	106-66	20	66	śląd osadnictwa – neolit, osada – późny okres rzymski
47.	Buchcice	106-66	21	67	śląd osadnictwa – neolit, prahistoria
48.	Buchcice	106-66	22	68	śląd osadnictwa – epoka kamienia
49.	Buchcice	106-66	23	69	śląd osadnictwa - prahistoria
50.	Buchcice	106-66	24	70	śląd osadnictwa – prahistoria, wczesne średniowiecze, osada – nowożytność
51.	Buchcice	106-66	25	71	śląd osadnictwa – epoka kamienia
52.	Buchcice	106-66	26	72	śląd osadnictwa – epoka kamienia
53.	Buchcice	106-66	27	73	osada – późne średniowiecze – nowożytność
54.	Buchcice	106-66	28	78	osada - prahistoria, okres rzymski, ślad osadnictwa - późne średniowiecze nowożytność
55.	Buchcice	106-66	29	79	osada - nieokreślona
56.	Buchcice	106-66	30	81	śląd osadnictwa – okres rzymski, późne średniowiecze – nowożytność
57.	Buchcice	106-66	31	82	osada – prahistoria, neolit, późne średniowiecze – nowożytność
58.	Buchcice	106-66	32	83	śląd osadnictwa – prahistoria, osada – późne średniowiecze – nowożytność
59.	Buchcice	106-66	33	84	śląd osadnictwa – prahistoria, późne średniowiecze – nowożytność

60.	Dąbrówka Tuchowska	106-67	1	23	śląd osadnictwa - prahistoria
61.	Dąbrówka Tuchowska	106-67	2	24	osada – wczesne średniowiecze
62.	Dąbrówka Tuchowska	106-67	3	25	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
63.	Dąbrówka Tuchowska	106-67	4	26	śląd osadnictwa- epoka kamienia, późne średniowiecze, osada- wczesne średniowiecze
64.	Dąbrówka Tuchowska	107-67	5	18	śląd osadnictwa - prahistoria
65.	Jodłówka Tuchowska	107-67	1	1	śląd osadnictwa – neolit
66.	Jodłówka Tuchowska	107-67	2	39	śląd osadnictwa – epoka kamienia
67.	Jodłówka Tuchowska	107-67	3	45	śląd osadnictwa – epoka kamienia
68.	Jodłówka Tuchowska	107-67	4	48	śląd osadnictwa – epoka kamienia
69.	Jodłówka Tuchowska	107-67	5	49	śląd osadnictwa – epoka kamienia
70.	Jodłówka Tuchowska	107-67	6	50	śląd osadnictwa - prahistoria
71.	Jodłówka Tuchowska	107-67	7	51	śląd osadnictwa – neolit
72.	Jodłówka Tuchowska	107-67	8	52	osada – późne średniowiecze
73.	Jodłówka Tuchowska	107-67	9	53	śląd osadnictwa – epoka kamienia
74.	Jodłówka Tuchowska	107-67	10	54	śląd osadnictwa – epoka kamienia
75.	Jodłówka Tuchowska	107-67	11	55	śląd osadnictwa – epoka kamienia
76.	Jodłówka Tuchowska	107-67	12	64	śląd osadnictwa – neolit
77.	Jodłówka Tuchowska	107-67	13	65	śląd osadnictwa – epoka kamienia
78.	Jodłówka Tuchowska	107-67	14	66	śląd osadnictwa – epoka kamienia, nieokreślona
79.	Jodłówka Tuchowska	107-67	15	67	śląd osadnictwa - prahistoria
80.	Jodłówka Tuchowska	107-67	16	68	śląd osadnictwa – neolit
81.	Jodłówka Tuchowska	107-67	17	71	śląd osadnictwa – epoka kamienia
82.	Jodłówka Tuchowska	108-67	18	44	punkt osadniczy – epoka kamienia
83.	Jodłówka Tuchowska	108-67	19	45	punkt osadniczy – późne średniowiecze, nowożytność
84.	Jodłówka Tuchowska	108-67	20	46	punkt osadniczy – epoka kamienia, późne średniowiecze, nowożytność
85.	Jodłówka Tuchowska	108-67	21	52	punkt osadniczy – nowożytność
86.	Jodłówka Tuchowska	108-67	22	53	punkt osadniczy – neolit, późne średniowiecze
87.	Karwodrza	105-67	1	28	śląd osadnictwa – neolit
88.	Karwodrza	105-67	2	29	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
89.	Karwodrza	105-67	3	30	śląd osadnictwa – pradzieje

90.	Karwodrza	105-67	4	31	śląd osadnictwa – średniowiecze
91.	Karwodrza	105-67	5	32	śląd osadnictwa – średniowiecze, pradzieje
92.	Karwodrza	105-67	6	33	śląd osadnictwa – pradzieje
93.	Karwodrza	105-67	7	34	śląd osadnictwa – pradzieje
94.	Karwodrza	105-67	8	35	śląd osadnictwa – średniowiecze, pradzieje
95.	Karwodrza	105-67	9	36	śląd osadnictwa – pradzieje, średniowiecze
96.	Karwodrza	105-67	10	37	śląd osadnictwa – pradzieje
97.	Karwodrza	105-67	11	38	śląd osadnictwa – pradzieje
98.	Karwodrza	105-67	12	49	śląd osadnictwa – wczesna epoka brązu
99.	Lubaszowa	107-67	1	32	śląd osadnictwa – neolit, późne średniowiecze
100.	Lubaszowa	107-67	2	33	śląd osadnictwa - prahistoria
101.	Lubaszowa	107-67	3	34	śląd osadnictwa – epoka kamienia
102.	Lubaszowa	107-67	4	35	śląd osadnictwa – neolit
103.	Lubaszowa	107-67	5	36	śląd osadnictwa – epoka kamienia, neolit
104.	Lubaszowa	107-67	6	37	osada – neolit, ślad osadnictwa – późne średniowiecze
105.	Lubaszowa	107-67	7	38	śląd osadnictwa – epoka kamienia
106.	Lubaszowa	107-67	8	41	osada - neolit
107.	Łowczów	106-66	1	56	śląd osadnictwa – epoka kamienia, nieokreślone
108.	Łowczów	106-66	2	57	śląd osadnictwa – neolit, prahistoria, osada – neolit
109.	Łowczów	106-66	3	58	śląd osadnictwa – epoka kamienia
110.	Meszna Opacka	106-67	1	21	śląd osadnictwa – prahistoria, okres rzymski, osada – późne średniowiecze
111.	Meszna Opacka	106-66	2	75	śląd osadnictwa – epoka kamienia
112.	Meszna Opacka	106-66	3	76	śląd osadnictwa – neolit, prahistoria, późne średniowiecze - nowożytność
113.	Meszna Opacka	106-66	4	77	śląd osadnictwa – epoka kamienia
114.	Meszna Opacka	106-66	5	80	osada – późne średniowiecze - nowożytność
115.	Meszna Opacka	106-66	6	85	śląd osadnictwa – neolit
116.	Meszna Opacka	106-66	7	86	śląd osadnictwa – epoka kamienia
117.	Meszna Opacka	106-66	8	87	śląd osadnictwa – epoka kamienia
118.	Meszna Opacka	106-66	9	88	śląd osadnictwa – epoka kamienia
119.	Piotrkowice	105-67	1	16	śląd osadnictwa – wczesna epoka brązu, pradzieje
120.	Piotrkowice	105-67	2	17	śląd osadnictwa – wczesna epoka brązu, osada – kultura łużycka, wczesne średniowiecze, pradzieje
121.	Piotrkowice	105-67	3	18	osada – wczesne średniowiecze
122.	Piotrkowice	105-67	4	19	śląd osadnictwa – neolit, wczesne średniowiecze, osada – wczesna epoka brązu
123.	Piotrkowice	105-67	5	20	śląd osadnictwa – kultura łużycka
124.	Piotrkowice	105-67	6	21	śląd osadnictwa - OWR, pradzieje

125.	Piotrkowice	105-67	7	22	osada – okres lateński
126.	Piotrkowice	105-67	8	23	śląd osadnictwa – wczesne epoka brązu, osada – okres lateński
127.	Piotrkowice	105-67	9	24	śląd osadnictwa – pradzieje
128.	Piotrkowice	105-66	10	16	śląd osadnictwa – neolit
129.	Piotrkowice	105-66	11	17	śląd osadnictwa – neolit, osada – wczesne średniowiecze
130.	Piotrkowice	105-66	12	18	osada – okres rzymski
131.	Piotrkowice	105-66	13	19	śląd osadnictwa – okres rzymski, prahistoria
132.	Piotrkowice	105-66	14	20	osada - przeworska
133.	Siedliska	107-66	1	58	śląd osadnictwa – epoka kamienia
134.	Siedliska	107-66	2	59	śląd osadniczy – neolit
135.	Siedliska	107-66	3	60	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
136.	Siedliska	106-67	4	22	śląd osadnictwa – epoka kamienia, prahistoria, późne średniowiecze
137.	Siedliska	107-67	5	2	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
138.	Siedliska	107-67	6	3	osada – późne średniowiecze
139.	Siedliska	107-67	7	4	śląd osadnictwa – epoka kamienia
140.	Siedliska	107-67	8	5	śląd osadnictwa – neolit
141.	Siedliska	107-67	9	12	osada – neolit, śląd osadnictwa – późne średniowiecze
142.	Siedliska	107-67	10	13	śląd osadnictwa – epoka kamienia, prahistoria
143.	Siedliska	107-67	11	16	śląd osadnictwa – epoka kamienia
144.	Siedliska	107-67	12	17	śląd osadnictwa – neolit, późne średniowiecze
145.	Siedliska	107-67	13	19	śląd osadnictwa – epoka kamienia
146.	Siedliska	107-67	14	20	śląd osadnictwa – epoka kamienia
147.	Siedliska	107-67	15	21	śląd osadnictwa – epoka kamienia
148.	Siedliska	106-66	16	42	śląd osadnictwa – epoka kamienia
149.	Siedliska	106-66	17	43	śląd osadnictwa – epoka kamienia
150.	Siedliska	106-66	18	46	śląd osadnictwa – epoka kamienia
151.	Siedliska	106-66	19	47	śląd osadnictwa – neolit
152.	Siedliska	106-66	20	48	śląd osadnictwa – epoka kamienia, neolit, późne średniowiecze – nowożytność
153.	Siedliska	106-66	21	49	śląd osadnictwa – epoka kamienia, eneolit - wczesny brąz
154.	Siedliska	106-66	22	50	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
155.	Siedliska	106-66	23	53	śląd osadnictwa - prahistoria
156.	Siedliska	106-66	24	54	śląd osadnictwa -prahistoria
157.	Siedliska	106-66	25	55	śląd osadnictwa – epoka kamienia
158.	Siedliska	106-66	26	89	śląd osadnictwa – epoka kamienia
159.	Siedliska	106-66	27	90	śląd osadnictwa – epoka kamienia
160.	Siedliska	106-66	28	91	śląd osadnictwa – nieokreślona
161.	Siedliska	106-66	29	92	śląd osadnictwa – epoka kamienia
162.	Siedliska	106-66	30	93	śląd osadnictwa – epoka kamienia
163.	Siedliska	106-66	31	94	śląd osadnictwa – epoka kamienia

164.	Siedliska	106-66	32	95	śląd osadnictwa - prahistoria
165.	Siedliska	106-66	33	96	śląd osadnictwa – epoka kamienia
166.	Siedliska	106-66	34	97	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
167.	Siedliska	106-66	35	98	śląd osadnictwa – epoka kamienia
168.	Siedliska	106-66	36	99	śląd osadnictwa – epoka kamienia
169.	Siedliska	106-66	37	100	śląd osadnictwa – epoka kamienia prahistoria
170.	Siedliska	106-66	38	101	śląd osadnictwa – epoka kamienia
171.	Siedliska	106-66	39	102	śląd osadnictwa – epoka kamienia
172.	Siedliska	106-66	40	103	osada – późne średniowiecze, nowożytność
173.	Trzemesna	105-67	1	45	osada – wczesne średniowiecze
174.	Trzemesna	105-67	2	46	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
175.	Trzemesna	105-67	3	47	śląd osadnictwa – pradzieje
176.	Tuchów	106-67	1	1	śląd osadnictwa - okres rzymski, osada – wczesne średniowiecze
177.	Tuchów	106-67	2	2	śląd osadnictwa – prahistoria, późne średniowiecze, osada – neolit
178.	Tuchów	106-67	3	3	osada – wczesne średniowiecze, śląd osadnictwa – późne średniowiecze
179.	Tuchów	106-67	4	4	osada – młodszy okres przedrzymski
180.	Tuchów	106-67	5	5	osada – wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
181.	Tuchów	106-67	6	6	osada – wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
182.	Tuchów	106-67	7	7	śląd osadnictwa – neolit, wczesny okres rzymski, osada – wczesne średniowiecze
183.	Tuchów	106-67	8	8	śląd osadnictwa – eneolit
184.	Tuchów	106-67	9	27	osada – okres rzymski, wczesne średniowiecze
185.	Tuchów	106-67	10	28	śląd osadnictwa – prahistoria, wczesne średniowiecze, osada – późny okres rzymski
186.	Tuchów	106-67	11	29	osada – okres rzymski, śląd osadnictwa – późne średniowiecze
187.	Tuchów	106-67	12	30	śląd osadnictwa - kultura przeworska, osada – wczesne średniowiecze
188.	Tuchów	106-67	13	31	śląd osadnictwa - kultura przeworska, osada – późne średniowiecze
189.	Tuchów	106-67	14	32	śląd osadnictwa - prahistoria
190.	Tuchów	106-67	15	33	śląd osadnictwa - prahistoria, neolit
191.	Tuchów	106-67	16	34	śląd osadnictwa - neolit, kultura przeworska
192.	Tuchów	106-67	17	35	śląd osadnictwa - epoka kamienia, kultura przeworska
193.	Tuchów	106-67	18	36	śląd osadnictwa - kultura łużycka, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
194.	Tuchów	106-67	19	37	śląd osadnictwa - neolit
195.	Tuchów	106-67	20	38	osada- wczesne średniowiecze
196.	Tuchów	106-67	21	39	śląd osadnictwa - prahistoria, osada – późne średniowiecze
197.	Tuchów	106-67	22	40	osada- późne średniowiecze
198.	Tuchów	106-67	23	41	śląd osadnictwa - epoka kamienia, późne średniowiecze
199.	Tuchów	106-67	24	42	śląd osadnictwa - prahistoria, epoka kamienia, osada –

					późne średniowiecze
200.	Tuchów	106-67	25	43	śląd osadnictwa - kultura łużycka
201.	Tuchów	106-67	26	44	śląd osadnictwa - prahistoria, neolit, wczesne średniowiecze, osada- kultura przeworska, późne średniowiecze
202.	Tuchów	106-67	27	45	śląd osadnictwa - kultura przeworska
203.	Tuchów	106-67	28	46	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
204.	Tuchów	106-67	29	47	śląd osadnictwa – epoka kamienia
205.	Tuchów	106-67	30	48	śląd osadnictwa - kultura przeworska
206.	Tuchów	106-67	31	49	śląd osadnictwa - prahistoria
207.	Tuchów	106-67	32	50	osada- kultura przeworska, wczesne średniowiecze
208.	Tuchów	106-67	33	51	osada- wczesne średniowiecze
209.	Tuchów	106-67	34	52	śląd osadnictwa - prahistoria, wczesne średniowiecze
210.	Tuchów	106-67	35	53	śląd osadnictwa - neolit
211.	Tuchów	106-67	36	54	śląd osadnictwa – prahistoria, późne średniowiecze
212.	Tuchów	106-67	37	55	śląd osadnictwa – mezolit
213.	Tuchów	106-67	38	56	osada – prahistoria, ślad osadnictwa – epoka brązu
214.	Tuchów	106-67	39	57	śląd osadnictwa – późne średniowiecze, epoka kamienia
215.	Tuchów	106-67	40	58	osada – prahistoria, ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
216.	Tuchów	106-67	41	59	osada – późny okres rzymski
217.	Tuchów	106-67	42	60	śląd osadnictwa – neolit, wczesny okres rzymski
218.	Tuchów	106-67	43	61	osada – neolit, wczesny okres rzymski
219.	Tuchów	106-67	44	62	osada - neolit
220.	Tuchów	106-67	45	63	śląd osadnictwa – neolit, osada – okres rzymski
221.	Tuchów	106-67	46	64	śląd osadnictwa – neolit
222.	Tuchów	106-67	47	65	osada – okres brązu
223.	Tuchów	106-67	48	66	śląd osadnictwa – neolit
224.	Tuchów	106-67	49	67	śląd osadnictwa – neolit, prahistoria
225.	Tuchów	106-67	50	68	śląd osadnictwa - prahistoria
226.	Tuchów	106-67	51	69	osada – prahistoria, epoka brązu
227.	Tuchów	106-67	52	70	śląd osadnictwa – prahistoria, epoka brązu
228.	Tuchów	106-67	53	71	śląd osadnictwa – prahistoria, epoka brązu
229.	Tuchów	106-67	54	72	śląd osadnictwa – okres epoki brązu, osada – okres rzymski
230.	Tuchów	106-67	55	73	śląd osadnictwa - prahistoria
231.	Tuchów	106-67	56	74	śląd osadnictwa – epoka kamienia
232.	Tuchów	106-67	59	77	śląd osadnictwa - prahistoria
233.	Tuchów	106-67	60	78	śląd osadnictwa - prahistoria
234.	Tuchów	106-67	61	79	osada – okres rzymski, wczesne średniowiecze
235.	Tuchów	106-67	63	81	śląd osadnictwa – epoka kamienia
236.	Tuchów	106-67	64	82	osada – prahistoria, epoka brązu, ślad osadnictwa –

					wczesne średniowiecze
237.	Tuchów	106-67	65	83	śląd osadnictwa - prahistoria, późne średniowiecze
238.	Tuchów	106-67	66	84	śląd osadnictwa – epoka kamienia
239.	Tuchów	106-67	67	85	śląd osadnictwa - epoka kamienia, osada – neolit, okres rzymski
240.	Tuchów	106-67	68	86	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
241.	Zabłędza	105-67	1	15	śląd osadnictwa - pradzieje
242.	Zabłędza	105-67	2	26	śląd osadnictwa – średniowiecze
243.	Zabłędza	105-67	3	27	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
244.	Zabłędza	105-67	4	50	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
245.	Buchcice	106-67	2	10	śląd osadnictwa – kultura przeworska, późny okres rzymski
246.	Siedliska	107-66	41	57	śląd osadnictwa – kultura przeworska, późny okres rzymski
247.	Lichwin (obręb Meszna Opacka)	106-66	38	74	śląd osadnictwa – epoka kamienia
248.	Tuchów	106-67	69	107	śląd osadnictwa – prahistoria
249.	Tuchów	106-67	70	108	śląd osadnictwa – prahistoria

5.2.7 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W XXI wieku, w dobie cyfryzacji i postępującej globalizacji, przy powszechnym dostępie do mediów w niektórych regionach dochodzi do zjawiska „zatarcia” cech indywidualnych danego regionu. Społeczność przejmuje zwyczaje „obce” zwykle bardziej popularne. Należy pamiętać, że technologia która może przyczyniać się do uogólnienia regionalnej przestrzeni kulturowej znakomicie sprawdza się jako narzędzie ją promujące i utrwalające.

Na terenie Gminy Tuchów dziedzictwo niematerialne zostało zachowane jest szeroko obecne, pielęgnowane i kultywowane. Obiektami kulturotwórczymi są przede wszystkim:

- Dom Kultury w Tuchowie, wraz z filiami,
- Biblioteka Publiczna w Tuchowie, wraz z filiami,
- Muzeum Miejskie w Tuchowie,
- Muzeum Misyjne Redemptorystów,
- Towarzystwo Miłośników Tuchowa.

Biblioteka Publiczna w Tuchowie²² posiada uniwersalny księgozbiór zaspokajający różnorodne zainteresowania czytelników. W zbiorach biblioteki znajdują min się unikatowe książki pochodzące z kolekcji Towarzystwa Szkoły Ludowej, a także prasa codzienna oraz zbiory audiowizualne. W ostatnich latach biblioteka poszerzyła swoją działalność o nowe funkcje informacyjne umożliwiając czytelnikom dostęp do komputerów i Internetu.

Przy bibliotece działają cieszące się dużym zainteresowaniem Dyskusyjne Kluby Książki, biblioteka organizuje cykliczne ‘Spotkania z pasjami’ wirtualnie goszcząc znane osoby. Ośrodek bierze udział w projekcie inicjującym powstanie archiwów społecznych. CATL – Cyfrowe Archiwum Tradycji Lokalnej

Dom Kultury w Tuchowie²³ to instytucja działająca niezwykle prężnie. Wykwalifikowana kadra współtworzy i realizuje wiele projektów, a także współpracuje z szeregiem instytucji. Wśród realizowanych w 2013 r. projektów należy wymienić „Tuchowski szlak rzeźb, pomników i miejsc, które warto zobaczyć” „Wyposażenie Domu Kultury w Tuchowie w sprzęt muzyczny, nagłaśniający” oraz „Rozwój aktywności lokalnej poprzez doposażenie Orkiestry Dętej działającej przy Domu Kultury w Tuchowie”. Projekty są współfinansowane.

Przy Domu Kultury działają zespoły i grupy. Są to m.in.:

- Klub tańca towarzyskiego,
- Młodzieżowa grupa małych form teatralnych „FABUŁA”,
- Młodzieżowy zespół wokalny „ATRIA”,
- Parafialna Orkiestra Dęta z Siedlisk,
- Zespół tańca nowoczesnego „VOICE”,
- Zespół Rockowy „Strong Cherry”.

²² http://biblioteka.tuchow.pl/?page_id=3

²³ <http://www.dk.tuchow.pl>

~~Muzeum Miejskie w Tuchowie²⁴ powstało dzięki inicjatywie Przewodniczącego Rady Miejskiej Ryszarda Wróblewskiego, przy wsparciu Burmistrza Mariusza Rysia, a jego otwarcie było ukoronowaniem obchodów 670-lecia Tuchowa.~~

Muzeum Miejskie w Tuchowie oprócz bogatej oferty dla zwiedzających prowadzi lekcje historyczne. Zbiory prezentowane są w czterech salach. W jednej zgromadzono przedmioty poświęcone I oraz II wojnie światowej (eksponowane do tej pory w izbie pamięci przy liceum), druga to sala etnograficzna, w której zgromadzono rzeczy codziennego użytku i elementy wyposażenia tradycyjnych zawodów rzemieślniczych. Przedstawiono warsztaty kowala, szewca, kołodzieja czy masarza. W sali im. Tadeusza Radwana prezentowana jest pokaźna część jego kolekcji obrazów i rzeźb. W skarbcu historycznym są najważniejsze dokumenty i zdjęcia związane z historią Tuchowa. Tam też znajduje się replika aktu lokacyjnego miasta.

W gminie z inicjatywy Pana Romana Osiki funkcjonuje również Izba Muzealna w Jodłowce Tuchowskiej, która jest podzielona na 3 części z wystawami poświęconymi: „Ślady wojen regionu”, „Dawne przedmioty codziennego użytku” oraz „Części zestrzelonych samolotów w 1944 r.”

Towarzystwo Miłośników Tuchowa²⁵ zarejestrowane w 1992 roku zajmuje się nie tylko gromadzeniem i systematyzowaniem informacji historyczno-kulturowych regionu, ale też wydaje drukiem książki, foldery i albumy oraz aktywnie kształtuje tożsamość kulturową regionu poprzez organizowanie prelekcji i konkursów. Dzięki towarzystwu cyklicznie wydawane są „Tuchowskie Wieści” prezentujące na swych łamach m.in. teksty z zakresu obyczajów, obrzędowości kultury i tradycji. Czytelnikom przybliżane są zabytki. Towarzystwo dba o nie szczególnie. Doskonałym tego przykładem jest chociażby organizacja kwesty na rzecz ratowania nagrobków starego cmentarza w Tuchowie.

Warto podkreślić ogrom prac wykonywanych przez instytucje kulturalne. Gmina dysponuje zaangażowanym zespołem który działa nie tylko przy wsparciu władz, ale też przez władze jest współtworzony.

Gmina dzięki wyjątkowo dobrze funkcjonującym instytucjom kulturowym realizuje zadania w dziedzinie wychowania, edukacji i upowszechniania kultury- współtworzenia jej wartości. Ochrania, dokumentuje i kultywuje staropolskie obrzędy i tradycje regionu.

Dziedzictwem niematerialnym jest niewątpliwie kult cudownego obrazu Najświętszej Marii Panny. Utrwalane przez wieki wierzenia i zwyczaje pod postacią Bazyliki pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny i św. Stanisława Biskupa i Męczennika, z klasztorem redemptorystów w Tuchowie na stałe zakorzeniły się w krajobrazie kulturowym Tuchowa²⁶.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

Na terenie Gminy Tuchów znajdują się obiekty zainteresowania konserwatorskiego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj: rynek w Tuchowie - przedstawiający historyczny układ kompozycji, czyli rozplanowania przestrzennego oraz pojedyncze formy obiektów np. zespoły dworsko-parkowe, zagrody, kapliczki i krzyże przydrożne. Przedmiotami zainteresowania konserwatorskiego są wszystkie obiekty wpisane do ewidencji zabytków oraz tereny cenne przyrodniczo znajdujące się pod ochroną.

W myśl przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami układem urbanistycznym jest przestrzenne założenie miejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg. Tego rodzaju układy występują powszechnie na terenie Gminy Tuchów.

Działania organu konserwatorskiego nakierowane są na zachowanie nie tylko wyglądu zewnętrznego poszczególnych budynków, determinującego ogólny wygląd i kształt układu urbanistycznego (np. rynku w Tuchowie), lecz także istniejących relacji przestrzennych pomiędzy zabudową i zielenią (m.in. zespoły dworsko-parkowe). Dlatego też, pomimo że budynki znajdujące się na terenie takiego układu nie są objęte indywidualnym wpisem do rejestru zabytków, to

²⁴ <http://www.dk.tuchow.pl/muzeum/>

²⁵ <http://www.tmt.tuchow.pl/>

²⁶ <http://www.tmt.tuchow.pl/>

przeprowadzenie przy nich jakichkolwiek prac konserwatorskich i restauratorskich, jak również robót budowlanych oraz podejmowanie przy nich działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany ich wyglądu, może zostać dokonane tylko po uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego. Ingerencja w bryłę budynku, jego elewację i wygląd zewnętrzny, która nie jest zgodna z przyjętą praktyką konserwatorską, będzie bowiem wpływać ujemnie na całą historyczną substancję danego układu urbanistycznego, powodując trwały uszczerbek dla jego walorów zabytkowych.

5.3.1 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony – zestawienie

Wymienione niżej obiekty objęte są rygorami wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych - przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292, ze zm.). Obiekty te znajdują się w rejestrze zabytków nieruchomych.

Burzyn

1. **Zespół dworsko-parkowy** (nr rejestru: A-1320/M z dnia 05.02.2013 r.)

Dąbrówka Tuchowska

2. **Cmentarz wojenny nr 157, z kapliczką p.w. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej i drzewostanem** (nr rejestru: A-401 z dnia 27.08.1997 r.)

Jodłówka Tuchowska

3. **Kościół parafialny p.w. św. Michała Archaniola** (nr rejestru: A-281 z dnia 24.06.1986 r.)

Karwodrza

4. **Zespół dworsko-parkowy z kaplicą** (nr rejestru: A-13/M z dnia 15.12.2003 r.)

Lubaszowa

5. **Cmentarz wojenny nr 151** (nr rejestru: A-402 z dnia 11.09.1997 r.)

Piotrkowice

6. **Kościół parafialny p.w. św. Michała Archaniola** (nr rejestru: A-282 z dnia 26.06.1986 r.)
7. **Cmentarz wojenny nr 176** (nr rejestru: A-1405/M z dnia 16.07.2014 r.)

Siedliska

8. **Cmentarz wojenny nr 152** (nr rejestru: A-410 z dnia 06.01.1998 r.)
9. **Cmentarz wojenny nr 153** (nr rejestru: A-409 z dnia 06.01.1998 r.)
10. **Cmentarz wojenny nr 156** (nr rejestru: A-1338/M z dnia 10.04.2013 r.)

Tuchów

11. **Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Starszego Apostoła** (nr rejestru: A-188 z dnia 25.04.1970 r.)
12. **Kościół klasztorny redemptorystów p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny i otoczenie** (nr rejestru: A-189 z dnia 25.04.1970 r.)
13. **Układ urbanistyczny** (nr rejestru A-149 z dnia 07.03.1978 r.)
14. **Budynek „Sokół”, ul. Chopina** (nr rejestru: A-245 z dnia 15.09.1983 r.)
15. **Ratusz miejski** (nr rejestru: A-249 z dnia 06.05.1985 r.)
16. **Willa, ul. Jana III Sobieskiego 20** (nr rejestru: A-1259/M z dnia 23.09.2011 r.)
17. **Kaplica grobowa rodziny Zamoyskich – Rozwadowskich na cmentarzu parafialnym** (nr rejestru: A-1336/M z dnia 12.02.2013 r.)
18. **Cmentarz wojenny nr 158 - Garbek, ul. Leśna** (nr rejestru: A-1406/M z dnia 28.08.2014 r.)
19. **Cmentarz wojenny nr 160 – kwatera wojenna na cmentarzu parafialnym, ul. Leśna** (nr rejestru: A-1340/M z dnia 12.06.2013 r.)

21. **Cmentarz wojenny nr 163, ul. Partyzantów** (nr rejestru: A-39/M z dnia 13.01.2006 r.)
22. **Cmentarz wojenny nr 164, ul. Wołowa** (nr rejestru: A-55/M z dnia 09.05.2006 r.)
23. **Klasztor OO. Redemptorystów i wieża przy kościele** (nr rejestru A-1502/M z 11.07.2018 r.)
24. **Kapliczka słupowa z figurką "Ecce Homo"** (nr rejestru: B-379/M z dnia 26.09.2014 r.)

Zabłędzka

25. **Cmentarz wojenny nr 174** (nr rejestru: A-403 z dnia 02.09.1997 r.)

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zabytki zawarte w Gminnej Ewidencji Zabytków to przede wszystkim budynki mieszkalne i gospodarcze, kapliczki, cmentarze, oraz kościoły. Zachowane obiekty pochodzą najczęściej z II połowy XIX w. oraz z I połowy XX w. Spośród obiektów zabytkowych na obszarze gminy najlepiej zachowane są kościoły- wpisane do rejestru. W bardzo dobrym bądź dobrym stanie jest również większość występujących na terenie gminy kapliczek. Wymagają one jednak bieżących prac konserwatorskich i pielęgnacyjnych, w tym dbania o zachowanie ekspozycji.

Tradycyjna zabudowa drewniana (w tym zagrodowa) w większości przypadków jest w złym stanie. Części drewnianych budynków mieszkalnych i gospodarczych bez szybkiego podjęcia prac remontowych zagraża postępujące niszczenie. Podjęcie działań renowacyjnych jest szczególnie ważne wobec niewielkiej ilości zachowanych przykładów tradycyjnej zabudowy drewnianej. W trakcie terenowych prac weryfikacyjnych nad Gminną Ewidencją Zabytków stwierdzono, że niektórzy właściciele drewnianej zabudowy dostrzegają jej wyjątkowe walory i starają się gromadzić i pozyskiwać środki na utrzymanie zabytków w jak najlepszym stanie; inni zaś otwarcie mówią o przeprowadzeniu prac rozbiórkowych. Warto zaznaczyć, że przesłanki dotyczące rozbiórki tyczą się nie tylko obiektów o złym stanie zachowania ale również i dobrze zachowanych.

Cmentarze z okresu I Wojny Światowej są w większości w dobrym bądź dość dobrym stanie. Niewątpliwie wymagają lub też w najbliższym czasie wymagać będą bieżących prac konserwacyjnych i drobnych zabiegów remontowych. Aby uchronić je przed niszczeniem należy systematycznie rozpoznawać bieżące potrzeby. Szczegółowe zestawienie obiektów w GEZ zamieszczone jest w rozdziale 5.2.4.2.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Na obszarze Gminy Tuchów znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy będą przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także zabytki nie objęte ochroną prawną lecz uwzględnione w Gminnej Ewidencji Zabytków. Ze względu na przedstawianą wartość historyczną i turystyczną być może w przyszłości zostaną ujęte w rejestrze. Obiektami o najwyższym znaczeniu dla gminy są:

Buchcice

Kapliczka p.w. Najświętszej Marii Panny

Kapliczka wzniesiona została po rabacji chłopskiej w 1846 roku, z fundacji dworskiej, w pobliżu nie istniejącego już dziś zespołu dworskiego przy skrzyżowaniu dróg. Kapliczka murowana, wzniesiona na planie zbliżonym do kwadratu, tynkowana, nakryta daszkiem z blachy, we wnętrzu wyposażenie z 2 poł. XIX w.

Burzyn

Zespół dworsko-parkowy

Dwór pochodzący z przełomu XIX/XX w. murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany, parterowy, podpiwniczony. Wzniesiony na planie prostokąta, dwutraktowy z czterokolumnowym

portykiem wgłębnym w fasadzie od strony południowej. Przy elewacji zachodniej niewielki ganek osłaniający wejście boczne. Dach budynku czterospadowy. Obecny budynek dworu powstał z fundacji Chrzastowskich i wzniesiony został na pozostałościach starszych zabudowań drewnianych. Przy dworze został założony park o zgeometryzowanym układzie alei lipowych.

Kapliczka p.w. NMP Niepokalanie Poczętej i św. Józefa

Wystawiona z fundacji Jana i Katarzyny Wantuch oraz Jakuba i Wiktorii Kocjanów w 1865 roku. Kamienna, czworoboczna, gzymsowana z wnękami w których znajdują się figurki Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej i św. Józefa. Kapliczka nakryta daszkiem czterospadowym na jego zwieńczeniu metalowy krzyż.

Dąbrówka Tuchowska

Kapliczka Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej, wraz z cmentarzem wojennym

Kapliczka wzniesiona została w początku XIX wieku z fundacji Jana i Agnieszki Albinów. Kaplica o cechach późnobarokowych, murowana z kamienia, otynkowana. Wzniesiona na planie prostokąta, z półkolistym zamknięciem od strony północno-zachodniej. Nakryta dachem dwuspadowym. W roku 1916 przy kapliczce założono mały cmentarz wojenny nr 157, na którym znajduje się 16 mogił żołnierskich. W trzech grobach zbiorowych i 12 pojedynczych pochowano 10 żołnierzy austrowęgierskich i 15 żołnierzy rosyjskich.

Jodłówka Tuchowska

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archaniola

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A-281 z dnia 24.06.1986 r. Kościół usytuowany jest w środkowej części wsi Jodłówka. Położony jest na wzniesieniu po południowej stronie szosy biegnącej z Lubaszowej przez Jodłówkę do Ołpin. Kościół ogrodzony jest murowanym ogrodzeniem, od południa do ogrodzenia przylega wmurowana dzwonnica z 1878 r. Kościół drewniany, bez wyraźnych cech stylowych. Wzniesiony w konstrukcji mieszanej zrębowej i szkieletowej. Jednonawowy z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Po północnej stronie prezbiterium znajduje się przybudówka zakrystii, po stronie południowej nawy kruchta. Kościół nakryty dachami siodłowymi, pokrytymi blachą.

Kamienny Obelisk z figurą Chrystusa Frasobliwego

W pobliżu dawnych zabudowań dworskich znajduje się wysoka kamienna figura w kształcie obelisku.

Według tradycji jest to zabytkowa latarnia pochodząca z XVI w. która zapalana nocą wskazywała drogę kupcom podążającym z Węgier do Polski. Po erygowaniu parafii w Jodłówce ok. 1840 r. latarnia zmieniła swe przeznaczenie. Do latarni przybudowano małą kapliczkę i pełniła ona wówczas funkcję wieżyczki kaplicy. Z jej szczytu zdjęto latarnię a umieszczono drewnianą rzeźbę Chrystusa Frasobliwego. Gdy w 1871r. wybudowano nową świątynię w centrum miejscowości przystąpiono do rozbiórki istniejącej przy dworku kaplicy. Wszystkie dobudowane elementy rozebrano, pozostał jedynie kamienny obelisk z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego. W latach 90 XX w. miejscowy kamieniarz wykonał, kamienną figurę Chrystusa Miłosiernego.

Karwodrza

Zespół dworsko-parkowy oraz kaplica dworska

Zespół dworsko – parkowy wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-13/M z dnia 15.12.2003 roku.

Zespół położony jest w południowo-zachodniej części wsi, po zachodniej stronie drogi Tarnów-Tuchów.

Od strony drogi do budynku dworu prowadzi alejka dojazdowa obsadzona starodrzewiem. Po stronie zachodniej oraz północnej budynku rozciąga się dawny park dworski. W parku po zachodniej stronie od dworu znajduje się neogotycka kaplica wzniesiona w 1889 roku przez właściciela majątku.

~~Budynek dworu, eklektyczny, murowany z cegły, otynkowany. Zbudowany na planie prostokąta, jednopiętrowy, podpiwniczony. Rozplanowanie wnętrza dwutraktowe z korytarzem działowym, pięcioposiowe, powtórzone na wszystkich kondygnacjach.~~

Lubaszowa

Cmentarz wojenny nr 151

Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-402 z dnia 01.09.1997 roku. Cmentarz położony około 0,5 km od wsi po wschodniej stronie drogi do Jodłówki Tuchowskiej. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. W 36 grobach pojedynczych pochowano tu 5 żołnierzy austrowęgierskich, 30 żołnierzy rosyjskich oraz jednego żołnierza niemieckiego.

Łowczów

Cmentarz wojenny nr 169

Cmentarz założony na planie prostokąta z poprzeczną osią symetrii. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. Elementem centralnym jest kamienny postument z żelaznym krzyżem. W 1 grobie zbiorowym i 22 pojedynczych pochowano 16 żołnierzy austrowęgierskich i 12 żołnierzy rosyjskich.

Cmentarz wojenny nr 170

Cmentarz założony na planie prostokąta o ściętych narożnikach od południa. Nagrobki usytuowane w układzie rzędownym. W dwóch grobach zbiorowych i 14 pojedynczych pochowanych zostało ośmiu żołnierzy austrowęgierskich i 16 żołnierzy rosyjskich.

Piotrkowice

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archaniola

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-282 z dnia 26.VI.1986 roku. Kościół pod wezwaniem św. Michała Archaniola został zbudowany w latach 1905 - 1907 z fundacji Konstancji z Zamojskich Sanguszkowej, Stefanii Jabłonowskiej oraz Karola i Marii Berke. Autorem projektu był Jan Sas-Zubrzycki. Budowla neogotycka, murowana z użyciem cegły i kamienia, trójnawowa z transeptem i kaplicami po stronie północnej prezbiterium i południowej nawy bocznej. Po stronie południowej przybudówka zakrystyjna. Wystrój wnętrza jest neogotycki i eklektyczny. Polichromia figuralna, ornamentalna, zaprojektowana przez Józefa Edwarda Dutkiewicza, wykonana została w latach 1942 – 1943 przez Jana Wodyńskiego i Alojzego Majchera.

Cmentarz wojenny nr 176

Cmentarz znajduje się przy drodze z Piotrkowic do Pleśnej. Założony jest na planie regularnego sześcioboku z bramą wejściową od południa na jej osi ustawiony jest metalowy krzyż postawiony na betonowym cokole. Mogiły sytuowane rzędowo na osi poprzecznej i symetrycznie po bokach krzyża. Oznaczone są nagrobkami w formie prostych metalowych krzyży na betonowych podestach. Na cmentarzu jest pochowanych 16 żołnierzy w 16 grobach pojedynczych poległych 5-7 maja 1915 roku obywateli Austro-Węgier 13 z IR - 59, oraz 3 z 2 Tyrolskiego Pułku Strzelców Cesarskich (T.K.J.R. 2). Nazwiska wszystkich pochowanych są znane.

Siedliska

Cmentarz wojenny nr 152

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-410 z dnia 06.01.1998 roku. Położony jest przy drodze prowadzącej z Siedlisk do Dąbrówki Tuchowskiej. Założony został wokół kapliczki Najświętszej Marii Panny fundacji z 1887 r. W siedmiu grobach pojedynczych pochowano tu dwóch żołnierzy austrowęgierskich i pięciu żołnierzy rosyjskich.

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-409 z dnia 06.01.1998 roku. Zaprojektowany przez Heinricha Scholza. Nagrobki zostały wykonane w formie drewnianych stel zwieńczonych małym krzyżem. W 10 grobach pojedynczych pochowano tu pięciu żołnierzy austrowęgierskich i pięciu żołnierzy rosyjskich.

Tuchów

Klasztor OO. Redemptorystów i wieża przy kościele

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem – A-1502/M z 11.07.2018 r. Założenie klasztorne położone jest na wzniesieniu na prawym brzegu rzeki Białej, znajduje się po wschodniej stronie drogi Tarnów – Tuchów. Zabudowania klasztoru wznoszone były w różnych okresach czasowych. W skład klasztoru wchodziły poszczególne skrzydła obiektu wzniesione w latach 1893-1993. Skrzydło północne powstało z rozbudowy budynku istniejącego przed 1893 rokiem. Rozplanowanie wewnątrz trójosiowe, trójtaktowe z korytarzem w osi środkowej. Skrzydło wzniesione z cegły z użyciem kamienia. Jest ono podpiwniczone, dwupiętrowe z poddaszem użytkowym. Skrzydło zachodnie wzniesione po 1925 roku na miejscu dawnych krużganków założonych po likwidacji drewnianych istniejących w pobliżu kościoła. Skrzydło jest dwuczęściowe z szerszym ryzalitem od strony zachodniej. Skrzydło dwupiętrowe, podpiwniczone, z poddaszem użytkowym. Skrzydło środkowe zbudowane w 1898 roku. Murowane z cegły, tynkowane, dwupiętrowe, podpiwniczone. Rozplanowanie wewnątrz analogiczne do skrzydła północnego, stanowiącego przedłużenie założenia w kierunku północnym. Skrzydło południowe rozbudowane w latach 1930 – tych, ukończone w latach powojennych. Murowane z cegły, tynkowane. Wzniesione na planie prostokąta, trójosiowe, trójtaktowe z korytarzem w osi środkowej. Skrzydło dwupiętrowe, podpiwniczone. Skrzydło wschodnie zbudowane w latach 1990 – tych. Zbudowane na planie prostokąta, od wschodu flankowane dwoma wieżami na planie pięcioboków. Skrzydło dwupiętrowe, podpiwniczone. W latach 1922-1925 pomiędzy kościołem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny a klasztorem wybudowano wieżę dzwonnice o wysokości 48 metrów, nakrytą neobarokowym hełmem z latarnią.

Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-189 z dnia 25.04.1970 roku. Pierwsza, drewniana świątynia powstała w miejscu obecnego kompleksu kościelno-klasztornego, na wzgórzu na prawym brzegu rzeki Białej, prawdopodobnie pod koniec XI wieku za sprawą benedyktynów z opactwa tynieckiego. Benedyktyńska tradycja głosi, że był on konsekrowany przez św. Stanisława oraz, że w XV wieku odbyła się tutaj prymicja św. Jana Kantego. Z kościołem tym związana była pierwsza tuchowska parafia, powstała prawdopodobnie w XII wieku. Kościół wchodzi w skład zespołu klasztornego OO. Redemptorystów. Pierwotnie późnorennesansowy, przekształcony i przebudowany w początkach XVIII wieku w stylu barokowym. Zbudowany z cegły i kamienia, tynkowany. Jednonawowy z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Kościół nakryty dachami siodłowymi, nad kaplicami kopułami z latarniami.

Kościół p.w. św. Jakuba St. Apostoła

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-188 z dnia 25.04.1970 roku. Kościół parafialny p.w. św. Jakuba usytuowany jest ok. 100 m na północ od płyty rynku. Kościół położony jest w obrębie murowanego ogrodzenia z bramkami od południa, północy i zachodu. W obrębie ogrodzenia wpisane są kapliczki procesyjne. Budynek kościoła późnobarokowy, z wystrojem rokokowym, murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Trójnawowy, bazylikowy z prezbiterium szerokości równej nawie głównej, zamkniętym półkoliście. Dachy korpusu i prezbiterium siodłowe, nad nawami i przybudówkami pulpitowe, kryte dachówką.

Ratusz miejski

Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-249 z dnia 06.05.1985 roku. Ratusz miejski w Tuchowie położony jest w środkowej części płyty rynku. Frontową elewacją zwrócony jest w kierunku wschodnim, skąd biegnie do jego wejścia zadrzewiona alejka. Budynek wzniesiony w

~~stytu kłasyceystycznym. Murowany z cegły z użyciem kamienia, tynkowany. Wzniesiony na planie prostokąta z dwoma skrzydłami przy elewacji tylnej. Budynek jednopiętrowy, w części podpiwniczony. Nakryty dachem dwuspadowym o wieźbie krokwiowo płatwiowej, drewnianej pobitej blachą. Wewnątrz budynku znajduje się siedziba Burmistrza gminy i całego urzędu miejskiego Gminy Tuchów.~~

Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”

Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-245 z dnia 15.09.1983 roku. Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” położony jest w południowej części miasta przy ul. Chopina 5 w Tuchowie. Budynek w stylu eklektycznym z detalem architektonicznym neoromańskim i neogotyckim. Murowany z cegły z użyciem kamienia. Wzniesiony na złożonym wielobocznym planie, parterowy z dużą salą widowiskową. Budynek nakryty dachami dwuspadowymi i pulpitowymi, krytymi blachą i dachówka ceramiczną.

Cmentarz wojenny nr 158

Położony na płaskim terenie przy drodze Tuchów – Rychwałd na skraju Księżego Lasu, przy ul. Leśnej.

Założony na planie prostokąta z wejściem od południa. Układ kwater niesymetryczny. W skład cmentarza wchodzi 27 grobów pojedynczych i 3 zbiorowe. Spoczywa w nich 8 polskich legionistów, 20 żołnierzy austrowęgierskich, a także 10 walczących po stronie rosyjskiej.

Nowy cmentarz parafialny i kwatera wojenna nr 160

Położony na płaskim terenie przy ul. Leśnej. Założony na planie wydłużonego wieloboku z wejściem od północy, na którego osi aleja i kaplica grobowa Rozwadowskich. Układ alei kwaterowo-krzyżowy. Po stronie południowej wydzielona kwatera wojenna nr 160. Zaprojektowany przez niemieckiego architekta Heinricha Scholza jako wojskowa kwatera na nowym cmentarzu parafialnym. Pochowano na nim 103 żołnierzy austrowęgierskich, 1 niemiecki i 60 rosyjskich w 63 grobach pojedynczych i 15 zbiorowych.

Cmentarz parafialny „dawny” i kwatera wojenna nr 161

Cmentarz wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-130/M z dnia 22.01.2008 roku. Założony na planie zbliżonym do kwadratu bez podziałów wewnętrznych w północno-wschodniej części kwatera wojenna. Pierwotny układ cmentarza zachowany. Nagrobki sytuowane bez wyraźnie uregulowanej koncepcji przestrzennej. Kwatera wojenna nr 161 zaprojektowana przez niemieckiego architekta Heinricha Scholza. Pochowano na nim 8 żołnierzy austrowęgierskich i 86 rosyjskich w 44 grobach pojedynczych i 9 zbiorowych.

Cmentarz wojenny nr 163

Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-39/M, 13.01.2006 roku. Położony na północno-wschodnich peryferiach Tuchowa na wzgórzu wśród pól. Założony na planie prostokąta ze ściętymi narożnikami z podłużną osią symetrii. Układ mogił symetryczny, rzędowy.

Cmentarz wojenny nr 164

Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-55/M, 09.05.2006 roku. Cmentarz z I wojny światowej. Na planie odwróconego trapezu. W centrum ustawiony krucyfiks. Układ mogił nieregularny. Pochowano na nim 199 żołnierzy austrowęgierskich i 105 rosyjskich w 211 grobach pojedynczych i 27 zbiorowych.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy.

Analiza szans i zagrożeń

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego.

Na terenie Gminy Tuchów stan zachowania zabytków jest zróżnicowany. W najlepszym stanie są budowle sakralne - zwłaszcza duże. Niemniej jednak niemal każda z powyższych budowli wymaga większych bądź mniejszych prac konserwatorsko-remontowych. O ile w przypadku kościołów wszelkie potrzeby rozpoznawane są na bieżąco o tyle niektóre kapliczki odnowione są bądź zakonserwowane dość pobieżnie i zbyt późne rozpoznanie problemu prowadzić może do ich degradacji. W żadnym zaś przypadku nie można zarzucić im zaniedbania. Z zewnątrz w przeważającej liczbie prezentują się dobrze, niemniej jednak wymagają zwykle osuszenia murów, dokładnej reperacji dachu i trwałego odnowienia wnętrza którego stan pogarsza się zwykle w wyniku oddziałującej wilgoci. Często konstrukcja kapliczek naruszona jest przez system korzeniowy sąsiadujących zeń drzew.

Zabytkowe budynki mieszkalne będące własnością prywatną w dużej liczbie są zaniedbane. Część z nich jest opuszczona. W kilku przypadkach przejęły funkcje gospodarcze a mieszkańcy przenieśli się do nowych budynków murowanych. Zapewne ze względów finansowych spora część architektury drewnianej, niezależnie od przeznaczenia, poddawana jest doraźnym remontom lub trwałym przeróbkom, które negatywnie wpływają na wizerunek danego obiektu i jego otoczenia. Tym samym wpływa to niekorzystnie na krajobraz kulturowy. Podstawową barierą jest tutaj, jak wspomniano wcześniej, brak środków na remonty prowadzone w zgodzie z tradycją i w harmonii z przyrodą.

Wyjątkowej uwagi wymagają obiekty, które są najwartościowsze dla społeczności lokalnej zarówno z punktu widzenia kulturowego jak i ekonomicznego - dwory czy murowana architektura zabytkowa w centrach miejscowości. Niektóre z obiektów są tylko zaniedbane i potrzebują jedynie odnowienia lub zmiany sposobu zagospodarowania, inne wymagają gruntownej renowacji kolejne zaś są w bardzo dobrym stanie. Ogólnie rzecz ujmując wiele obiektów wymaga szczegółowego rozpoznania stanu technicznego. Dopiero na tej podstawie można podejmować trafne decyzje co do rodzaju podjętych działań.

6.2 Ocena działań gminnych władz samorządowych

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy zadania. Przede wszystkim renowacji poddano przestrzeń publiczną - rynek w Tuchowie. Realizowane są zadania określone w Strategii Rozwoju Gminy Tuchów oraz Zintegrowanym Lokalnym Planie Rewitalizacji Miasta i Gminy Tuchów. Gmina sukcesywnie pozyskuje środki z różnych źródeł na realizację kolejnych projektów. Warto podkreślenia jest tu wsparcie Towarzystwa Miłośników Kultury. (m.in. zbiórka funduszy na renowację starego cmentarza parafialnego). Działania gminy idą w dobrym kierunku o ile, co warto zaznaczyć, kolejne projekty nie będą naruszać krajobrazu z zatopionymi weń zabytkami, a współgrać z układem urbanistycznym i stanowić jedność między „starym a nowym”. Takie właśnie wytyczne zawarte są w lokalnych planach zagospodarowanie przestrzennego. Ustanowiono odpowiednie strefy ochrony oraz określono warunki zabudowy w taki sposób by chronić krajobraz kulturowy.

Debaty wymaga natomiast polityka informacyjna oraz oznakowanie zabytków i ich położenia. Należy przeanalizować w jakich miejscach powinny stanąć tablice informacyjne z naniesionymi na plan obiektami zabytkowymi i innymi atrakcjami turystycznymi.

6.3 Analiza SWOT

Strengths (Mocne Strony):

- położenie gminy w malowniczym terenie o dużych walorach krajobrazowych,
- dobrze zachowane budynki sakralne,
- wolne, atrakcyjne tereny do inwestowania w bazę turystyczno-noclegową,
- istnienie na terenie gminy placówek kulturalno-oświatowych,
- istnienie szlaków rowerowych i pieszych biegnących w sąsiedztwie wybranych zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uwzględniającego potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego
- działalność Towarzystwa Miłośników Tuchowa
- połączenie z pobliskim Tarnowem, a także ze Słowacją drogą 977 i linią kolejową 96
- rola Tuchowa jako ośrodka pielgrzymkowego
- istnienie punktu informacji turystycznej
- działalność izby muzealnej w Jodłówce Tuchowskiej

Weaknesses (Słabe strony):

- nienajlepszy stan zachowania zabytków nieruchomych na wsiach,
- przytłaczająca ilość współczesnych reklam na budynkach zabytkowych,
- niewłaściwie przeprowadzone pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje prywatnych domów mieszkalnych
- duży ubytek obiektów zagrodowych składających się na tradycyjny krajobraz kulturowy,
- niewystarczające wyeksponowanie zabytków,
- brak oznaczeń informacyjnych prowadzących do przeważającej liczby zabytków,
- brak archeologicznych programów badawczych,
- przeciętnie rozwinięta baza turystyczna,
- brak świadomości mieszkańców nt. posiadania obiektu zabytkowego.

Opportunities (Szanse):

- ulga na zabytki (tzw. Program „Pałac +”),
- restauracja obiektów zabytkowych,
- zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości),
- udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie,
- rewitalizacja wybranych miejsc na terenie gminy,
- rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej i ekologicznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, ustawienie tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do zabytków),
- promowanie krajobrazu kulturowego gminy,
- rozwój szlaków turystycznych,
- promocja produktów regionalnych i utrzymanie ich wysokiej jakości,
- podjęcie uchwały krajobrazowej, chroniącej krajobraz gminy.

Threats (Zagrożenia):

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niekonstytucyjność przepisów o wpisie do GEZ, a co za tym idzie – podważanie wpisów do GEZ przez właścicieli nieruchomości,
- skłonność do zagospodarowania obiektów zabytkowych w sposób uproszczony,
- brak środków mogący doprowadzić do postępującej degradacji wielu obiektów zabytkowych,
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,

- skumulowanie wydatków związane ze złym i bardzo złym stanem obiektów zabytkowych zagrożonych destrukcją,
- niedostatek środków publicznych na rewitalizację,
- progresywna dekapitalizacja większości budowli zabytkowych,
- obniżenie się poziomu świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy;
- eskalacja konfliktu rosyjsko-ukraińskiego,
- brak potencjalnych inwestorów.

6.4 Podsumowanie analizy SWOT

Gmina Tuchów posiada pokaźny potencjał, którego mocne strony określa przede wszystkim wartość zabytkowego ośrodka urbanistycznego miasta Tuchów oraz obecność zabytkowego Klasztoru. Rozwijający się Kult Maryjny sprzyja napływowi turystów i pielgrzymów. Zabytkowa architektura murowana, zarówno sakralna jak i świecka nie uległa jeszcze znacznej dewaloryzacji. Architektura drewniana - zwłaszcza zagrody wiejskie są w znacznej liczbie przypadków w gorszym stanie, niemniej jednak przedstawiają wartość kulturową i krajobrazową. Zabytki położone są w malowniczym, atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo otoczeniu. Potencjał gminy osłabiają przede wszystkim czynniki o charakterze ekonomicznym. Jest to jednak problem z którym boryka się większość gmin. Ludność gminy posiada relatywnie niski stopień świadomości kulturowej. Utożsamia się z regionem, dostrzega jego wyjątkowość, niemniej nie rozumie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego i nie dostrzega konieczności jego ochrony. Niemniej wśród grup i jednostek, które wyróżniają się pozytywnie w zakresie dbania o świadomość kulturową, są: Towarzystwo Miłośników Tuchowa, Izba Muzealna w Jodłówce Tuchowskiej, Dom Kultury, Muzeum Miejskie i Biblioteka realizując różnorodne projekty.

Niepowtarzalną szansę dla zachowania i wykorzystania potencjału stwarzają zmieniające się uwarunkowania społeczne i polityczne, otwarcie na współpracę międzyregionalną, członkostwo w Unii Europejskiej i możliwość korzystania z jej funduszy, a także poprawa infrastruktury komunikacyjnej. Działania prowadzące do rewaloryzacji wartościowych elementów krajobrazu kulturowego gminy i ich promocji powinny być prowadzone w sposób uważny - zaplanowany i kontrolowany, przy udziale odpowiednich specjalistów. W przeciwnym razie poprawne spożytkowanie szans może zostać zagrożone poprzez pomniejszenie bądź zatarcie wartości kulturowych gminy, np. w wyniku realizacji nowego budownictwa mieszkalnego czy rekreacyjnego, czy też błędnie prowadzonych inwestycji remontowych oraz wyburzenia.

Dużą szansą na rozwój turystyki jest wykorzystanie ruchu pielgrzymkowego. Stosując odpowiednie działania promocyjne można przedstawić pątnikom walory gminy, zachęcić ich do dłuższego pobytu i skorzystania z oferty turystycznej. W tym przypadku duże znaczenie mają cmentarze wojenne i mała architektura - kapliczki.

7. Założenia programowe

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025 – 2028 jest :

Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz ich ochrona i rewaloryzacja realizowana zarówno przez Gminę Tuchów, jak i przez prywatnych właścicieli obiektów w celu zachowania ładu przestrzennego oraz rozwoju turystyki i szeroko rozumianej gospodarki, co w konsekwencji zaowocuje utrwaleniem poczucia tożsamości społeczności lokalnej.

Poniżej zamieszczono zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań Gminnego Programu Opięki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów. Priorytety są wobec siebie równowazne, co oznacza że poszczególne zadania w ramach różnych priorytetów można realizować równolegle. Poszczególne zadania w ramach danych kierunków działań powinny być realizowane w kolejności która przyniesie jak najlepsze efekty. Określenie takiej kolejności wiąże się z wieloma zmiennymi czynnikami takimi jak; zasoby kadrowe, zasoby finansowe, nastroje społeczne, polityka gospodarcza itd.

PRIORYTET I

Ochrona, opieka i wyekspozowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy

A Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę
	Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.
	Stworzenie możliwości ulg podatkowych bądź zwolnień z podatku od nieruchomości dla właścicieli remontujących zewnętrzne elementy budynków zabytkowych
	Interwencja władz Gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektów lub ich charakterystycznych elementów
	Kontrola stanu zachowania i zabezpieczenia obiektów zabytkowych
	Okresowa analiza sposobów wykorzystania i udostępniania zabytków
Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami i ich otoczeniem	Prowadzenie przez Urząd Miejski bieżących działań mających na celu utrzymanie substancji zabytkowej obiektów wpisanych do rejestru zabytków, będących własnością Gminy Tuchów
	Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy
	Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków
	Podjęcie przez radę gminy uchwały w sprawie „zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane” co pozwoli na kontrolę nad umieszczaniem na obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru tablic szyldów i reklam i dostosowanie ich do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku.
	Utworzenie parku kulturowego dla centrum Tuchowa
	Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Włączanie problemów ochrony zabytków do zadań strategicznych, wynikających z koncepcji i planów rozwoju gminy
	Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie na obszarach o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi
	Wdrożenie ustaleń audytu krajobrazowego województwa małopolskiego do zapisów planów miejscowych
	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego (przede wszystkim w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).
	Walka z samowolami budowlanymi.
	Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych poszczególnych obiektów,

Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego	- 97 zespołów bądź układów	Poz. 3108
Dbanie o stan i porządek przy starych cmentarzach z obszaru gminy	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy gminnych cmentarzach	
	Renowacja zabytkowych nagrobków	
	Inwentaryzacja zabytkowych nagrobków	

B	Wyeksponowanie zabytków i krajobrazu kulturowego	
Prezentacja zabytków i określenie ich miejsca w przestrzeni	Opracowanie planu / mapy gminy z oznaczonymi obiektami zabytkowymi w formie tablicy umieszczonej w centralnym punkcie gminy oraz w okolicach klasztoru	
	Opracowanie szczegółowych planów / map sołectw z oznaczonymi obiektami zabytkowymi w formie tablicy umieszczonej w centralnym punkcie wsi	
	Oznakowanie obiektów zabytkowych i obiektów mających wartość historyczną tablicami informacyjnymi	
Udostępnianie zabytków nieruchomych	Przeprowadzenie spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania (np. udostępnianie okresowo w ramach organizowanego wydarzenia)	
	W miarę możliwości stałe bądź okresowe udostępnianie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych i promocyjnych.	
	W miarę możliwości organizowanie imprez lokalnych w obiektach zabytkowych bądź ich otoczeniu	
	Poprawa dostępności pieszej i rowerowej oraz oświetlenie cmentarzy zabytkowych, położonych z dala od infrastruktury drogowej	
Prezentacja zabytków po zmroku	Wykonanie energooszczędnej iluminacji najciekawszych zabytków	

PRIORYTET II

Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych	Publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki w gminie
	Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa
	Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną
	Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach
	Popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach
Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego	Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć, związanych z promowaniem walorów historycznych gminy
	Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków gminy
	Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego
	Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego
	Przyznanie grantów na publikacje związane z dziedzictwem kulturowym i historią gminy
Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	Aktualizacja i rozszerzenie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy
	Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów

PRIORYTET III

Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Szerzenie wiedzy-działania informacyjne	Udostępnianie zainteresowanym posiadanych informacji i dokumentacji historycznej bądź danych bibliograficznych

Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego	Wyprowadzenie możliwości, publikacji krótkich artykułów o tematyce dziedzictwa kulturowego regionu na łamach popularnej regionalnej prasy codziennej
Szerzenie wiedzy - działania promocyjne	Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa
	Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. z historii regionu) i wystaw (w szczególności fotograficznych i malarskich)
	Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel
	Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie rozpowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym projektów maturalnych i prac magisterskich i dyplomowych).
Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego gminy
	Włączenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych.
	Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w Gminie oraz przedstawienie dzieciom i młodzieży jak największej liczby obiektów zabytkowych
	Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
PRIORYTET IV	
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Tuchów	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków	Rozpoznawanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek
	Uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o uzyskane dane na temat remontów i przebudów
	Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów wyróżnionych w oparciu o ustalenia władz gminy z WUOZ
	Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i utworzenie planu ogólnego – wykreślenie obiektów nieistniejących i dodanie zabytków wpisanych do gminnej ewidencji
Gromadzenie informacji i materiałów o przeszłości gminy	Stworzenie ogólnodostępnego kanału zbierania informacji o zabytkach znajdujących się w rękach prywatnych
	Gromadzenie materiałów archiwalnych (tj.: starych zdjęć, map itp.) ilustrujących dawny obraz przestrzeni gminy.
Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	Finansowanie wykonania kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych dla obiektów zagrożonych
	Prowadzenie, wspieranie i w miarę możliwości finansowanie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe gminy (m.in.: badania archeologiczne, historyczne i archiwalne).

Wprowadzenie w życie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów na lata 2025 – 2028 wymaga zaangażowania władz gmin oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami. Efektywnym rozwiązaniem jest powołanie przy burmistrzu zespołu, którego członkowie byłiby konsultantami w trakcie realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Optimalny skład zespołu powinien zostać stworzony w oparciu o osoby:

- 1) doświadczone w pozyskiwaniu środków z różnego rodzaju funduszy,
- 2) mające styczność z kulturą i edukacją zwłaszcza w kręgach młodzieży,
- 3) posiadające wiedzę z dziedziny historii regionu i architektury,
- 4) osoby doświadczone w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami,
- 5) posiadające realną wiedzę o mieszkańcach gminy i łatwość nawiązywania kontaktów w celu służącym wdrażaniu GPONZ głównie wśród właścicieli prywatnych.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podmiotem powołującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tuchów jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań podjętych przez struktury gminy oraz (pośrednio) poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi. W kwestiach edukacyjnych i promocyjnych kluczową rolę będą odgrywać także mieszkańcy bezpośrednio nie związani z zabytkami i dziedzictwem kulturowym.

W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury jakimi są zabytki mają potencjalnie dużą wartość marketingową.

Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty prawne, finansowe i społeczne.

- Instrumenty finansowe:

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- nagrody,
- zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
- korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.

- Instrumenty prawne :

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydawane przez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni,
- uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów.

- Instrumenty społeczne:

- edukacja kulturowa,
- informacja,
- współpraca,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- Koordynacja:

- strategię rozwoju miasta,
- plany rozwoju lokalnego,
- programy prac konserwatorskich,
- programy ochrony środowiska,
- studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju,
- plany rewitalizacji,
- współpraca z ośrodkami naukowymi.

- Instrumenty kontrolne:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków (t.j. Dz.U. 2024 r. poz. 1292, ze zm.) nakłada na burmistrza obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata. Sprawozdanie jest następnie przedkładane Radzie Miejskiej. Winno zawierać informację o zmianach zachodzących w Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestrze Zabytków; ponadto dane o podejmowanych działaniach na rzecz opieki nad zabytkami, a także o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego.

Proponowane wskaźniki:

- liczba działań, projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim,
- liczba działań, projektów związanych z edukacją kulturową,
- liczba działań, projektów związanych z promocją obiektów zabytkowych,
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi, typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego),
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych,
- liczba utworzonych / zmodernizowanych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych,
- liczba wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- liczba utworzonych / zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- zmiany ilości obiektów zabytkowych (rozbiórki, renowacje, kolejne wpisy do GEZ),
- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) obowiązki dbania o obiekty zabytkowe nałożone są na ich właścicieli i użytkowników. Właściciele mogą ubiegać się o wsparcie ze środków publicznych budżetu państwa, budżetu samorządu, funduszy celowych (w tym UE), oraz różnych fundacji.

Wybrane źródła dofinansowania:

- ogłaszane corocznie Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2025>
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich - działanie Odnowa i rozwój wsi <https://www.gov.pl/web/premier/zalozenia-programowania-rozwoju-obszarow-wiejskich-ze-srodkow-europejskich-na-lata-2021-2027>
- Programy krajowe 2021-2027 <https://nowedotacjeunijne.eu/programy-2021-2027/>
- program operacyjny Infrastruktura i Środowisko <https://www.pois.gov.pl/>
- program operacyjny Europejska Współpraca Terytorialna <https://www.ewt.gov.pl/>
- program operacyjny Fundusze Europejskie dla organizacji pozarządowych <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/skorzystaj/fundusze-europejskie-dla-organizacji-pozarządowych/>
- konkurs ofert Mecenat Małopolski

- Konkurs "Ochrona zabytków Małopolski"
<https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/konkurs-ochrona-zabytkow-malopolski>
- Budżetu Obywatelskiego Województwa Małopolskiego
<https://bo.malopolska.pl/>

Autorzy opracowania:

- *Krzysztof Parszewski*
- *Oskar Kowalczyk*